

T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU ve MANİPÜLASYON
TESPİTİNE YÖNELİK BİST'TE BİR UYGULAMA

Kamer ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2016

**FINANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU ve MANİPÜLASYON TESPİTİNE
YÖNELİK BIST’TE BİR UYGULAMA**

Kamer ÇELİK

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Habib AKDOĞAN

Çorum 2016

KABUL VE ONAY

Kamer ÇELİK tarafından hazırlanan “**Finansal Bilgi Manipasyonu ve Manipasyon Tesbitine Yönelik BİST'te Bir Uygulama**” başlıklı bu çalışma, **29 Temmuz 2016** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Zekai ÖZTÜRK (Başkan)

İmza

Doç. Dr. Habib AKDOĞAN (Danışman)

İmza

Yrd. Doç. Dr. Aykut İŞLEYEN

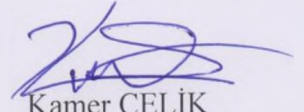
Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(29/07/2016)

Kamer ÇELİK

ÖZET

ÇELİK, Kamer. Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Manipülasyon Tespitine Yönelik BIST’TE Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2016.

Finansal Bilgi Manipülasyonu: işletmenin performansını olduğundan farklı göstermek için yöneticiler tarafından finansal bilgilerin değiştirilmesi, işletme çıkarları için piyasaya yanlış yanıltıcı haberler sunulması şeklinde tanımlanabilir.

İşletmelerin mali yapısı, performansları ve nakit akışları hakkında bilgi veren finansal tabloların doğruluğu, şeffaflığı, güvenilirliği karar vericiler açısından oldukça önem arz etmektedir. Ancak zaman zaman finansal tablolarda yapılan manipülasyonlar tablolarda yer alan bilgilerin gerçeği yansıtmaması sonucunu doğurmaktadır. Gerçeği yansıtmayan, manipüle edilmiş bu bilgiler ise finansal bilgi kullanıcıları ve tüm toplum üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu amaca yönelik olarak çalışmada; finansal bilgi manipülasyonu, nedenleri, teknikleri ve sonuçları hakkında genel bilgilere yer verilmiş, manipülasyonun tahminine yönelik bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Bu kapsamda çalışma üç bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde, finansal tablo kavramından, özelliklerinden, çeşitlerinden bahsedilmiş, finansal bilgi, finansal bilgi kullanıcıları, finansal bilgi kaynakları hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümünde ise; finansal bilgi manipülasyonu, manipülasyona başvurma nedenleri, yöntemleri, manipülasyonun önlenmesinde kullanılan teknikler ele alınmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise, hisse senedi Borsa İstanbul’da (BIST) işlem gören imalat sektöründeki firmaların manipülasyon uygulamalarını tahmin etmek amacıyla literatürde çok kullanılan yöntemlerden biri olan Beneish modeli kullanılmıştır. Analiz sonucunda 131 şirketten 18 şirketin manipülasyon yaptığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Manipülasyon, Finansal Bilgi, Finansal Bilgi Manipülasyonu, Beneish Modeli

ABSTRACT

Celik, Kamer. Manipulating the Financial Information and BIST (Istanbul stock Exchange) practice towards the detection of Financial Information Manipulation, master's thesis, Corum, 2016.

Manipulating the Financial Information: It can be defined as a financial information exchange, done by the directors, on the purpose of showing the company's performance more than it is; or releasing baseless and fake news upon the market for it's own good.

The concept of reliability, transparency and honesty of the statements which inform on cash flows, financial situation and performance of the companies are quite significant for the decision makers. However, the manipulations sometimes cause false information on the statements. The manipulated information, which does not reflect the truth, significantly effects the financial information users and the public over them. In this study, general information is placed on financial information manipulation; it's causes, techniques and results; and also an analysis is performed which is on the prediction of manipulation.

In this context, the study comprises 3 parts. In the first part; financial statements, their features and types are mentioned and also there is given some information, financial information resources.

In the second part of the study, financial information manipulation, the reasons for applying manipulation, ways of manipulation and techniques to prevent manipulation are stated.

In the final part of the study, 'Beneish Model', commonly used in literature with the aim of predicting the manipulation use of companies in manufacturing sector, is used in Istanbul stock Exchange. According to the findings as the result of this analysis, it can be said that 18 out of 131 companies use manipulation.

Key words: Manipulation, Financial Information Manipulation, Beneish Model.

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sırasında bilgi ve tecrübeleriyle katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Doç Dr. Habib Akdoğan'a, yoğun ve stresli geçen bu zaman zarfında her türlü sabrı gösteren, varlıklarından güç aldığım sevgili aileme, KDV iade servisi mesai arkadaşlarım başta olmak üzere tez çalışmam boyunca heyecanımı paylaşan herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLO LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

FİNANSAL TABLOLARLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. FİNANSAL TABLOLAR ve FİNANSAL BİLGİ.....	3
1.1. FİNANSAL TABLOLAR	3
1.1.1. Finansal Tablo Kavramı,	3
1.1.2. Finansal Tabloların Amaçları.....	4
1.2. FİNANSAL BİLGİ.....	5
1.2.1. Finansal Bilginin Özellikleri.....	6
1.2.2. Finansal Bilgi Kaynakları.....	9
1.2.2.1 Bilanço (Finansal Durum Tablosu)	11
1.2.2.2. Kapsamlı Gelir Tablosu	12
1.2.2.3. Özkaynak Değişim Tablosu.....	13
1.2.2.4. Nakit Akış Tablosu.....	14
1.2.2.5. Fon Akım Tablosu.....	16
1.2.2.6. Satışların Maliyeti Tablosu	17
1.2.2.7. Kar Dağıtım Tablosu	17
1.2.2.8. Dipnotlar ve Diğer Açıklayıcı Notlar.....	17
1.2.2.9. Özel Durum Açıklamaları	18
1.2.3. Finansal Bilgi Kullanıcıları	18
1.2.3.1. Yöneticiler	21

1.2.3.2. İşletme Sahipleri, Hakim Ortaklar.....	21
1.2.3.3. Çalışanlar	22
1.2.3.4. Yatırımcılar	22
1.2.3.5. Kredi Kuruluşları, Borç Verenler	23
1.2.3.6. Satıcı ve Rakip İşletmeler	23
1.2.3.7. Müşteriler.....	24
1.2.3.8. Mali Analistler	24
1.2.3.9. Devlet.....	24

II. BÖLÜM

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU İLGİLİ BİLGİLER

2. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU	26
2.1. MANİPÜLASYONLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	26
2.1.1 Manipülasyon Kavramı	26
2.1.2. Manipülasyon Türleri.....	29
2.1.2.1. Bilgi Bazlı Manipülasyon.....	29
2.1.2.2. İşlem Bazlı Manipülasyon	31
2.1.2.3. Hareket Bazlı Manipülasyon.....	33
2.2. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU	34
2.2.1. Genel Olarak Finansal Bilgi Manipülasyonu	34
2.2.2. Finansal Bilgi Manipülasyonuna Ortam Oluşturan Etkenler	37
2.2.3. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Amaçları.....	37
2.2.4. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Sonuçları	42
2.3. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYON YÖNTEMLERİ ve UYGULAMALARI	43
2.3.1. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYON YÖNTEMLERİ.....	43
2.3.1.1. Kar Yönetimi	47
2.3.1.2. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi.....	49
2.3.1.3. Agresif Muhasebe.....	52
2.3.1.4. Büyük Temizlik Muhasebesi	54
2.3.1.5. Yaratıcı Muhasebe	56
2.3.1.6. Hileli Finansal Raporlama	59

2.4. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU UYGULAMALARI.....	63
2.4.1. Gelirlerin Muhasebeleştirilmesiyle İlgili Finansal Tablo Manipülasyonları...65	65
2.4.1.1. Gelirlerin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi.....	66
2.4.1.2. Fiktif Gelir Kaydı Yapılması.....	67
2.4.1.3. Bir Kerelik Kazançlarla Geliri Yüksek Göstermek.....	69
2.4.2. Giderlerin Muhasebeleştirilmesiyle İlgili Finansal Tablo	69
2.4.3. Varlıkların Muhasebeleştirilmesiyle İlgili Finansal Tablo Manipülasyonları .72	72
2.4.3.1. Dönen Varlıklarla İlgili Manipülasyonlar	72
2.4.3.2. Duran Varlıklarla İlgili Manipülasyonlar	74
2.4.4. Yükümlüklerin Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Finansal Tablo Manipülasyonları	74
2.4.4.1. Karşılıkların Azaltılması	74
2.4.4.2. Değersiz Varlıkların Zarar Kaydedilmemesi	75
2.4.4.3. Reskont Ayırma İşlemi	75
2.4.5. Finansal Tablo Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmaların Değiştirilmesi.....76	76
2.4.5.1. Bilanço Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi	76
2.4.5.2. Gelir Tablosu Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi	77
2.4.5.3. Nakit Akım Tablosu Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi ...78	78
2.4.6. Örtülü Kazanç Dağıtımı	78
2.4.7. Muhasebe İşlem ve Uygulamalarının Gizlenmesi	79
2. 5. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU TAHMİN MODELLERİ	79
2.5.1. Healy Modeli.....	83
2.5.2. DeAngelo Modeli	85
2.5.3. Jones Modeli	87
2.5.4. Endüstri Modeli.....	89
2.5.5. Beneish Modeli	90
2.5.6. Bortan ve Simle Modeli	94
2.5.7. İmhoff ve Eckel Modeli.....	95
2.5.8. Spathis Modeli	96
2.6. MANİPÜLASYONUN ÖNLENMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER	96
2.6.1. Analitik Yöntemler.....	97
2.6.2. Benford Kanunu.....	100

2.6.3. Veri Madenciliği	103
2.6.4. Yeniden Hesaplama Tekniği	104
2.6.5. Fiziki Sayım ve Gözlem Tekniği	104
2.6.6. Veri Zarflama Analizi.....	105
2.6.7. Yapay Sinir Ağları	106
2.7. DÜNYADA YAŞANAN FİNASAL SKANDALLAR	107
2.7.1. Enron Olayı.....	110
2.7.2. WordCom.....	113
2.7.3. Qwest Communications Şirketi	114
2.7.4. Adelphia Communications Şirketi.....	115
2.7.5. Parlamat Finanziaria Vakası	116
2.8. MANİPÜLASYON İLE SPEKÜLASYON ARASINDAKİ FARK.....	117

III. BÖLÜM

MANİPÜLASYONUN TESPİTİNE YÖNELİK BIST UYGULAMASI

3. BIST'E FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELER.....	119
3.1. Araştırmanın Amacı	120
3.2. Araştırmanın Veri Seti ve Araştırmada Kullanılan Yöntem	121
3.2.1. Araştırmanın Yöntemi.....	122
3.2.2 Bulgular.....	127
SONUÇ	132
Kaynaklar	135
Ekler	145
Ek: 1 Araştırmaya Dahil Edilen Şirketler	145
Ek 2: Beneish Modelinde Kullanılan Endeksler ve Mi Değerleri.....	149

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : İlgili Alanlarına Göre Finansal Bilgi Kullanıcıları	20
Tablo 2 : Finansal Bilgi Manipülasyonlarının Amaçları ve Kazanımları	40
Tablo 3 : Finansal Bilgi Manipülasyonu Türleri	46
Tablo 4 : Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Amaç, Hedef ve Araçları	58
Tablo 5 : Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri	94
Tablo 6 : Benford Kanunu Gözlem Sonuçları	101
Tablo 7 : ABD’ki En Büyük İflaslar	109
Tablo 8 : Kontrol ve Manipülatör Firmalara İlişkin Probit Analiz sonuçları.....	127
Tablo 9 : Normal Dağılım Tablosu	129
Tablo 10 : Normallik Sınaması	130

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Finansal Bilgi Kullanıcıları	19
Şekil 2: Refah seviyesini Etkileyen İşlemler	36
Şekil 3: GKGMİ ve Standartlarının Uygulanmasına Göre Finansal Bilgi Manipülasyonları	44
Şekil 4: Hile ve Kar Yönetimi Ayrımı	60
Şekil 5: Manipülasyon Tahmin Modelleri	83
Şekil 6: Finansal Skandalların Oluşmasında ki Etkenler	110
Şekil 7: Gerçek ve Öngörülen Manipülatör Şirket Sayıları	131

KISALTMALAR LİSTESİ

AICPA	: American Institute of Certified Public Accountant (Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Kurumu)
AMEX	: American Stock Exchange (Amerika Menkul Kıymetler Borsası)
ATM	: Automated Telephone Management Systems (Otomatik Telefon Yönetim sistemleri)
BDKK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİST	: Borsa İstanbul
FİFO	: First In First Out (İlk Giren İlk Çıkar)
FTSS	: Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
HFR	: Hileli Finansal Raporlama
IAS	: International Accounting Standards (Uluslararası Muhasebe Standartları)
IASB	: International Accounting Standards (Uluslararası Muhasebe Standartları komitesi)
IFRS	: International Financial Reporting Standards (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)
ITC	: United States International Trade Commission (ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu)
LIFO	: Last In First Out (Son Giren İlk Çıkar)
NFV	: Net Faaliyet Varlıkları
NYSE	: New York Stock Exchange (New York menkul Kıymetler Borsası)
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu

SEC	:U.S. Securities and Exchange Commission
TDMS	: Tek Düzen Muhasebe Standardı
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
VZA	: Veri Zarflama Analizi
YSA	:Yapay Sinir Ağları

GİRİŞ

İşletmelerin mali yapısı, faaliyet sonuçları, ekonomik gelişimleri ve benzeri konularda bilgi edinmemizi sağlayan en önemli araçların başında, belirli muhasebe standartları dahilinde düzenlenen, finansal tablo ve raporlar gelmektedir. Finansal tablolar, kullanıcılara işletmelerin finansal yapısı hakkında ayrıntılı bilgi sağlayan temel göstergelerdir. Finansal bilgi ise; finansal bilgi kullanıcılarına finansal tablo ve raporlar halinde sunulan söz konusu işletmenin mali yapısı, faaliyetleri ile ilgili, para ile ifade edilen bilgilerdir.

Özellikle finansal piyasalara yatırım yapmak isteyen kişi ve kurumlar finansal tablolardan yararlanarak yatırım yapma ya da yapmama gibi değerlendirmeleri elde etmeye çalışırlar. Bu yüzden finansal piyasaların iyi işlemesi için gerekli güven ortamının yaratılması ve finansal tablolardaki bilgilerin yatırımcılara güvenilir ve tarafsız bir biçimde sunulması önem taşımaktadır. Ancak yöneticiler veya kontrolü elinde bulunduran hissedarlar zaman zaman kendi çıkarlarına göre hareket edip finansal tablo manipülasyonlarıyla yatırımcıların zihinlerinde iyimser bir tablo oluşturarak yatırımcıların karar verme davranışlarını etkileyebilirler. Yöneticiler de zaman zaman kendileri için belirlenen hedefleri tutturmak, daha iyi bir performans sergilemek için finansal kararlar alırken manipülatif faaliyetler içerisinde olabilirler. Performans için konulan en yaygın hedeflerden biri karlılık oranı için hedef belirlenmesidir. Bu da yöneticiler tarafından kar yönetimi faaliyetleri uygulanarak manipüle edilebilmekte ve şirketin karlılık durumu olduğundan farklı yansıtılabilmektedir.

Finansal tablolarının gerçek durumu yansıtması yatırımcıların zarara uğramasına, yanlış verilen kararlar yüzünden fonların verimsiz alanlarda kullanılmasına sebep olmaktadır. Fonların verimsiz alanlarda kullanılması ise ekonomide kaynak israfına sebep olmaktadır. Buna örnek olarak 21. yy'ın başında dünya genelinde yaşanan finansal raporlama skandalları verilebilir. Sermaye piyasalarında işlem gören ve piyasa değeri oldukça yüksek olan Enron, Parmalat, WorldCom gibi büyük ölçekli şirketlerin yayımladıkları finansal tablolarının gerçeği yansıtmadığının tespit edilmesiyle birlikte şirketler ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır. Şirketlerin finansal tablolarında manipülasyon yapıldığının duyulması, sermaye sahiplerinin

sermaye piyasasına olan güvenlerini sarsmış, finansal piyasalarda uygulanan kuralların yeniden değerlendirilmesine ve söz konusu kurallarda değişikliğe gidilmesine sebep olmuştur. Bu nedenlerden dolayı ekonomik sistemin tamamı yaşanan finansal skandallardan olumsuz etkilenmiştir. Bu skandallar 2000'li yılların başında yaşanan uluslararası ekonomik krizde en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmiştir. Söz konusu olaylar da finansal bilgi manipülasyonu konusunun önemini vurgulamış, finansal bilgi manipülasyonunun önlenmesi ve ortaya çıkarılması konularını akademisyenler, düzenleyici ve denetleyici kurumların gündeminde ön sıralara taşımıştır.

Bu nedenle tez çalışmasında; finansal bilgi manipülasyonunu, nedenlerini, tekniklerini, sonuçlarını açıklamak ve manipülasyonun tahminine yönelik bir analiz gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda hisse senetleri Borsa İstanbul'da (BIST) işlem gören imalat sektöründeki firmaların manipülasyon uygulamalarını tahmin etmek amacıyla literatürde kullanılan yöntemlerden biri olan Beneish modeli kullanılmıştır.

Finansal bilgi manipülasyonu; çeşitli nedenlerle muhasebeleştirme sürecine müdahale edilerek finansal tablo ve rapolarda sunulacak bilgilerin değiştirilmesidir. Finansal bilgi manipülasyonu; karın istikrarlı hale getirilmesi, finansal hile, agresif muhasebe, kar yönetimi, yaratıcı muhasebe gibi yöntemlerle; kişi ve kurumların işletmenin faaliyet sonuçları, mali yapısı, piyasa değeri hakkındaki düşüncelerini değiştirmeye yönelik işlemlerdir.

I. BÖLÜM

FİNANSAL TABLOLARLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. FİNANSAL TABLOLAR ve FİNANSAL BİLGİ

1.1. FİNANSAL TABLOLAR

1.1.1. Finansal Tablo Kavramı,

Finansal bilgi kullanıcılarının; işletmelerin mali yapısı, faaliyet sonuçları ve ekonomik gelişimleri hakkında bilgi edinmelerini sağlayan en önemli araçların başında belirli muhasebe standartları dahilinde düzenlenen finansal tablo ve raporlar gelmektedir. Özellikle sermaye piyasalarında gerçekleştirilecek yatırımlarda, yatırımcıların karar vermelerindeki en önemli bilgi kaynağı finansal tablolardır. Finansal tablolar bu yönüyle kamuyu aydınlatma konusunda en temel unsur halini almıştır. Ancak bilgi kullanıcılarının alacakları yatırım kararlarına dayanak teşkil eden finansal tabloların, işletmeye ilişkin gerçek verileri yansıtmaması, bilgi riski taşıması, özellikle manipüle edilmiş olması da ihtimal dahilindedir (Mengi, 2013:1). Bu sebeple finansal tabloların kamuyu aydınlatma rolünü yerine getirebilmesi için; genel kabul görmüş muhasebe ilke (GKGMİ) ve standartlarına göre hazırlanmaları, şeffaf, tarafsız, anlaşılabilir olmaları, güvenilir olmaları gerekmektedir.

Yöneticilerin tasarruflarına bırakılan kaynakları etkin kullanıp kullanmadıklarını da gösteren finansal tablolar, Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) Md.1’de; işletmenin finansal durumunun ve finansal performansının biçimlendirilmiş halidir şeklinde tanımlamıştır. İlgili standartta tabloların düzenlenme amacı, işletmelerin ekonomik performansı ve mali durumu hakkında ki bilgileri sunarak, finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararlar almalarına yardımcı olmaktır şeklinde belirtilmiştir. Finansal tabloların bu amaca sağlayabilmesi için işletmeyle ilgili aşağıdaki bilgileri içermesi gerekir (Türkiye Muhasebe Standartları md.1).

- ✓ Varlıklar,
- ✓ Yabancı kaynaklar,

- ✓ Nakit akışları,
- ✓ Özkaynaklar,
- ✓ Özkaynaklardaki değişimleri,
- ✓ Gelir ve karlar,
- ✓ Gider ve zararlara ait bilgileri içermesi gerekir

Söz konusu bilgiler işletmeyle ilgili tarafların işletmenin gelecek dönemlerdeki nakit akışlarını, nakit akışlarının zamanını veya kesinliklerini tahmin etmelerine yardımcı olur (Türkiye Muhasebe Standartları md.1).

1.1.2. Finansal Tabloların Amaçları

Finansal Tabloların Amaçları 'Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) Kavramsal Çerçeve Hakkındaki Tebliğ'de aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

- ✓ Finansal bilgi kullanıcılarının alacakları kararlarda faydalanmaları için; işletmeyle ilgili finansal bilgileri, finansal bilgilerdeki değişiklikleri ve faaliyet sonuçlarıyla ilgili bilgileri sağlamak mali tabloların en önemli amaçlarından biridir. Ancak tabloların genellikle finansal olmayan bilgileri içermemeleri daha çok geçmiş dönemlerdeki işlemleri göstermeleri nedeniyle finansal bilgi kullanıcılarının kararlar alırken ihtiyaç duyacağı bilgileri tam anlamıyla sağlamazlar.
- ✓ Finansal tablo ve raporlar, yöneticilerin işletmeyi nasıl yönettiklerinin sonuçlarını veya yöneticilerin idaresine bırakılan kaynakları nasıl kullandıklarının hesabını gösterir. Şirket sahipleri adına eylem ve işlemlerde bulunan yöneticilerin hesaplarını gözden geçirmek, yeterliliğini değerlendirmek isteyen finansal bilgi kullanıcıları bu değerlendirmeler ışığında karar alabilirler. Bu karar işletmeye yatırım yapmak ya da mevcut yatırımı sonlandırmak şeklinde olabileceği gibi, yöneticileri tekrar görevlendirmek veya azletmek şeklinde de olabilir.

1.2. FİNANSAL BİLGİ

Bilgi çağı olarak kabul edilen günümüz dünyasında, işletmelerin sürekli ilerleme hedefinde sunduğu ölçütlerin neredeyse tamamı bilgi referanslıdır. Bilgi; toplanmış, organize edilmiş, yorumlanmış ve belirli yöntemlerle ilgili bölüme sevk edilmiş kullanıcıya değer sağlayan verilerdir (Akyüz, 2011:20).

Bilgi, doğru kararlar verebilme aşamasında işletmeler için vazgeçilmez bir unsurdur. İşletmeler faaliyetlerini devam ettirebilmek, rekabet edebilmek, istenilen hedeflere ulaşabilmek için bilgi edinmek, bilgi üretmek, ürettikleri bilgileri amaçlarına en uygun şekilde kullanmak zorundadırlar. Bu aşamada en çok ihtiyaç duyulan bilgi türü ise finansal bilgidir. Yöneticiler finansal bilgiler sayesinde cari dönem ile önceki dönemlerini karşılaştırabilmekte, ulaşılmak istenen hedeflerde hangi noktada olduğunu görebilmekte ve dolayısıyla daha isabetli kararlar alabilmektedirler (Coşkun ve Demir, 2009:3). Finansal bilgi, kurumsal denetim mekanizmaları tarafından da girdi olarak kullanılmaktadır. Finansal bilgi yardımıyla yönetici ve dış yatırımcı arasındaki kurumsal ayırmadan doğan çatışmaların hafiflemesi sağlanır. Ayrıca finansal bilgi muhasebedeki yönetim araştırmalarının temel amacıdır. Diğer bir açıdan ise, finansal bilgi ekonomideki kaynak kullanımının ve dağılımının anlaşılması için önem arz etmektedir (Bushman ve Smith, 2001: 328).

Finansal bilgi sadece işletme yönetimine bilgi sağlamamakta, işletmelerin finansal durumu hakkında potansiyel yatırımcılara ve diğer ilgili kişi ve kurumlara da bilgi sağlamaktadır. Gerek yönetim tarafından yeni yatırım kararlarının alınmasında, gerekse ilgili kişilerin işletmeyle ilgili alacakları çeşitli kararlarda finansal bilgiler son derece önemlidir. Bilgi kullanıcılarının aldığı bu kararlar aynı zamanda ekonomideki kıt kaynakların dağılımını da belirlemektedir. Dolayısıyla manipüle edilmemiş gerçeği yansıtan finansal bilgiler ışığında alınan kararlar etkin kaynak dağılımının gerçekleştirerek, ekonomik gelişmeyi sağlarken, manipüle edilmiş finansal bilgiler ışığında alınan kararlar da fonların verimsiz alanlarda kullanılarak ekonomide kaynak israfına neden olmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu , 2004:4).

Literatüre baktığımızda finansal bilgi ile ilgili değişik tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Bunlardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

Finansal bilgi: işletmelerin muhasebe sistemleri tarafından üretilen, işletmelerin faaliyet sonuçları, finansal durumu ve performansıyla ilgili, para ile ifade edilebilen ve finansal bilgi kullanıcılarına finansal tablo ve raporlar şeklinde sunulan bilgidir (Özer, 1996:7).

Başka bir tanıma göre finansal bilgi; günümüzde bir çok alanda kullanılmakla beraber, üretilme amacı ve asıl kullanım yeri iş dünyası olan, para ile ifade edilen, bir işletme ya da faaliyetle ilişkin olarak hazırlanan bilgidir (Naik, 1997:2).

Bir bilginin finansal bilgi olarak nitelendirilebilmesi için bazı koşulları taşıması gereklidir. Bu bağlamda finansal bilgi (Küçüksözen, 2004:1);

- ✓ Tarafsız, doğru ve açıklayıcı olmalıdır.
- ✓ Belirli bir zaman zarfında sunulmalıdır.
- ✓ Hedeflenen amaca uygun olmalı,
- ✓ Hedeflenen amaçla ilgili olmalıdır.

Finansal bilgi süreci, finansal verilerin elde edilmesi ile başlar. Finansal bilginin konusunu oluşturan bu veriler belirlenen standart ve tekniklere uygun bir şekilde ve belgelere dayandırılarak kaydedilir. Ancak elde edilen verilerin tamamının finansal bilgi olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Bir verinin finansal bilgi olarak nitelendirilebilmesi için bir değer hareketi olmalı ya da mal ve/veya hizmet alışverişi olmalıdır. Bu durumda; işlemin; miktarı, fiyatı, tutarı, yeri, zamanı, tarafları finansal bilgi konusudur denilebilir (Ersoy, 2012;11).

1.2.1. Finansal Bilginin Özellikleri

Finansal tablolardan ve raporlardan elde edilen finansal bilgilerin ekonomik kararlar alınmasında, ihtiyaçların karşılanmasında faydalı olabilmesi için belirli

niteliklere sahip olması gerekmektedir. Karar vericilerin en iyi şekilde karar vermelerini sağlamak için finansal bilgilerin aşağıdaki açıklanan niteliksel özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Anlaşılabilirlik: Finansal tablolarda sunulan bilgilerin işletmenin ortakları, yöneticileri, kredi verenleri ve diğer kullanıcılara faydalı olabilmesi için, kolaylıkla anlaşılabilir nitelikte olması gerekmektedir. Anlaşılabilirlikten kasıt tabloların basitçe hazırlanması değil bilgilerin belirli kurallar dahilinde standardize edilerek hazırlanmasıdır. Dolayısıyla finansal tablolar hazırlanırken tablolardan faydalanacak olanların, işletmenin ekonomik faaliyetleri ve iş alanları hakkında bilgi sahibi olduğu, makul seviyede muhasebe bilgisinin olduğu ve elde ettiği bilgileri de dikkatle incelediği varsayılmaktadır (Kavramsal Çerçeve Hakkındaki Tebliğ md. 25).

İhtiyaca Uygunluk ve Önemlilik: Finansal bilgilerin yararlı olabilmesi için söz konusu bilgilerin; işletmenin sahipleri, ortakları, yatırımcıları şeklinde sıralayabileceğimiz bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarına ve kullanım amaçlarına uygun şekilde hazırlanmalıdır. Bilgi kullanıcılarının işletmenin geçmiş dönemi veya şimdiki dönemi hakkında değerlendirmeler yapmasına olanak sağlayan bilgi, ihtiyaca uygun bilgidir. Bir bilginin önemli bir bilgi olarak nitelendirilebilmesi için; bilginin hiç verilmemesi, eksik verilmesi ya da yanlış verilmesi durumu finansal bilgi kullanıcılarının kararlarını etkiliyorsa o bilgi önemli bir bilgidir denilebilir. Bunun yanı sıra eksik ya da yanlış verilen bir bilginin önemli bir bilgi olup olmadığı hususunu değerlendirebilmek için eksik ya da yanlış bilgi içeren kalemlerin büyüklüğüne de bakılabilir. Bu sebeple önemlilik kavramı, finansal bilgilerin yararlı olabilmesi için bulunması gereken niteliksel bir özellik olmaktan daha fazlasıdır. Bu kavram bilgilerde ki bir ayırım ya da ayrıştırma noktasını gösterir (Kavramsal Çerçeve Hk. Tebliğ md. 30).

İlgili Olma: Bilginin kullanım amacıyla ilişkili olması ve kullanım amacına uygun olması şeklinde de ifade edilebilir. Finansal bilgi, kullanıcılara beklentilerini doğrulama veya düzeltme konusunda yardımcı olarak aldıkları kararlarda bir fark yaratma kapasitesine sahip olmalıdır. Belirli bir durumun belirsizliğini azaltan, karar verilmesini kolaylaştıran bir bilgi o durumla ilgili demektir (Çaldağ, 2007:285).

Güvenilir ve Doğrulanabilir (Kanıtlanabilirlik) Olma: Finansal bilgilerin kullanıcılara faydalı olabilmesi için güvenilir olması gerekmektedir. Bilgi, belli bir konuyu makul bir seviyede açıklamışsa, önemli hatalar içermiyorsa, manipüle edilmemiş ve objektif bir biçimde açıklanmışsa ya da objektif biçimde açıkladığı varsayıldığı için kullanıcılar tarafından bu bilgi dahilinde karar alınacaksa bilginin güvenilir olduğu söylenir (Çıtak, 2007:6). Bilginin sunuluşunda veya seçiminde yapılan manipülatif uygulamalarla, kullanıcıların algılamalarını etkilemeye çalışan veya onları önceden belirlenen sonuçlara yönlendiren finansal bilgilerin güvenilir olduğu kabul edilemez.

Finansal bilgilerin doğrulanabilir olması; finansal tablolar hazırlanırken kullanılan ölçünün denetlenebilir olduğu, başka bir deyişle finansal tablolardaki bilgilerin işletmenin mali durumunu, faaliyet sonuçlarını önyargıdan ve hatadan makul seviyede arındırılmış biçimde göstermesini ifade eder. Kanıtlanabilirlik niteliğine sahip finansal tablolarda yer alan bilgiler usulüne göre düzenlenmiş yasal bir belgeye dayandırılmalıdır. Ve bu durum istenmesi halinde ispat edilebilmelidir (Elitaş, 2013: 46).

Karşılaştırılabilirlik: Finansal tabloların karşılaştırılabilirliği sayesinde bilgi kullanıcıları işletmenin faaliyetlerinde ve finansal durumunda zaman içinde meydana gelen değişimleri gözlemleyebilmektedir. Kullanıcılar aynı zamanda karşılaştırılabilir finansal tablolardan faydalanarak işletme ile başka işletmeleri karşılaştırarak aralarında ki farklılıkları, birbirlerine olan üstünlüklerini, finansal durumlarındaki değişimleri değerlendirebilirler. Böylece, benzer işlemlerin finansal etkilerinin karşılaştırılan işletmelerde nasıl gösterildiği ve değerlendirildiği, karşılaştırılabilir tablolar sayesinde daha kolay bir şekilde izlenebilir.

Karşılaştırılabilirlik niteliğinin sağlanabilmesi için, finansal tablolardan faydalanacak olanların; tablolar hazırlanırken hangi muhasebe politikalarına bağlı kaldığı, zaman içerisinde bu politikalarda ne gibi değişikliklerin yapıldığı ve bu değişikliklerin işlemleri nasıl etkilediği konularında bilgilendirilmeleri gereklidir. Finansal bilgi kullanıcıları, finansal tablolarda karşılaştırma yapabilmek için, işletmenin

benzer işlemler için uyguladığı muhasebe politikalarının diğer işletmelerin politikalarından farklı olup olmadığı konusunda ki bilgilere ihtiyaçları vardır (Kavramsal Çerçeve Hakkındaki Tebliğ md. 40). İşletmenin uyguladığı muhasebe politikalarının genel kabul görmüş muhasebe standartları ve ilkeleri ile uyumlu olunması, bu standartların dönemler itibariyle değiştirilmeden uygulanması karşılaştırılabilirliği sağlamaya yardımcı eder.

Zamanlılık: Finansal tabloların bilgi kullanıcılarına faydalı olabilmesi için zamanında hazırlanması ve zamanında yayımlanması gerekir. Zamanlılık finansal bilginin; yüksek kalitede, muhasebe standartlarına uyumlu ve belirli zaman aralıklarında, vaktinde yayımlanmasının gerekliliğini ifade eder. Finansal bilgileri kullanarak karar verecek bir yatırımcının, rasyonel kararlar alabilmesi için finansal veriye zamanında ulaşması ve finansal verinin zamanında bilgiye dönüştürülmesi gerekmektedir. Finansal bilgi kullanılarak kararlar alınabilmesi için bilginin gereksinim duyulduğu anda elde edilebilmesi gerekmektedir (Bayırlı, 2006:9).

Tarafsızlık: Tarafsızlık ilkesi muhasebe sistemi içinde üretilen finansal tabloların ve kayıtların usulüne göre düzenlenmiş belgelere dayandırılmasını, önceden belirlenmiş bir amaca yöneltmeye çalışan davranışın olmamasını gerektirir. Bu nitelik finansal bilginin, ilgili tarafların çıkarları göz önüne alınarak, ne lehine nede aleyhine olacak şekilde yorumlanmamasının gerekliliğini ifade eder. Ön yargıdan uzak, objektif bir biçimde hazırlanmış finansal bilgi; amaçları, çıkarları birbirinden oldukça farklı olan bilgi kullanıcılarının tamamına hizmet etmektedir (Çaldağ, 2007:285).

1.2.2. Finansal Bilgi Kaynakları

Bir işletmenin mali durumu ve faaliyet sonuçlarıyla; işletmenin sahipleri, yöneticileri, rakip ve tedarikçi konumundaki işletmeler, düzenleyici denetleyici kuruluşlar, bankalar, kredi veren finans kuruluşları ve benzeri kişi ve kurumlar ilgilenmektedir. İşletmenin çevresini oluşturan bu kişi ve kurumlar işletme hakkında güven verici, karşılaştırılabilir, kanıtlanabilir bilgilere ihtiyaç duyarlar. İşletmelerin faaliyet sonuçları ile ilgili bilgilerin kaynağı ise işletmelerin muhasebe kayıt ve

belgeleriyle bunlara dayanılarak hazırlanmış olan finansal tablolardan elde edilmektedir (Dokur ve Dora, 2009:9).

Finansal Tablolar; ilgili kaynaklardan elde edilerek biriktirilen ve işlenen bilgilerin, belirlenen periyotlar halinde bilgi kullanıcılarına sunulmasını sağlayan finansal raporlama araçlarıdır. Finansal tablolar işletmenin mali durumunun anlaşılmasını kolaylaştıran, zaman içinde dönemler arasında karşılaştırmalar yaparak ilgili tarafların işletme hakkında bir yargıya ulaşabilmelerine olanak sağlayan tablolardır. Bu yüzden finansal tablolardaki bilgilerin genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartları dikkate alınarak bilgi kullanıcılarına doğru, güvenilir, karşılaştırmaya uygun bir biçimde sunulması önem taşımaktadır.

Bilgi kullanıcılarının; finansal tablolardan yararlanarak karar alabilmeleri için finansal bilgilerin bir takım özellikleri taşıması gereklidir. Söz konusu bilgiler zamanında kullanıma sunulmalı, tarafsız, güvenilir, kanıtlanabilir ve karşılaştırılabilir olmalıdır (Özşahin, ie 6). Bir yatırımcı işletmenin özellikle mali durumu, performansı gibi şirketle ilgili çeşitli konularda güvenilir ve zamanında bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Bu bilgilerin yatırımcının ileriye dönük kararlar almasına katkıda bulunacağı aşikardır. Yatırımcı ancak bu yolla diğer firmalara karşı yatırım kıyaslaması yapma fırsatı elde edebilecektir (Okay Örerler,2005:2).

Finansal tabloların bir kısmı işletmelerin belli bir dönemde ki faaliyetlerinin sonucunu yansıtırken, bir kısmı ise işletmelerin belli bir andaki varlık, kaynak durumunu göstermektedir. Ülkemizde normal faaliyet dönemi bir takvim yılı olup muhasebe kayıtları içinde özel durumlar hariç faaliyet dönemi bir takvim yılıdır ve 1 Ocakta başlayıp 31 Aralıkta sona erer. Bu yüzden işletmeler 31 Aralık tarihi itibarıyla finansal tablolarını düzenlemek zorundadırlar. Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) madde 1’de finansal tablolar; finansal durum tablosu (bilanço), kapsamlı gelir tablosu, nakit akış tablosu, öz kaynak değişim tablosu ve dipnotlar olarak sıralanmıştır. TMS madde 1’de sayılan finansal tabloların yanı sıra finansal bilgi edinebildiğimiz; satışların maliyeti tablosu, fon akım tablosu, kar dağıtım tablosuna da finansal bilgi çalışmamızda yer verilmiş olup, finansal tablolar aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

1.2.2.1 Bilanço (Finansal Durum Tablosu)

TMS 1: Finansal Tabloların Sunuluşu Standardında (FTSS) bilançonun adı 'Finansal Durum Tablosu' olarak değiştirilmiştir. Tablo adının Finansal Durum Tablosu olarak güncellenmesinin nedeni, bilançoda sunulan verilerin bir muhasebe çıktısı olarak değerlendirilmesinden ziyade işletmenin mali yapısının açıklandığı bir rapor olarak görülmesi gerektiğidir. Bu bir anlamda, finansal tabloyu, işletmeye özgün bilgilerin yer aldığı, işletmenin içinde bulunduğu ekonomik ve mali duruma, likidite yapısına uygun bilgilerin sunulduğu bir rapor haline getirmektir (Ayıkoğlu ve Karapınar, 2009:40).

Ayrıca söz konusu standartta, finansal durum tablosunun kapsadığı raporlama dönemleri artırılmış, dönem sayısı ikiden üçe çıkarılmıştır. Buna göre raporlanacak dönemler;

- ✓ Önceki dönem sonu,
- ✓ Önceki dönem başı,
- ✓ Cari dönem sonudur.

Raporlama döneminin üçe çıkarılması, yapılacak mali analizler açısından bir hayli önemlidir. Şöyle ki bilançoların iki dönem halinde raporlanması durumunda önceki dönem için finansal analizde kullanılacak rasyoların hesaplanması mümkün olmazken (Ayıkoğlu ve Karapınar, 2009:40) üç dönem raporlama yapıldığı vakit önceki dönem içinde söz konusu rasyoların hesaplanması mümkün olmaktadır.

Bilanço; işletmenin belli bir andaki parasal kesitini gösteren tablodur. Yani işletmelerin her hangi bir anda sahip olduğu parasal değer taşıyan varlıkları ile bu varlıkların elde edildiği kaynakları gösteren tablodur (Büyükmirza; 2012:770) Tanımdan da anlaşılacağı üzere; finansal durum tablosu (bilanço); bir kurum için düzenlenir, belirli bir an itibarıyla düzenlenir. Bu anda işletmede yapıla gelen bütün işlemlerin durduğu varsayılır. Bu an ise genellikle hesap döneminin son günü çalışma saatinin sonudur.

Vergi Usul Kanununda Bilanço: *'envanterde gösterilen kıymetlerin tasnifli ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle tertiplenmiş hulasasıdır.'* şeklinde tanımlanırken Türk Ticaret Kanununda ise: Varlık ve borçların tutarlarının ilişkisini gösteren faaliyetinin döneminin başında ve her faaliyet döneminin sonunda çıkartılan tablo şeklinde açıklanmıştır.

Bilanço bir işletmenin belli bir dönemdeki varlıkları ve kaynaklarını karşılıklı olarak gösterir. Toplam varlık tutarı toplam kaynak tutarına eşittir. Bu eşitlik hiçbir zaman bozulmaz. Bilançoda varlıkların yer aldığı tarafa aktif, kaynakların yer aldığı tarafa ise pasif denilmektedir. Aktifte yer alan hesaplar likidite derecelerine göre, yani nakit veya nakit benzeri varlığa çevrilmesi kolay olan değerden nakite çevrilmesi zor olan değere doğru sınıflandırılmaktadır. Pasifte yer alan hesaplar ise, borç verenlerin alacaklarını talep etme sürelerine göre sınıflandırılmaktadır. Yani, kısa vadeli olandan uzun vadeli olana doğru bir sıralama yapılmaktadır.

Bilançolar GKGMİ gerektirdiği şekilde hazırlandığı ve destekleyici özellikte ki diğer önemli bilgiler de ek olarak verildiği zaman, işletmenin ticari işlemlerini ve içinde bulunduğu finansal durumu gösteren bir tablo olacaktır. Bilançoju diğer tablolardan ayıran en önemli özellik işletmenin belli bir andaki finansal durumunu yansıtmasıdır. Çünkü diğer tablolar, finansal durumdaki değişmeyi yansıtırlar (Şamiloğlu, 2001:4).

1.2.2.2. Kapsamlı Gelir Tablosu

Finansal Tabloların Sunuluşu Standardında (FTSS) (TMS madde 1) Gelir Tablosu; Kapsamlı Gelir Tablosu ve Bireysel Gelir Tablosu olarak ikiye ayrılmıştır. Standarda göre işletmeler tek bir kapsamlı gelir tablosu kullanarak muhasebeleştirdikleri tüm gelir ve giderlerini bu tabloda gösterebilecekleri gibi, bireysel gelir tablosu ile kapsamlı gelir tablosunu birlikte iki tablo halinde de sunabilirler (Ataman ve diğ., 2011:114).

Gelir Tablosu; işletmelerin belirli bir dönemde elde ettiği gelirlerle, bu gelirleri elde etmek için katlandıkları gider ve maliyetleri, dönem net karını/zararını gösteren tablodur (Çabuk ve Lazol, 2002:35). Gelir tablosu işletmelerin bilançosunda yer alan

dönem net karı veya zararı kalemlerinin hangi gelir ve gider kalemleri sonucunda oluştuğunu gösterir (Dokur ve Kaygusuz, 2009:17).

İşletmeler gelir tablolarını; anlam birliği oluşturacak ve karşılaştırmalarda kolaylık sağlayacak şekilde genel muhasebe ilkelerine uygun tek düzen formlar biçiminde hazırlamak zorundadırlar. Gelir tablosu rapor tipi ya da hesap tipi olarak iki şekilde düzenlenebilir (<http://www.muhasabedersleri.com>).

Bir işletmeye ait gelir tablosu incelendiğinde, o işletmenin belirli bir dönemdeki faaliyet sonuçlarıyla ilgili kapsamlı bilgiler edinilebilir, işletmenin hangi evrede kara geçtiği ya da zararda olduğu tespit edilebilir. Yapılan incelemeler sayesinde bilgi kullanıcıları, işletmenin karlı bir işletme olup olmadığını, borçlarını ve benzeri yükümlülüklerini ödeyip ödeyemeyeceğini, faaliyette bulunduğu iş kolunun karlı olup olmadığını anlamaları mümkün olabilecektir (<http://www.muhasabedersleri.com/>).

1.2.2.3. Özkaynak Değişim Tablosu

İşletmelerin özkaynak kalemlerinde belli bir dönemde meydana gelen değişimleri toplu halde gösteren tablo özkaynak değişim tablosudur. Gelir tablosu ve bilançodan elde edilen bilgiler ışığında hazırlanır. Özkaynak değişim tablosu; ödenmiş sermaye yedekleri, kar yedekleri, dönem net karı ve zararı, geçmiş yıllar karları ve zararlarını her dönem için dönem başı tutarları, dönem içinde meydana gelen artışları azalışları ve dönem sonu tutarları belirtilerek hazırlanır (<http://myomuhasebe.tr.gg/>).

Finansal Tabloların Sunuluşu Standardına Göre (TMS 1) Özkaynak Değişim Tablosu aşağıdaki bilgileri içerecek şekilde hazırlanmalıdır:

- ✓ Türkiye Muhasebe Standartlarına göre muhasebeleştirilen, geriye dönük düzeltmelerin her bir özkaynak bileşenine olan etkileri,
- ✓ Döneme ilişkin toplam kapsamlı geliri,
- ✓ Özkaynak kalemleri için ayrı ayrı hazırlanan; gerçekleşmiş kar veya zararın her bir kaleminden kaynaklanan değişiklikleri gösteren, dönem başı defter değeri ile dönem sonu defter değeri arasındaki uygunluğu içermelidir.

1.2.2.4. Nakit Akış Tablosu

İşletme yöneticileri, ortakları, işletmenin dış çevresi işletmelerde nakit ve nakit benzeri varlıkların nasıl elde edildiği ve nasıl kullanıldığıyla ilgilenmektedir (Çabuk ve Lazol, 2002:61). İşletmeler yeni bir demirbaş satın aldığında, yeni bir yatırım yaptığında, borçlarını ödediğinde veya ortaklara kar payı dağıttığında nakit gereksinimi duyarlar. Bu ve benzeri nedenlerle işletme yöneticileri işletmeye giren ve çıkan nakdi takip etmek isterler (Brealev vd., 36,37). Nakdin nereden geldiğini bilmek, gelecekte de buralardan nakit elde edilip edilemeyeceğini tahmin etmek açısından önemlidir. Nakdin kullanıldığı yerleri bilmek ise, işletmenin gelecek dönemlerdeki nakit gereksinimlerini değerlendirmek ve planlamak açısından önem arz etmektedir (Gücenme ve Poroy, 2006:67).

Nakit akış tablosu: işletmenin belirli bir süre içinde ki nakit varlıklarını nasıl yarattığını ve nasıl kullandığını ortaya koyan, ilgili dönem içinde ki nakit kaynaklarını ve bunların kullanım yerlerini gösteren, finansal analizlerde dinamik bir araç olarak kullanılan tablodur (Çabuk ve Lazol, 2002:61).

Nakit akış tablosunun faydaları nakit akış tablosu standardında (TMS 7) aşağıdaki gibi açıklanmıştır;

- ✓ Diğer finansal tablolarla birlikte değerlendirildiğinde, bilgi kullanıcılarına işletmenin aktiflerindeki değişimi, nakit giriş ve çıkışlarının zamanının ve tutarının değişen şartlara uyumunu sağlamak amacıyla etkilenen yeteneğini değerlendirebilmesi için gerekli bilgiyi sağlar.
- ✓ Nakit akış tablosu, işletmelerin gelecek dönemlerdeki nakit akışlarını ölçme, başka işletmelerin nakit akışlarıyla karşılaştırabilme imkanı sunar. Ayrıca işletmeler arasındaki aynı işlem ve eylemler için uygulanan farklı muhasebe politikalarının etkilerini elimine ederek işletmelerin performanslarını karşılaştırma olanağı sağlar.
- ✓ Gelecek dönemlerdeki nakit akışlarının tutarının, zamanlamasının ve kesinliliğinin göstergesi olarak ta nakit akış bilgisi kullanılır.

İşletmeler kendi işletme yapılarına uygun bir biçimde, bir faaliyet döneminde ortaya çıkan nakit hareketlerini; işletme faaliyeti, yatırım faaliyeti ve finansman faaliyeti olarak sınıflandırarak nakit akış tablosunu hazırlarlar (Türkiye Muhasebe Standartları md. 7)

Alacak ve hasılatlardan sağlanan nakitler, mal ve hizmet alımları dolayısıyla yapılan nakit ödemeler, finansman gelir ve giderlerinden kaynaklanan nakit giriş ve çıkışları, çalışanlara yapılan ücret ödemelerinden doğan nakit çıkışları işletme faaliyetleri dolayısıyla gerçekleştirilen nakit akışlarına örnek verilebilir. Bu tür nakit hareketleri genellikle işletmenin ana gelir getirici faaliyetlerinden kaynaklanan, dönem karının veya zararının tespit edilmesini sağlayan işlem ve eylemlerden oluşmaktadır (Türkiye Muhasebe Standartları md. 7).

İşletmeye nakit sağlayacak varlıklara yapılan yatırımlar ile bu yatırımlardan elde edilen nakitler yatırım faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akımlarını gösterir. Yatırım faaliyetlerine ait genel nakit akımlarına ilişkin örnekler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Türkiye Muhasebe Standartları md. 7) :

- ✓ Duran varlıklarla ilgili nakit akışları.
- ✓ Finansal varlıklara ilişkin nakit akışları,
- ✓ İşletmelerin üçüncü kişilere verdiği borç ve avanslarla ilgili nakit hareketleri. (Finans kuruluşlarına yapılanlar hariç),
- ✓ Bir işletmeye iştirak etmek veya borçlanma araçlarını satın alabilmek veya iş ortaklığına katılabilmek için yapılan nakit çıkışları. Nakit benzerleri ve alım satım amacıyla elde tutulan araçlarla ilgili olanlar hariç.

İşletme ortakları, kredi kuruluşları ve diğer ilişkili taraflarca işletmeye sağlanan nakit girişleri veya bunlara yapılan nakit çıkışları finansman faaliyetlerinden doğan nakit hareketlerini gösterir (Türkiye Muhasebe Standartları md.7). Finansman faaliyetlerine örnek olarak aşağıdaki faaliyetler sıralanabilir;

- ✓ Hisse senedi arzından kaynaklanan nakit girişleri,

- ✓ İşletmelerin kendi hisse senetlerini alması veya sermaye tutarının azaltılmasıyla alakalı nakit çıkışları, temettü ödemeleri
- ✓ Borçlanma araçlarının ihraç edilmesi veya diğer kısa ve uzun vadeli kredilerden elde edilen nakit girişleri,
- ✓ Borç ödemesinden kaynaklanan nakit çıkışları,

1.2.2.5. Fon Akım Tablosu

Fon akım tablosu; işletmelerin belirli bir dönemdeki fon kaynaklarını, bunların kullanım alanlarını gösterir (Çabuk ve Lazol, 2002:48). İki bölümden oluşan fon akım tablosunda fon kaynakları ve fon kullanımları birbirine eşittir.

İşletmelerin finansal faaliyetlerini, yatırımlarını, mali durumlarındaki değişiklikleri içeren bilgilerin ve fon hareketlerinin finansal bilgi kullanıcılarına sunulması fon akım tablosunun düzenlenme amacını oluşturmaktadır. Fon akım tablosu, işletmelerin nakit durumunu veya sermayesini doğrudan etkileyen yatırım ve finansman faaliyetlerinin önemli yönlerine açıklık getirerek; işletmenin içinde bulunulan hesap döneminde finansal durumunda meydana gelen değişiklikleri ve faaliyetlerden sağladığı fonları açıklar (<http://myomuhasebe.tr.>).

İşletmenin ilişkili tarafları fon akım tablosundan faydalanarak aşağıda belirtilen sorulara cevap bulabilirler (Özşahin, ie).

- ✓ İşletmenin olağan faaliyetlerden ne kadar fon sağladığı ve bu fonları nasıl kullandığı,
- ✓ Hesap dönemi içerisinde ne miktarda borçlanıldığı ve borçlanma yoluyla sağlanan bu kaynakların nerelerde kullanıldığı,
- ✓ İşletme dışındaki kaynaklardan ne kadar fon temin edildiği,
- ✓ İşletmenin gösterdiği büyümenin ne şekilde finanse edildiği,
- ✓ Duran varlık edinimlerinin nasıl finanse edildiği ve
- ✓ Yatırımların nasıl finanse edildiği sorularına cevap bulunabilir.

1.2.2.6. Satışların Maliyeti Tablosu

Gelir tablosunun eki olan ve gelir tablosunu tamamlayan bu tablo; işletmede satılan mamüller, satışların maliyeti, ilk madde malzeme maliyeti, ticari mallar maliyeti ve hizmet maliyeti ile stok hareketlerini içerecek şekilde ayrı bir tablo olarak düzenlenir (Çetiner, 2008:70).

Direkt işçilik giderleri, direkt ilk madde malzeme giderleri ve genel üretim giderleri gibi üretim maliyet kalemleri yorumlanırken dikkatle incelenmesi gereken bir tablodur (Çabuk ve Lazol, 2002:45,46).

Satışların Maliyeti Tablosunun Formatı, Tek Düzen Muhasebe Standartlarında (TDMS) ve SPK XI. No: 1 Tebliğde düzenlenmiştir. Uluslararası Muhasebe Standartlarına (UMS) göre düzenlenmesi zorunlu değildir (Ayıkoğlu ve Karapınar, 2009:94).

1.2.2.7. Kar Dağıtım Tablosu

1 sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde Kar dağıtım tablosu; "işletmelerin dönem karının dağıtım şeklini gösteren tablodur" biçiminde tanımlanmıştır. Yine aynı tebliğde tablonun hazırlanma amacı; dönem karının, ödenecek vergi tutarının, ayrılan yedek akçelerin ve ortaklara dağıtılacak kar paylarının açık bir şekilde gösterilmesi ve şirketlerin hisse başına kar ile hisse başına temettü tutarlarının hesaplanmasıdır şeklinde belirtilmiştir.

İşletmelerde dönem sonu itibariyle öneri bir tablo olarak hazırlanan kar dağıtım tablosunda hesaplanan vergi ve diğer yasal yükümlülükler sermaye şirketlerinde karın netleştirilmesiyle ilgili muhasebe kayıtlarına veri oluşturur (Çabuk ve Lazol, 2002:69).

1.2.2.8. Dipnotlar ve Diğer Açıklayıcı Notlar

Dipnotlar; finansal tablolarda bulunmayan fakat finansal tablo kalemlerinin anlaşılabilmesi için gerekli olan ve finansal tablo kullanıcıları açısından önemli sayılan

bilgilerin gösterildiği açıklayıcı notlardır. Finansal tabloların hazırlanmasında faydalanılan temel ve önemli muhasebe politikalarıyla ilgili bilgileri sağlar. Dipnotlar, mümkün olduğu sürece, sistematik bir şekilde sunulmalıdır. Finansal tablolarda yer alan her kalem, dipnotlarda sunulan bilgilere göndermede bulunmalıdır (TMS 1, Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı md. 103,104).

Finansal bilgi kullanıcılarının, finansal tabloların hazırlanmasında hangi ölçü ve esasların kullanıldığı konusunda bilgilendirilmeleri işletmeler açısından önemlidir (Gökçen vd., 2011:119). Bu yüzden işletmelerin yönetim kadroları açıklayacakları muhasebe politikalarına karar verirken, yapılan açıklamaların bilgi kullanıcılarının yapılan işlemlerin, finansal duruma ve finansal performansa nasıl yansıtıldığını anlamalarını kolaylaştırıp kolaylaştırmayacağını göz önüne almalıdırlar (TMS 1, Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı md. 110).

1.2.2.9. Özel Durum Açıklamaları

SPK'nın, Özel Durumların Kamuya Açıklanmasına İlişkin Esaslar Tebliğinde (Seri: VIII, No: 54) Borsa İstanbul'da işlem gören menkul kıymetlerin kıymetini ve kişilerin yatırım kararını etkileyebilecek önemli olay ve gelişmelerle kamuya açıklanacak özel durumlar belirlenmiştir. Söz konusu tebliğde özel durumlar; içsel bilgiyi ve sürekli bilgiyi doğuran olaylardır şeklinde tanımlanmıştır.

İçsel bilgi: Sermaye piyasası aracının değerini ve yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilecek henüz kamuya açıklanmamış bilgileri, Sürekli bilgi ise: İçsel bilgi tanımı dışında kalan ve bu ilgili tebliğ uyarınca açıklanması gerekli görülen tüm bilgilerdir şeklinde tanımlanmıştır.

1.2.3. Finansal Bilgi Kullanıcıları

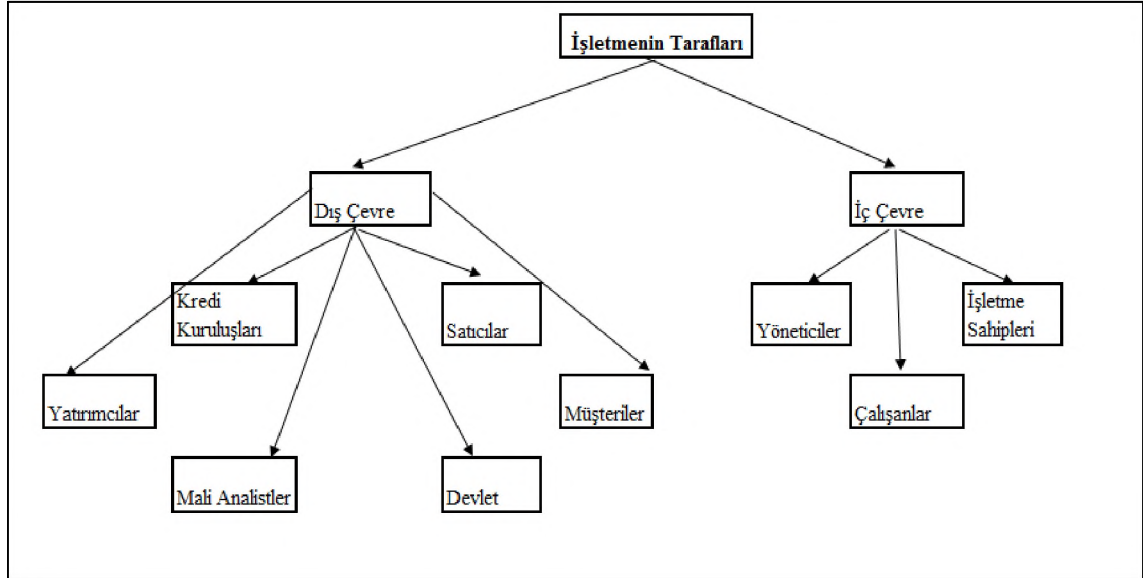
İşletmenin mali durumu, varlıkları ve kaynakları hakkındaki finansal bilgiler sadece işletme yöneticileri için değil, birçok kişi ve kurum için değerli ve gereklidir. Finansal tablolardan elde edilen bilgileri kullananlar, ilişkili kişiler ya da finansal bilgi kullanıcıları olarak tanımlanabilir. Finansal bilgi kullanıcıları; işletme içi kullanıcılar ve

işletme dışı kullanıcılar olarak iki grupta incelenebilir. İşletme içi kullanıcılar çalışanlar ve işletmeyle ilgili her türlü finansal bilgiyi elde edebilen yöneticiler ve ortaklardan oluşur. İşletmenin dış kullanıcıları ise işletmenin faaliyeti ile ilgili kararlara doğrudan katılamayan kişilerdir.

Dış kullanıcılar; yatırımcılar, kredi kuruluşları, borç verenler, satıcı ve rakip firmalar, müşteriler, devlet ve potansiyel çalışanlar olarak sayılabilir. Dış finansal bilgi kullanıcılarının çoğu, işletme ile ilgili karar alırken finansal tablolardan faydalandıkları için, finansal tablolar kullanıcıların ihtiyaçları ile örtüşecek şekilde hazırlanmalıdır. Dış kullanıcılardan kreditorler daha çok şirketin borç ödeyebilme gücü hakkında bilgi almak isterlerken, yatırımcılar borç ödeyebilme gücünün yanı sıra şirket karlılığı hakkında da bilgi almak isterler. Bu yüzden finansal tablo kullanıcıları, şirketin borç ödeyebilme gücü ve karlılığının ne olabileceği konusunda ipuçlarına ulaşabilmek için, tabloları incelemektedirler (Arı, 2007:77).

Finansal bilgi kullanıcıları şekil 1'deki gibi gösterilebilir.

Şekil 1: Finansal Bilgi Kullanıcıları

Finansal bilgi kullanıcılarının yayınlanan finansal tablo ve raporlarda yer alan bilgileri kullanma amaçları ve ilgi alanları bir birinden farklıdır. Bu nedenle finansal bir

analiz yapılırken, işletmeyle ilgili tarafların finansal bilgiyi hangi amaçla kullanacakları ve ilgi alanları dikkate alınmalıdır (Aydın ve Ayıkoğlu, 2009:5). Finansal bilgi kullanıcılarının ilgi alanları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Tablo 1: İlgi Alanlarına Göre Finansal Bilgi Kullanıcıları

İlgili Kullanıcılar		Tabloları İnceleme Amacı		İlgilendiği Alan
Kısa Vadeli Borç Verenler	➔	Alacak Güvencesi	➔	Döner Sermaye ve İşletmenin Kısa Vadeli Borçlarını Ödeyebilme Yeterliliği, Likidite durumu
Uzun Vadeli Borç Verenler	➔	Alacak Güvencesi	➔	İşletmelerin Borç Ödeyebilme Derecesi
Yatırımcılar(Hissedarlar)	➔	Yatırımların Verimliliği	➔	İşletmenin Kar oranları, Hisse Başına Kazanç, Hisse Başına Kar Payı,
Yönetim Kadrosu	➔	Büyüme, Verimlilik/Karlılık Oranı, İç Denetim,	➔	Toplam Aktiflerin Verimliliği, Özkaynakların Verimliliği
Devlet(Vergi İdaresi)	➔	Vergi Hasılatı, İşletmelerin Verimliliği	➔	GKGMİ Uyum, Katma Değer, Hisse Başına Kar,

Kaynak: Aydın ve Ayıkoğlu,2009:5

Tablodan da görüleceği üzere kısa ve uzun vadeli borç verenlerin finansal tabloları analiz etmesinin amacı kredilerin ödenebilirliği hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bunun içinde firmanın borcunu ödeyebilme kapasitesi, sermayesi ve likidite bilgileri ile ilgilenmektedirler. Yatırımcılar ise yaptıkları ya da yapmayı düşündükleri yatırımın verimi hakkında bilgi sahibi olmak istediklerinden; işletmelerin karlılık oranları ile ilgilenmektedirler. İşletme yöneticileri ise finansal tablo analizleri yaparak işletme

karlılığı, iç kontrolü, büyüme oranı hakkında bilgi sahibi olurlar. Devlet ise ödenen vergilerin doğruluğunun tespiti, vergi politikalarının belirlenmesi, istatistiki bilgilerin derlenmesi gibi sebeplerle finansal bilgileri kullanır.

1.2.3.1. Yöneticiler

Günümüzde özellikle çok sayıda küçük tasarruf sahibini bünyesinde toplayan büyük ölçekli işletmelerin yönetim faaliyetleri işletme sahiplerinden ziyade bu işi meslek edinmiş profesyonel yöneticiler tarafından yerine getirilmektedir. İşletmelerin finansal bilgiler olmaksızın başarılı bir şekilde yönetimi mümkün değildir. Finansal bilgiler olmaksızın; üretim, pazarlama, finans gibi çeşitli kademelerdeki yöneticilerin; doğru ve tutarlı kararlar alabilmeleri, aldıkları kararların sonuçlarının denetlenmesi mümkün olmaz (Yardımcıoğlu, 2013:9). Finansal tablolar yöneticilerin ileriye dönük kararlar alırken kullanacakları bilgileri sunmanın yanı sıra, işletmenin faaliyet sonuçlarından ötürü yöneticilerin yüklendiği sorumluluğun belirlenmesine ve konulan hedeflere ne ölçüde ulaşıldığının tespit edilmesine olanak sağlar (Akdoğan ve Tenker, 2010: 25).

1.2.3.2. İşletme Sahipleri, Hakim Ortaklar

Yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişmeler işletmelerin büyümesine organizasyon yapılarının karmaşıklaşmasına sebep olmuştur. Bu tür gelişmelerde işletme sahipliği ile işletme yönetiminin bir birinden ayrılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur (Koç Yalkın, 2012:6). Bu ayırmadan sonra işletmenin asıl sahibi olan ortaklar şirket yönetimini vekil olan profesyonel yöneticilere teslim ettikleri için, yöneticilerin şirketi nasıl yönettiği, hisse senetlerinin fiyatının ne olduğu ve firma değerinin gelecekte ne olabileceği, temettü politikaları gibi konularda bilgi sahibi olmak isterler (Arı, 2007:80).

İşletmelerin hakim ortakları işletme tarafından üretilen finansal bilgilere tam olarak ulaşabilmektedirler (Küçüksözen, 2004:22). Ancak günümüzdeki teknolojik gelişmeler, yaşanan bilgi ve sermaye birikimi ile birlikte, uluslar arası çapta yatırım imkanlarının doğması, uluslararası düzeyde sermaye piyasalarına ulaşabilmenin kolay

hale gelmesi sermayenin tabana yayılmasını sağlayarak işletmelerin ortak sayılarını arttırmıştır. Bu nedenle her ortağın iç bilgi kullanıcısı olduğunu ve işletme hakkında her an her istediği bilgiye ulaşabildiğini söylemek mümkün değildir (Arı, 2007:80).

1.2.3.3. Çalışanlar

Çalışanlar ve çalışanları temsil eden çeşitli kurum ve kuruluşlar işverenlerin karlılığı, işletme faaliyetlerinin sürekliliğiyle ilgili bilgileri öğrenmek isterler. Bu bilgilerin yanı sıra çalışanlar; işletmenin ücretlerini, işten ayrılmaları halinde tazminatlarını, emekliye ayrılmaları durumunda emeklilikle ilgili yükümlülüklerini yerine getirebilme durumunu ve işletmenin iş sağlama imkanlarını anlamalarına yardımcı olacak bilgileri de öğrenmek isterler (Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve md. 9). Özellikle performansa dayalı; akort ücret, ikramiye, prim vb uygulamaları olan işletmelerde, işletmenin faaliyet sonuçları ve performansı çalışanların alacağı ücretleri belirleyeceği için, çalışanlarda finansal raporlama içinde bu tür bilgilere ulaşmak isteyebilirler (Arı, 2007:80).

1.2.3.4. Yatırımcılar

Günümüzde büyük şirketlerin oluşturulması ve bunların ihtiyaç duyduğu büyük sermayenin küçük sermaye sahiplerince karşılanabilirliği, yatırımcılar grubunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu oluşum, gerek yeni yatırımcıların işletmeye çekilebilmesi gerekse mevcut yatırımcıların korunması için işletmenin faaliyet sonuçlarıyla ilgili daha fazla bilgi ihtiyacını gündeme getirmiştir (Akdoğan ve Tenker, 2010:26).

İşletmelere sermaye sağlayarak risk üstlenen yatırımcılar; yatırımların getirisi ve riskleriyle ilgili bilgileri edinmek isterler (Vasfi Haftacı, 2013:13). Yatırımcılar finansal tablolardan edindikleri bilgileri değerlendirerek yatırım yapma veya yapmama ya da mevcut yatırımın elden çıkarılması yönünde kararlar verebilirler. Bu yüzden finansal tabloların yatırımcılara öngörü yapabilme olanağı sağlayacak niteliğe sahip olmasını gerektirmektedir. Öte yandan finansal tabloların yatırımcılar tarafından kullanılması, yatırımcıların özelliklerine göre farklı sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunlar yatırımcının finansal tablolarda ki bilgiyi kullanabilecek yeterliliğe ne ölçüde sahip olduğu

noktasında birleşir (Akdoğan ve Tenker, 2010:26). Bu bağlamda finansal tablolardan faydalanacak olanların işletmelerin finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bilgi sahibi olması, finansal tabloları makul seviyede bir dikkatle inceleyebilmesi gerekmektedir. Öte yandan potansiyel yatırımcıların işletmeler hakkında bilgi edinimleri ilgili işletmeler tarafından kamuya açıklanan bilgiler yoluyla olduğundan bilgiye ulaşma düzeylerinin sınırlı olduğu söylenebilir.

1.2.3.5. Kredi Kuruluşları, Borç Verenler

Kredi kuruluşları da, kredi verme kararlarında risk değerlendirmesi yapma ve kredi verilmiş olan şirketlerin performanslarının izlenmesi ile ilgili bilgileri talep etmektedirler. Elde edilen finansal bilgilerden hareketle kredi analizi yaparak ihtiyaç duydukları bilgileri ulaşılmaya çalışırlar (Doğan ve Yörük, 2009:12). Kredi kuruluşları ve borç verenler; bir işletmenin borç anapara ve faizini belirlenen dönemler itibariyle geri ödeyip ödeyemeyeceği konusunda bilgi sahibi olmak isterler. Bu nedenle kredi veren kişi veya kurumlar, kredi talebinde bulunan işletmelerin finansal tabloları üzerinde çeşitli finansal analiz teknikleri uygulayarak, kredi talebinde bulunan işletmelerin kısa ve uzun dönemde borçlarını ödeyebilme gücündeki gelişmelerin ne yönde olabileceği hakkında bilgiler elde etmeye çalışırlar (Arı, 2007:83).

1.2.3.6. Satıcı ve Rakip İşletmeler

Alıcı ve satıcı işletmelerin birbirleriyle olan iş ilişkileri nedeniyle, herhangi bir tarafta veya her iki tarafta meydana gelebilecek olağan veya olağanüstü gelişmeler birbirlerini etkileyecektir. Örneğin işletmede olağanüstü bir gelişmenin ortaya çıkması durumunda alıcı işletme mal veya hammadde temin edemeyecek, hizmet alamayacaktır; tedarikçi işletme ise mal veya hammadde satamayacak, hizmet sunamayacaktır. Bu da her iki işletmenin de varlığını tehdit edebilecek bir unsurdur.

Öte yandan rakip işletmeler, rekabet edebilmek, pazar paylarını artırabilmek, varlıklarını sürdürebilmek için, sürekli olarak rakip işletmelerdeki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Alıcı satıcı ve rakip firmaların başarılı olmaları birbirlerine

bağlı olduğu için, finansal tablolardan işletmelerin “sürekliliği” ile ilgili bilgiler almak isterler (Arı, 2007:84,85).

1.2.3.7. Müşteriler

Müşteriler, uzun zamandır ticaret yaptıkları ve ticari faaliyetleri için sürekliliğine ihtiyaç duydukları tedarikçi niteliğindeki işletmenin devamına yönelik bilgilere ihtiyaç duyarlar (Kavramsal Çerçeve hakkındaki tebliğ md. 9). Müşteriler, elde ettikleri finansal bilgilerden yararlanarak her hangi bir işletmeden mal veya hizmet satın alma veya işletmeyle ticari ilişkiyi devam ettirme ya da sona erdirme kararı verebilirler. Müşterilerin finansal bilgiye ulaşma düzeyleri sınırlı olup, yalnızca ilgili işletme tarafından kamuya açıklanan bilgilere ulaşabilmektedirler (Küçüksözen, 2004:24).

1.2.3.8. Mali Analistler

Mali analistlerin temel fonksiyonları olan analiz ve fon yönetimini etkin bir şekilde gerçekleştirebilmeleri için finansal bilgi olmazsa olmaz bir kaynaktır. Mali analistler; finansal tablolardan hareketle işletmelerin muhasebe kayıtlarını, menkul kıymetlerinin borsada ki gelişmelerini, gelir ve gider durumlarını izlerler. Elde ettikleri bilgiler ışığında değerlendirmeler yaparak müşterilerini yönlendirirler. Bu bakımdan mali analistler finansal bilgilerin asıl kullanıcısı konumundadırlar. Mali analistler, makul bilgi düzeyine sahip yatırımcıların yönlendirilmesinde önemli bir görevi yerine getirdiklerinden finansal tablolar, analistleri yanıltmak maksadıyla kullanılmamalıdır (Akdoğan ve Tenker, 2010:28).

1.2.3.9. Devlet

Finansal bilgi kullanıcılarından bir diğeri de devlettir. Devlet otoritelerin işletme faaliyetleriyle ilgilenmesinin ana amacı etkin kaynak kullanımının sağlanmasıdır. Bu amacın yanı sıra hükümetler, düzenleyici ve denetleyici otoriteler; vergi politikalarını belirlemek, işletmelerin faaliyetlerine yönelik düzenlemeler yapmak, ulusal gelir ve benzeri istatistik hesaplarını yapabilmek için finansal bilgilere ihtiyaç duyarlar (Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve hk. Tebliğ md. 9). Ayrıca işletmelerin elde ettikleri karlar, vergi gelirlerinin önemli kaynaklarından birini oluşturduğu için devleti

yakından ilgilendirir. Bu bağlamda ödenecek vergilerin işletmelerin gerçek faaliyet sonuçlarını yansıtır yansıtmadığının tespiti devlet için önemli olup, kontrol elemanları ve diğer düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar işletmelerin defter, belge ve hesaplarını incelerken finansal tablolardan yararlanırlar. İşletmelerin faaliyetlerinin düzenlenmesi, gözetimi ve denetimi fonksiyonları hükümet ve düzenleyici otoriteler tarafından yerine getirildiği için bu kurum ve kuruluşlar finansal bilgilere tam olarak ulaşabilmektedirler (Küçüksözen, 2004:24).

II. BÖLÜM

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU İLGİLİ BİLGİLER

2. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU

2.1. MANİPÜLASYONLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2.1.1 Manipülasyon Kavramı

Manipülasyonun kelime anlamı Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte;

- ✓ ‘Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme,
- ✓ İnsanları kendi bilgileri dışında veya istemedikleri halde etkileme veya yönlendirme,
- ✓ Ekonomi açısından varlıkları yapıcı, açıklayıcı ve yararlı bir biçimde kullanma işidir.’ şeklinde tanımlanmıştır.

Manipülasyon: işletmenin performansını olduğundan farklı göstermek için yöneticiler tarafından finansal bilgilerin değiştirilmesi, işletme çıkarları için piyasaya yanlış yanıltıcı haberler sunulması şeklinde de tanımlanabilir.

Kullanıcıların; işletmenin karlılığıyla ilgili bilgilerini yanlış yönlendirmek için gelir tablosu kalemlerinin manipüle edilmesi veya işletmenin varlık, kaynak durumu ve finansal yapısıyla ilgili bilgileri yanlış anlamaya yönlendirmek için bilanço kalemlerinin manipüle edilmesi muhasebede manipülasyon olarak adlandırılırken (Er ve Varıcı, 2013:44), asılsız haberler yaparak hisse senedi fiyatlarında suni fiyat dalgalanmalarının yaratılması, pek çok aracı kurum kullanarak hisse senedine ilgi varmış gibi izlenim yaratılması, yatırımcıların yanlış bilgilendirilerek hisse senedi alım veya satıma teşvik edilmesi, çeşitli şekillerde bireylerin istenilen davranışa yönlendirilmesi ise borsa literatüründe manipülasyon olarak tanımlanmaktadır (Kurtosmanoğlu, 2002:27, alıntılayan Bayırlı, 2006:28).

Manipülasyon sadece hisse senedi piyasalarına özgü olmayıp tam rekabetin şartlarının oluşmadığı her türlü piyasada karşılaşılabilecek bir durumdur. Dolayısıyla endüstriyel kesimden tarımsal kesime, en gelişmiş finansal yatırım araçlarından vadeli işlemlere kadar her alanda kendini gösterebilmektedir (Özparça, 2000:18). Özellikle piyasayı düzenleyen kuralların olmadığı, tasarruf sahiplerinin çoğunluğunun finansal piyasalar ve piyasalarda işlem gören menkul kıymetler hakkında gerekli bilgi ve birikime sahip olmadığı dönemlerde manipülatif uygulamalarla daha sık karşılaşılmaktadır (Özbay, 1990, alıntılıyan Küçüksözen, 2004:27)

2003 yılında Avrupa Birliği tarafından çıkarılan Piyasa İstismarı başlıklı bültende sermaye piyasalarına özgü 3 ayrı manipülasyon tanımı yapılmıştır. Bunlar:

- ✓ Sermaye piyasasında işlem gören araçların fiyatlarını yapay bir şekilde oluşmasını hedefleyen talimatlar,
- ✓ Sermaye piyasasında işlem gören araçların arz ve taleplerini yanlış ya da yanıltıcı biçimde etkileyebilecek işlemler,
- ✓ Yanıltıcı veya hileli oluşumlara dayanan işlemlerin gerçekleştirilmesi; ya da sermaye piyasası araçları ile ilgili yanıltıcı etki yaratabilecek nitelikteki bilgilerin yayılmasıdır (Özcan, 2013: 23).

Gerek 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda gerekse Mülga 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda manipülasyonun tanımına ilişkin bir açıklama yapılmamıştır. Ancak manipülasyon sayılabilecek işlemler ilgili mevzuatta birer suç tipi olarak düzenlenmiştir. Şöyle ki; Mülga Sermaye Piyasası Kanununun 47. maddesi A bendinde; ”Sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek, kamuya açıklanmamış bilgileri menfaat elde etmek amacıyla kullanarak yatırımcılar arasındaki fırsat eşitliğini bozacak şekilde haksız çıkar sağlamak veya bir zararı bertaraf etmek, şeklinde işlenen suçlar olarak sayılırken”; 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununun Sermaye Piyasası Suçları Başlıklı bölümde 107. maddesinde; “sermaye piyasası araçlarının fiyatlarına, fiyat değişimlerine, arz ve taleplerine ilişkin olarak yanlış veya yanıltıcı izlenim uyandırmak amacıyla alım veya satım yapmak, emir vermek, emir iptal

etmek, emir değiştirmek veya hesap hareketleri gerçekleştirmek piyasa dolandırıcılığı olarak sayılmıştır.

Yukarıdaki paragrafta da değinildiği üzere Sermaye piyasalarının yasal dzenlemeye oturtulduğu hukuk sistemlerinde, sermaye piyasalarında manipölasyon yapılmasını önlemeye yönelik kanuni dzenlemeler yapılmakta, manipölatif uygulamalarda bulunanlara çeşitli para cezaları ve hapis cezaları öngörülmektedir. Bahse konu yaptırımlarının temel sebebi, manipölatif uygulamalarla sermaye piyasalarında görölen ve piyasalardaki ekonomik gerçeklerle örtüşmeyen aşırı dalgalanmalar arasında bağlantı olduğuna inanılmasıdır (Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 2003:1).

Sermaye piyasalarında yapılan işlemlerden hangilerinin manipölatif sayılabileceği konusunda kesin çizgiler belirlemek mümkün olmamakla beraber, bir işlemin manipölasyon olarak nitelendirilmesinde yol gösterebilecek ölçütler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 2003:17);

- ✓ Menkul kıymetin fiyatındaki artışlardan yarar sağlayacak kişilerin işlemi gerçekleştiren kişilerle beraber hareket etmesi,
- ✓ Günlük işlem hacmi içerisinde, gerçekleştirilen işlemlerin ve verilen emirlerin büyük bir orana sahip olması ve gerçekleştirilen alım satım işlemlerinin hisse senedinin fiyatında ve değerinde kayda değer değişikliklere sebep olması,
- ✓ Bir seansta devamlı bir şekilde yakın zaman aralıklarıyla veya eř zamanlı olarak alım satım emirleri verilmesi, verilmiş olan emirlerin eşleşmesi dolayısıyla hisse senedinin sahipliğinde değişikliğe sebep olmayan işlemler yapılması. Kişinin toplam işlem hacminde gerçekleştirilen bu işlemlerin büyük bir oran teşkil etmesi,
- ✓ Yatırım yapma mantığıyla hareket etmeden; seans içinde kısa zaman içerisinde satıcı konumundan alıcı konumuna veya alıcı konumundan satıcı konumuna geçilmesi. Hisse senedinin günlük işlem hacmi içerisinde yapılan bu işlem ve emirlerin büyük bir orana sahip olması ve hisse senedinin fiyatında önemli değişiklere neden olması,

- ✓ İşlemlerin çoğunlukla herhangi bir seansın başında veya sonunda yapılması,
- ✓ Yapılan işlemlerin, verilen emirlerin aracı kurumlar üzerinden kendi adına ya da kontrol edilen hesaplar aracılığıyla gerçekleştirilmesi olarak sayılabilir.

Ancak yatırımcıların gerçekleştirmiş oldukları işlem kalıplarının burada belirtilen işlem kalıplarından birine uyması, her zaman yapılan işlemin manipülatif bir işlem olduğu, kişileri yanıltmaya yönelik yapıldığı anlamına gelmeyeceği gibi, burada belirtilen davranış türleri dışında ki davranışlarla da manipülatif işlem yapılamayacağı anlamına da gelmemektedir (Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 2003:16).

2.1.2. Manipülasyon Türleri

Piyasa dolandırıcılığı olarak da adlandırılan manipülasyon, değişik yöntemlerle gerçekleştirilebilir. Ancak uygulamada sık sık karşılaşılan ve teorik olarak ta üzerinde uzlaşılan bir takım işlem kalıplarını manipülasyon işlemlerine örnek olarak göstermek mümkündür. Manipülasyonu birer suç tipi olarak düzenleyen 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun(SPK) 107. maddesinin 1. fıkrasında işleme dayalı piyasa dolandırıcılığı; 2. fıkrasında ise bilgiye dayalı piyasa dolandırıcılığı olmak üzere iki tür manipülasyondan bahsedilmiştir. Akademik literatürde ise bunlara ek olarak harekete dayalı manipülasyonda manipülasyon türleri arasında sayılmıştır. Her üç manipülasyon türünün de ortak noktası sermaye piyasalarının işleyişinin olumsuz etkilenmesi ve yapılan işlemlerin mutlaka bir niyete bağlı yapılması gerektiğidir.

Bahse konu manipülasyon türleri alt başlıklarda açıklanmıştır.

2.1.2.1. Bilgi Bazlı Manipülasyon

Bilgi bazlı manipülasyon; kamuyu aydınlatma ile yatırımcıların korunması ilke ve kurallarının dışına çıkarak finansal bilgi kullanıcılarına; şirket hakkındaki bilgilerin yanlış ve yanıltıcı bir şekilde verilmesi ya da şirketle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayılması veya açıklanması gerekli bilgilerin hiç açıklanmaması (Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 2003:4) suretiyle yapay ve yanıltıcı fiyat oluşturarak haksız kazanç elde edilmesi, aykırı hareket edilmesidir.

6322 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda bilgi bazlı manipülasyon kalıplarını oluşturacak işlemler birer suç tipi olarak yer almıştır. İlgili kanunda; ‘piyasa araçlarının fiyatını, değerini etkilemek için yanlış yada yanıltıcı bilgi veren, haberler yayan, söylenti çıkaran, yorum yapanlara adli ve idari para cezası ile cezalandırılır.’ hükmüne yer verilmiştir.

Bilgi bazlı manipülasyon işlem bazlı manipülasyona göre daha kolay uygulanabilen ve işlem bazlı manipülasyondan daha az maliyetle yapılabilen bir manipülasyon türüdür (Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 2003:4). Bu tür manipülasyonlar internet formlarına yanıltıcı bilgi yaymaktan istenmeyen e-posta gönderilmesine veya şirketlerle ilgili yanlış haberlerin yayılması vb kapsamaktadır (Özcan, 2013:28). Özellikle bilgisayarın etkinliği tam olmadığı, asimetrik bilgi dağılımının söz konusu olduğu, yatırımcıların işletmeyle ilgili finansal bilgilere kolaylıkla ulaşamadığı piyasalarda daha sık rastlanmaktadır (Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 2003:4).

Finansal piyasalarda yapılan bilgilendirmenin manipülasyon olarak değerlendirilebilmesi için manipülasyon işlemini oluşturan bilgilerin, menkul kıymetlerin fiyatını etkileyebilecek nitelikte olması gereklidir. Bu tür bilgi, sermaye piyasasında işlem gören şirketin faaliyetleri, iş ilişkileri, mali yapısıyla ilgili bilgiler olabileceği gibi şirketin yöneticilerinin ya da hakim ortakların yaşam tarzı, ailevi durumlarıyla da ilgili olabilir. Hangi bilgilerin finansal piyasalarda işlem gören araçların değerini değiştirebilecek nitelikte olduğunu tek tek saymak mümkün değildir. Finansal piyasaların sürekli değişen yapısı, buna engel olmaktadır. Fakat bu tür bilgiler niteliklerine göre gruplara ayrılabilir. Bu gruplar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kütük, 2010:98):

- ✓ Şirkete ilişkin bilgiler,
- ✓ Şirket yöneticilerine ilişkin bilgiler,
- ✓ Sermaye piyasasında işlem gören araçlara ilişkin bilgiler,
- ✓ Sermaye piyasasıyla ilgili bilgiler,
- ✓ Sermaye piyasasını etkileyebilecek siyasi bilgiler,

- ✓ Ülkenin genel ekonomik yapısıyla ilgili bilgiler olarak sayılabilir.

Ekonomik veya siyasi haberler yayarak finansal ürünlerin tümünün fiyatının etkilendiği bilgi bazlı manipülasyon uygulamasına 19. Yüzyılda yaşanan bir olay örnek gösterilebilir. İngiltere’de yaşanan bu olayda bir grup aristokrat De Berenger adlı bir Fransız ile anlaşmış, De Berenger İngiltere finans piyasasına Napolyon’un öldüğüne dair haber sızdırmış. Bunun üzerine halkın İngiliz devlet tahvillerine olan talebi artmıştır. Artan talep ile birlikte tahvil fiyatlarında artış yaşanmış böylelikle de haberi planlayanlar ellerindeki tahvilleri yüksek fiyattan satma imkanına kavuşmuşlardır (Seyman, 2010:15).

Manipülasyona örnek oluşturabilecek bir diğer durum ise eğer manipülatörün sözleri yatırımcılar tarafından dikkate değer bulunuyorsa, manipülatör elindeki menkul kıymeti satar; sattığı menkul kıymetle ilgili yanıltıcı, yanlış bilgi dağıtır ve menkul kıymeti daha düşük bir fiyattan geri alır ve böylelikle bilgi bazlı manipülasyon yolu ile kazanç elde etmiş olur (Tezcanlı, 1999:126).

2.1.2.2. İşlem Bazlı Manipülasyon

Manipülasyon türlerinden bir diğeri de işlem bazlı manipülasyondur. İşlem Bazlı Manipülasyon 6332 Sayılı SPK Kanununda açıkça tanımlanmamakla birlikte, Piyasa Dolandırıcılığı başlıklı 107’inci maddesinin 1. fıkrasında, “Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarına, fiyat değişimlerine, arz ve taleplerine ilişkin olarak yanlış veya yanıltıcı izlenim uyandırmak amacıyla alım veya satım yapmak, emir vermek, emir iptal etmek, emir değiştirmek veya hesap hareketleri gerçekleştirmek” uygulamada işlem bazlı manipülasyon olarak adlandırılmaktadır.

İşleme bazlı manipülasyonlarda yapılan işlemler şeklen yasal görünüldür. Ancak işlemi yapan kişilerin asıl niyeti farklıdır. Bu kişiler asıl niyetlerini gizleyerek menkul kıymet piyasalarında alım veya satım yaparak menkul kıymetlerin fiyatını etkilemeye, yapay piyasa oluşturmaya çalışmaktadırlar (SPK Yayını 2003:4). Diğer manipülasyon türlerin aksine işlem bazlı manipülasyon uygulamalarında piyasaya sunulan bilgilerde yanlışlık veya eksiklik bulunmamaktadır. Yalnızca menkul kıymet

alım satım işlemleriyle piyasayı yanıltmaya yönelik eylemlerde bulunmaktadır (Aydın vd., 2014:38). Burada yapılan işlemlerin manipülasyon olarak değerlendirilmesinde ekonomik ya da psikolojik etkenlerin de payı büyüktür. Özellikle, davranışsal finans kuramını savunanlar, yatırımcıların “sürü” psikolojisine göre hareket ederek, finansal bilgileri analiz etmeden, diğer yatırımcıların aldıkları kararlardan etkilenerek işlem gerçekleştirdiklerini ileri sürmektedirler (Manavgat,89, alıntılayan Kütük, 2010;78).

Kendi kendine işlemler bu tür manipülasyonun en belirgin örneğidir. Kendi kendine işlemlerde hisse senedinin mülkiyetinde herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Alıcı da satıcı da aynı kişidir. Burada manipülatör kısa zaman aralıklarla işlem gerçekleştirerek hisse senedi piyasasında işlem hacimlerinin arttığı izlenimi uyandırarak yatırımcıları yönlendirilmeye çalışmaktadır. İşlem bazlı manipülasyonun bir diğer örneği de SPK tarafından hisse senedinde yoğunlaşma olarak adlandırılan işlemdir. Yoğunlaşma durumunda, bir kısım yatırımcının gerçek bilgiler olmaksızın hisse senetlerini birden ve büyük miktarlarda satması sonucunda hisse senedi fiyatındaki düşme sebebiyle panik olan diğer tasarruf sahipleri hisse senetlerini elden çıkarmaya başlarlar. Bu sayede ilk satışı gerçekleştiren yatırımcılar yüksek fiyatlardan sattıkları hisse senetlerini düşük fiyatlardan geri alırlar. Zaman içinde hisse senedinin fiyatını etkileyecek reel bir gelişme yaşanmadığından hisse senedinin fiyatı düşüş öncesi seviyelerine geri yükselir. Bu sayede manipülatif işlem gerçekleştirenler hisse senetlerini ellerinde tutarak pahalı satışlar ve ucuza alımlar sayesinde kar elde etme imkanı bulacaklardır (Özcan, 2014:25).

Genel olarak işlem bazlı manipülasyonda kullanılan yöntemler şu şekilde sıralanabilir (Seyman, 2010: 16,17);

- ✓ Özellikle veri yayın ekranları aracılığıyla seansı takip edenlere bir hisse senedinin piyasasında hareketlilik olduğu izlenimini vermek için ilgili hisse senedinde alım ve satım gerçekleştirmek,
- ✓ Hisse senedinin mülkiyetinde herhangi bir değişiklik olmadan kendi hesapları arasında veya beraber hareket eden kişiler arasında alım satım işlemi yapılması,

- ✓ Birlikte hareket eden kişiler tarafından belirlenmiş fiyat ve miktar üzerinden aynı anda alım satım emri verilmesi suretiyle işlem gerçekleştirilmesi,
- ✓ Bir hisse senedine olan talebi artırarak fiyatının artmasını sağlamak, Hisse senedinde fiyatı artınca alım yaparak fiyatın yükselmesini sağlamak ve daha sonra yükselen fiyattan hisse senetlerini satmak,
- ✓ Herhangi bir seansın kapanışına doğru hisse senedinin fiyatını değiştirebilecek işlem gerçekleştirip kapanış fiyatını belirlemek,

Birinci ve ikinci Harlem Demiryolu Köşesi Davası işlem bazlı manipülasyona iyi bir örnektir. 1. Harlem davasına konu olayda, açığa satış yapmak suretiyle hisse senedi fiyatları değiştirilmiştir. Böylelikle, hisse senedinin gerçek değerine ulaştığı ve fiyatlarda düşme yaşanacağı beklentisine giren yatırımcılar hisse senetlerini açığa satmışlardır. Buna karşılık Vanderbilt adındaki manipülatör durumu tespit ederek alım yapmaya devam etmiş ve piyasaya ağırlığını koymuştur (Kutukız, 131,132).

İşlem bazlı manipülasyonun tespiti; bu tür eylemlerin çeşitliliği, dış dünyaya yansımalarının yasal görüntülü işlemler şeklinde olması, aldatmaya yönelik işlemlerin gerçekleştirilmesi ve mücadelenin güç olması sebebiyle oldukça zordur. (Şensoy,2013:382). Bu sebeple işlem bazlı manipülatif hareketlerin tespit edilebilmesi için uzun bir zaman dilimi içerisinde piyasa fiyatlarının, alış-satış işlemlerinin yakından takip edilmesi, vadeli işlem piyasalarındaki işlemlerin bile dikkate alınması gerekmektedir (Aydın vd., 2014:39).

2.1.2.3. Hareket Bazlı Manipülasyon

Hareket bazlı manipülasyonlar (Allen ve Gale (1992); şirketin piyasa değerini değiştirebilmek amacıyla hisse senedi fiyatlarının veya şirkete ait diğer menkul kıymet fiyatlarının değiştirilmesine yönelik yapılan manipülatif işlemdir. Hareket bazlı manipülasyonlar, genellikle menkul kıymetlerin beklenen gerçek değerlerini değiştirmek amacıyla yapılmaktadır (Uçma, 2010:8).

Hareket bazlı manipülasyon, alım- satım hariç varlıkların gerçek veya algılanan değer değişikliği işlemlerine dayanmaktadır. Örneğin devralma teklifleri kullanılarak

hareket bazlı manipülasyon yapılmaktadır. Manipülatör bir hisse senedi satın alır, sonra devralma teklifini duyurur. Bu da firmanın hisselerinin fiyatının yükselmesine yol açar (Binici, 2011:43).

Hareket bazlı manipülasyonlara örnek olarak, Amerikan Çelik ve Kablo Şirketinin 1901 yılında yaptığı işlemler örnek olarak gösterilebilir. Söz konusu işlemlerde şirketin yöneticileri ilk etapta şirket hisseleri üzerinde açık pozisyon almışlardır. Sonrasında çelik üretim işletmelerinden birisi kapatılarak hisse senedinin fiyatının 60\$'dan 40\$ düşmesine sebep olarak aldıkları açık pozisyonları 40\$ üzerinden kapatmışlardır. Bir müddet sonra ise kapatılan imalathane faaliyete geçirilerek hisse senedi fiyatının eski seviyesine gelmesi sağlanmış bu işlemlerden de önemli tutarlarda gelir elde edilmiştir (Allen ve Gale, 1992; alıntılayan Özcan, 2013:28).

2.2. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU

2.2.1. Genel Olarak Finansal Bilgi Manipülasyonu

Finansal bilgi: işletmelerin muhasebe sistemleri tarafından üretilen, işletmelerin faaliyet sonuçları, finansal durumu ve performansı ile ilgili para ile ifade edilebilen bilgilerdir (Özer, 1996:7). Finansal bilgiler, işletmede yeni yatırım kararlarının verilmesinde, potansiyel yatırımcıların bu yatırımlara olabilecek katılımların belirlenmesinde önemli roller oynamaktadır. Doğru finansal bilgiler alınan kararların verimli olmasını sağlar (Yüce, 2012:366). Ayrıca doğru finansal bilgiyle alınan kararlar ekonomideki kıt kaynakların verimli alanlarda kullanılmasını sağlayarak iktisadi gelişmeye de fayda sunmaktadır.

Ancak finansal tabloların oluşturulduğu muhasebe bilgi sistemlerinin birden çok farklı duruma uyarlanabilirliği sağlamak için esnek yapı düzenlemeleri içermesi, finansal piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yenilikleri muhasebeleştirme konusunda uygun standartların olmaması veya uygun standartların hazırlanmasındaki gecikmeler sebebiyle işletme yöneticileri ve hakim ortaklar; finansal tablo ve raporlarda yer alan bilgileri çeşitli amaçlar sağlama için manipüle edebilirler (Ayarlıoğlu, 2007:8). Finansal bilgi kullanıcılarını yanıltmak veya yönlendirmek

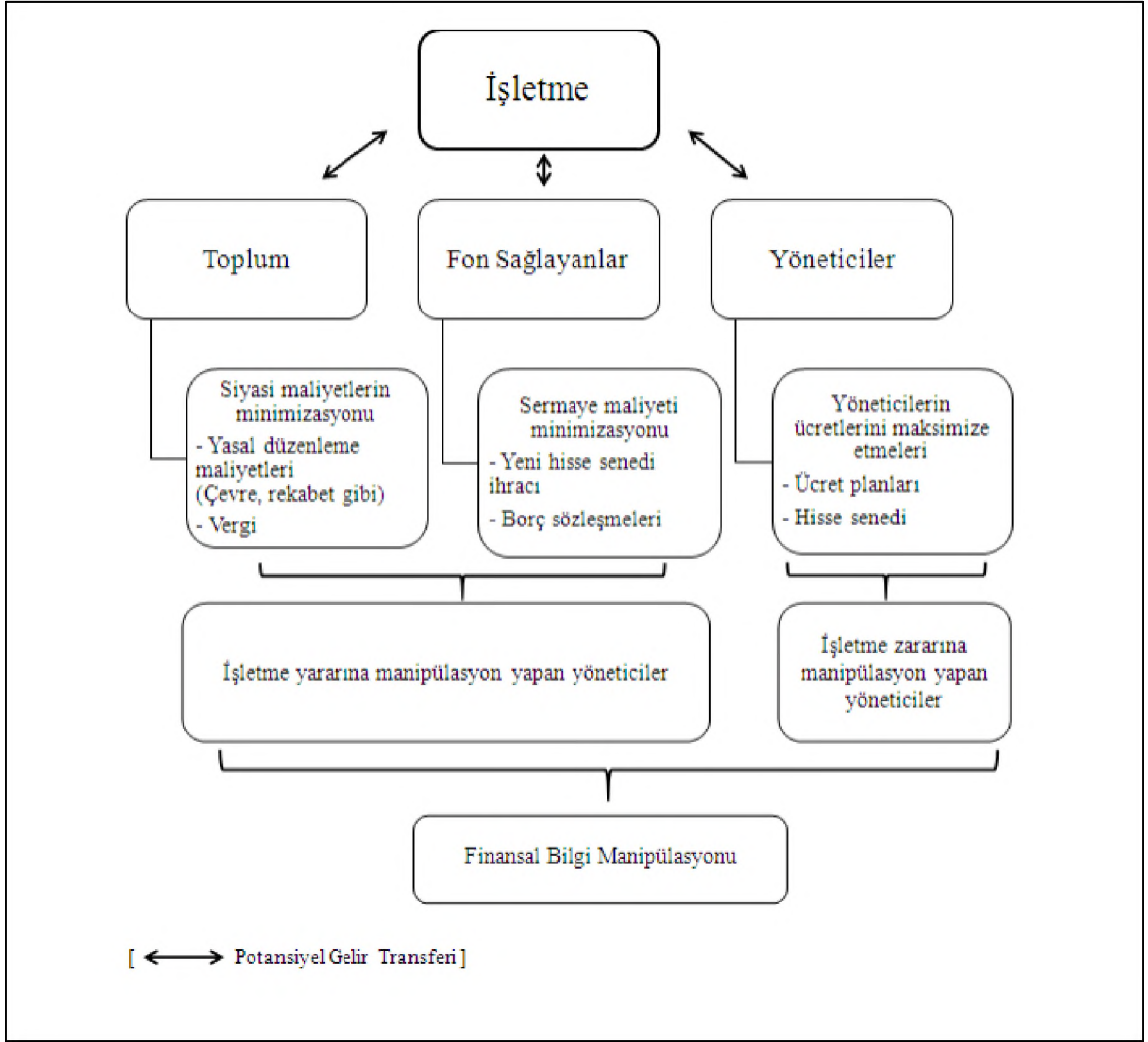
maksadıyla gerçekleştirilen, muhasebeleştirme sürecinde bilinçli olarak yapılan bu düzensizlikler finansal bilgi manipülasyonu olarak adlandırılmaktadır (Bayırlı, 2006:28).

Finansal bilgi manipülasyonu; bazı kişisel ya da kurumsal amaçlarla finansal raporlama sürecine müdahale edilerek, kamuya açıklanacak finansal bilgilerin değiştirilmesidir (Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen, 2004:1). Akademik literatürde ki kimi çalışmalarda finansal bilgi manipülasyonu yerine; kar yönetimi, yaratıcı muhasebe uygulamaları, karın istikrarlaştırılması, aldatıcı finansal raporlama, muhasebe usulsüzlükleri, muhasebe manipülasyonu gibi terimlerde kullanılmaktadır.

Finansal bilgi manipülasyonunun temeli, işletmenin finansal durumunu olduğundan farklı göstererek, işletmenin taşıdığı riskler hakkında piyasa katılımcılarındaki algıyı değiştirme isteğine dayanmaktadır. Finansal bilgilerde manipülasyon yapılması yatırımcıların işletmeler hakkında doğru ve faydalı bilgileri elde etmesini engelleyerek, fonların yanlış alanlara yönlendirilmesi suretiyle kaynak israfına neden olmaktadır. Dolayısıyla, finansal bilgi manipülasyonu, toplumun tamamını olumsuz etkilemektedir (Küçüksözen, 2004:40).

Finansal Bilgi Manipülasyonu: işletme ile toplum, işletme ile fon sağlayıcılar ya da işletme ile yöneticiler arasındaki gelir transferini etkilemek maksadıyla yönetimin muhasebe tercihlerini yaparken ya da işlemleri gerçekleştirirken takdir yetkilerini kullanmaları şeklinde de ifade edilebilir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004:4). Bu durum Şekil 2 de gösterilmektedir. Şekilde işletme ile yöneticiler; işletme ile fon sağlayıcılar ve işletmeyle toplum arasındaki refah transferini etkileyen işlemler belirtilmiştir. İşletme ile yöneticiler arasında gerçekleştirilen refah transferi işletme yöneticilerinin lehine olmaktadır. Yine, işletme ile toplum veya işletme ile fon sağlayıcılar arasında gerçekleştirilen refah transferleri de işletme lehine olmaktadır.

Şekil 2: Refah Seviyesini Etkileyen İşlemler

(Kaynak: Stolowy ve Breton., s.7, alıntılan Altuk Özden, 2013:5)

Finansal bilgi manipülasyonu işletmelerin finansal durumlarını ve faaliyet sonuçlarını olduğundan farklı göstermek amacıyla genel kabul görmüş muhasebe ilkelerindeki (GKGMI) esnekliklerden faydalanarak ya da düzenlemelere ve standartlara aykırı bir şekilde bu esnekliklerin sınırlarını aşarak, finansal bilgilerin değiştirilmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Altuk Özden, 2013:6). Eğer manipülasyonlar finansal bilgi kullanıcılarının zararına sonuçlanmıyor ve etik sınırlar içinde kalıyorsa muhasebede usulsüzlük veya gerçeğe aykırı raporlama olarak adlandırılırken, muhasebe ilkeleri ihlal ediliyor etik kuralları dışına çıkılıyorsa ve bu durum finansal bilgi kullanıcılarına zarar veriyorsa hileli finansal raporlama olarak nitelendirilmektedir (Bayırlı, 2006:28).

2.2.2. Finansal Bilgi Manipülasyonuna Ortam Oluşturan Etkenler

Finansal bilgilerin manipüle edilmesini sebep olan en önemli etkenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- ✓ Şirketlerin zayıf yönetim yapılarına sahip olması; örneğin şirket yönetim kurulu üyelerinin büyük bir kısmının şirkette üst düzey yönetici olması. Veya şirket kurucu ortaklarının büyük bir kısmının aynı zamanda üst düzey yönetici olması finansal bilgilerin manipüle edilmesine neden olabilir (Yüce, 2012:377).
- ✓ Yöneticilerin çıkarları ve şirketlerin ortaklık yapıları,
- ✓ Finansal tablolar oluşturulurken, finansal bilginin sunulması açısından gerçek zamanlı bilgilendirme yerine periyodik bilgilendirmenin uygulanması (Dağlı, 2011:83),
- ✓ Finansal tabloların belli periyotlar halinde düzenlendiği sistemlerin ortaya çıkardığı mali analist değerlendirmeleri ve bu değerlendirmelerin işletme yöneticilerinde yarattığı baskı (Dağlı, 2011:83),
- ✓ Şirketlerin iç denetim mekanizmasının olmaması, zayıf iç denetim yapısı, bağımsız denetim komitesinin hiç olmaması ya da yetersiz olması işletme ve faaliyetleri ile ilgili gerçek olmayan bilgilerin yayılmasına sebep olabilir (Küçüksözen, 2004:111).
- ✓ Muhasebe standartlarındaki, gerçekleşme, tahsil ve tahakkuk kavramları ile işletmenin ekonomik öneme sahip işlem ve olaylarının tutarı, kaydedilme zamanı ve finansal tablolara alınmasına yönelik muhasebe sisteminin sağladığı esnekliklerde manipülasyona neden olan etkenler arasında sayılabilir (Akyel ve Karaca, 244).

2.2.3. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Amaçları

İşletmenin geleceğini önemli ölçüde şekillendiren yöneticiler; kişilerarası ilişkileri yürütme, bilgi toplama ve dağıtma, karar verme olmak üzere üç grupta toplanabilecek roller üstlenmektedirler. Alternatifler arasından seçim yapmak ve karar

vermek durumunda olan yöneticiler yönettikleri işletme açısından hayati önem taşımaktadırlar (Çıtak, 2007;29). Aynı zamanda şirketin ortaklarına, çalışanlara karşı sorumluluk sahibi olan yöneticiler; hem işletmenin çıkarlarını, hem bu grupların çıkarlarını hem de kendi çıkarlarını korumak maksadıyla, işletmenin finansal tablolarının sonuçlarını olduğundan farklı gösterebilirler (Çorbacı Doğan, 2011:25). Yöneticiler manipülatif işlemler yolu ile; işletme ile toplum; işletme ile fon sağlayıcılar ya da işletme ile yöneticiler arasındaki refah transferini etkilemek maksadıyla işlemler gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda finansal bilgi manipülasyonunun en temel amacı, işletmenin mali durumu ve ekonomik performansı ile ilgili bilgileri manipüle ederek işletme ile çıkar grupları arasında gerçekleşen refah transferlerinin işletme lehine gerçekleşmesini sağlamaktır (<http://www.özdoğrular.com>).

Copeland (1968) çalışmasında; manipülasyona başvuran yöneticileri karakter olarak üç grupta toplamıştır. Bunlar; minimizasyoncular, maksimizasyoncular ve diğer manipülatörlerdir. Bu şekilde ki bir gruplandırma yapılması finansal bilgi manipülasyonu yapanları manipülasyona başvurma amaçlarına göre birbirinden ayırarak manipülasyonun ana amaçlarını ortaya koymuştur. Buna göre minimizasyoncular, çeşitli yollar izleyerek muhasebe rakamlarının azaltılmasını amaçlarken, maksimizasyoncular, muhasebe rakamlarının artırılması amacını gerçekleştirebilecek işlemlere yönelmektedirler. Diğer manipülatörler ise, muhasebe kalemlerini arttırıp azaltmak yerine muhasebe kalemlerini istikrarlı bir biçimde yönetmeyi hedeflemektedirler (Yayla,2006:173).

Manipülasyonun amaçlarından bir diğeri ise; diğer kimselerin aleyhine olacak şekilde görünüşte fiyat yaratarak yatırımcıların işletme ile ilgili düşüncelerinin olumlu bir şekilde biçimlenmesini sağlayarak bu durumdan kazanç elde etmek veya kayıptan kaçınmaktır. Bu amaçla menkul kıymet piyasalarında hisse senedi fiyatları gerçek olmayan değerlere indirip yükseltilmektedir.

Finansal bilgi manipülasyonu ile; hisse senedi fiyatlarını değiştirmek, politik ve yasal düzenlenmelerden kaynaklanan maliyetleri azaltmak, ödenecek vergi tutarlarını azaltmak, borçlanma maliyetlerini azaltmak, yönetici ücret ve primlerinin arttırmak,

halka ilk arz yoluyla veya sermaye artırım yoluyla sağlanacak kaynak tutarını artırmak, karı istikrarlılaştırmak ve ele geçirilme maliyetlerini azaltmak gibi amaçlar hedeflenmektedir (Doğan ve Yörük, 2009:52).

Bu amaçların yanı sıra manipülatif uygulamalar ile ulaşılmak istenilen diğer amaçlar ise aşağıdaki gibi sıralanabilir (Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen, 2005:8).

- ✓ İşletmenin hisse senedi fiyatını değiştirebilmek, riskini etkilemek,
- ✓ İşletmenin gelecekteki performansı hakkında piyasaya olumlu mesajlar göndermek,
- ✓ Borç sözleşmelerindeki finansal koşulları sağlamak,
- ✓ Siyasi ve yasal düzenlemelerden kaynaklanan riskleri azaltmak,
- ✓ Yatırımcıların şirketle ilgili risk algılarını minimuma indirmek,
- ✓ Kreditorler, yatırımcılar gibi çıkar gruplarıyla ilişkileri iyi tutmak,
- ✓ Vergisel konularda avantaj elde etmek olarak sayılabilir.

Yukarıda maddeler halinde sayılan manipülasyon amaçları topluca değerlendirildiğinde çıkış noktasının, şirketlerin sermaye piyasasında işlem gören menkul kıymetlerine değer kazandırmak, yatırımcıların algılarını yönlendirmek, en geniş anlamıyla da işletmeye değer kazandırmak olduğu görülmektedir. Her ne kadar manipülasyonların en genel amacı hisse senetlerine değer kazandırmak, işletmenin karını artırmak olsa da uygulamada zaman zaman menkul kıymetlerin değerini azaltmaya, karı azaltmaya yönelik manipülatif işlemlerde de bulunmaktadır (Kütük, 2010: 99).

Finansal bilgi manipülasyonunun amaçları ve bu amaçlar doğrultusunda sağlanan kazanımlar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

Tablo 2: Finansal Bilgi Manipülasyonlarının Amaçları ve Kazanımları

Ulaşılmak İstenen Amaçları	Manipülasyonun Kazanımları
Hisse Senedi Fiyatlarını Etkilemek	Hisse senedi fiyatlarını yükseltmek Dalgalanma derecelerini düşürmek Düşük özkaynak maliyeti Yüksek firma değeri
Borçlanma Maliyetlerini Değiştirmek	Borç ödeme gücünün artırılması Borçlanma derecesinin yükseltilmesi Borç maliyetinin azaltılması
Yönetici Ücretleri ve Primler	Yüksek kar tutarlarına bağlı prim ve ödüller
Politik Maliyetler	Yüksek vergi oranlarından korunma Azaltılmış düzenlemeler

Kaynak: John Wiley, Sons, Inc., 2002:5, alıntılan, Bahadır ve Demir, 2007:107

Hisse Senedi Fiyatı: Tasarruf sahipleri; karlılık oranları yüksek olan, yüksek tutarlarda kar payı dağıtımı yapan şirketlerin menkul kıymetlerine yüksek fiyat ödemeye razıdırlar. Şirketlerin kar payı dağıtması sebebiyle ileri ki dönemlerde de kar payı dağıtılacağı yönünde bir beklentinin oluşması veya şirket hisse senetlerinin alım satım kazancı sağlayacağı beklentisi şirketin menkul kıymetlerine yatırım yapılması suretiyle menkul kıymetlerin değer kazanmasını sağlayacaktır. Ayrıca hisse senetlerinin fiyatının yükselmesi şirketin sermaye maliyetini azaltırken aynı zamanda şirketin finansal piyasalardaki değerinin artırıcı bir rolde üstlenmektedir (Bahadır ve Demir, 2007:6).

Borçlanma Maliyetleri Açısından: İşletmelerin ekonomik faaliyetlerini devam ettirebilmeleri, işletmenin sürekliliğini sağlayabilmeleri için yabancı kaynak temini son derece önemlidir. Bu ihtiyaç ister sermaye piyasasından temin edilsin, ister finansal kurumlardan temin edilsin, işletme açısından öncelikli amaç uygun vade ve faiz

oranlarında kredi sağlayabilmektir. Bu amacı gerçekleştirmenin yolu ise piyasaya güven vermekten geçmektedir. Gerek sermaye piyasasındaki yatırımcıların gerekse de finansal kurumlardaki yöneticilerin güven kriteri, işletmenin performansdır. Performans ölçülerinde ise kar büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle uygun koşullarda kaynak temin etmek isteyen işletmeler beklentilerle tutarlı kar raporlamaya özen gösterirler (Aren,2003:20). Şöyle ki raporlanan karların yüksek olması; yani varlıkların yüksek tutarlarda, borçlanma düzeyinin düşük ve özkaynak yapısının güçlü olması, borç verenler açısından işletmenin kredibilitesinin iyi olduğu algısını yaratabilir. Bu yüzden işletmeler borçlanma maliyetlerini azaltmak için manipülasyon yöntemlerine başvurabilirler (Özden, 2013:8).

Yönetici Ücret ve Primleri: İşletmelerde, işletme yönetimi veya personeli için hazırlanmış farklı ücret ve prim sistemleri kullanılabilir. Bu sistemler sayesinde yöneticilere ve çalışanlara çeşitli teşvik primleri ödenmektedir. Bu tür uygulamalara örnek olarak, yöneticilere hisse senetlerinin bedelsiz verilmesi ve daha düşük fiyattan hisse senedi alım hakkı verilmesi, hedef gerçekleştirme oranlarına göre nakit şeklinde ödemeler yapılması sayılabilir. Söz konusu prim yöntemleriyle ücret sistemlerinin iyi planlanması durumunda, yönetim ve personelin çıkarları işletmenin çıkarları ile başarılı bir biçimde örtüşecektir (Canbulut, 2008:37-38). Ancak uygulanan bu tür teşvik yöntemleri, belirlenen teşvikleri elde ederek kişisel çıkarlarını maksimize etmek isteyen yöneticileri finansal bilgilerde manipülasyon yapmaya sevk edebilir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, yöneticinin aldığı ücret sabitse her hangi bir prim sistemi uygulanmıyorsa başka bir deyişle alacağı ücret kar seviyesinden etkilenmiyorsa geliri azaltmaya yönelik manipülatif işlemlerin yapıldığı, eğer yöneticinin ücreti karın artmasına bağlı olarak artacaksa gelirleri artırmaya veya giderleri azaltmaya yönelik manipülatif işlemlerde bulunduğu sonucunu ortaya koymuştur (Çorbacı Doğan, 2011:33).

Politik ve Yasal Düzenlemelerden Kaynaklanan Maliyetler: Siyasi otoritenin almış olduğu kararlar, bu kararlara uymak durumunda olan işletmeleri de etkilemektedir. Özellikle yüksek kar oranına sahip işletmeler siyasi otoritenin almış

olduğu politik kararların işletmeye olan baskısını hafifletmek amacıyla finansal bilgi manipölasyonuna başvurabilirler.

Kar düzeyi yüksek olan büyük ölçekli şirketler, düzenleyici ve denetleyici kuruluşların dikkatlerini üzerlerine çekmemek için kar tutarlarını olduğundan daha az gösterebilirler. Örneğin 1970’li yıllarda Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) tarafından uygulanan petrol ambargosu sonucunda petrol fiyatları aşırı derecede yükselmiş ve petrol şirketleri yüksek karlar elde etmiştir. Elde edilen bu karlar çok yüksek görülmüş ve bu karları dizginlemek için “Windfall Profit Tax (Olağanüstü Kar Vergisi)” adında bir vergi yürürlüğe girmiştir. O dönemde petrol şirketlerin yüksek kar açıklamaları belirli bir süre daha devam etmiş, ancak zamanla şirketlerinin kamuya açıkladıkları kar rakamları azalmıştır. Bu durum, petrol şirketlerinin giderleri artırıcı, gelirleri azaltıcı türde manipölatif işlemlere yöneldiklerine kanıt olarak gösterilebilir (Mulford ve Comiskey, 2002 alıntılıyan, Dağlar, 2011:51). Konuya başka bir örnek olarak Microsoft şirketi gösterilebilir. Kişisel bilgisayar piyasasındaki %90’lara varan paya sahip olmasına rağmen, şirketin federal mahkemede yaptığı savunmada aslında bu kadar güçlü olunmadığı beyan edilmiştir.

2.2.4. Finansal Bilgi Manipölasyonunun Sonuçları

Manipölatif uygulamalar, işletmelerin finansal durumlarını, performanslarını olduğundan farklı gösterdiğinden yanlış kararlar alınmasına sebep olmaktadır. Bu durum işletmeye ve yatırımcılara kısa vadede önemli kazançlar sağlasa bile uzun vadede telafisi güç sorunların oluşmasına neden olmaktadır (Dağlar, 2011:21). Gerçeği yansıtmayan finansal bilgiler üzerine alınan yatırım kararları veya tasarruf sahiplerinin finansal enstrüman alım satım kararları sebebiyle kaynaklar yanlış ve verimsiz alanlarda kullanılmaktadır. Kaynakların verimsiz alanlarda kullanılması ise ekonomide ek bir maliyete sebep olmaktadır (Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen, 2004:2). Ayrıca manipölatif uygulamalar kamunun aydınlatılması mekanizmalarının işlerliğini olumsuz yönde etkilediğinden ve piyasaların şeffaflığını ortadan kaldırdığından, yatırımcıların piyasalara olan güvenleri zedelemekte ve dolayısıyla da piyasaların etkinliğini bozmaktadır (Pekin, 2011:26).

Piyasaların etkinliği ile manipölasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya göre, manipölatif işlemlerin yapılması piyasa etkinliğini azaltmaktadır. Söz konusu çalışmada manipölasyonun hisse senedinin fiyatındaki değişkenliği artırdığı, likiditesi düşük olan hisse senetlerinin manipöle edilemeye daha açık olduğu, manipölasyon süresince hisse senetlerinin fiyatının yükseldiği manipölasyon süreci tamamlandığında ise fiyatların azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada manipölatörün satış yaptığı zamanda ki fiyat ve likiditenin alım yaptığı zamanda ki fiyat ve likiditeye göre daha yüksek olduğu sonucuna da ulaşılmıştır (Chambers, 2004:64).

Finansal bilgi manipölasyonu uygulamalarının ortaya çıkarılmasında asıl olan yöntem sorumlu otoritelerin denetim ve incelemeleridir. Ancak bunların yanında akademisyenler de kamuya açıklanan finansal bilgilerden hareketle, çeşitli modeller kullanılarak yaptıkları deneysel çalışmalarla, finansal bilgi manipölasyonu uygulamalarını tahmin etmeye çalışılmaktadırlar (Küçükkoçaoğlu ve Küçüksözen, 2004:3).

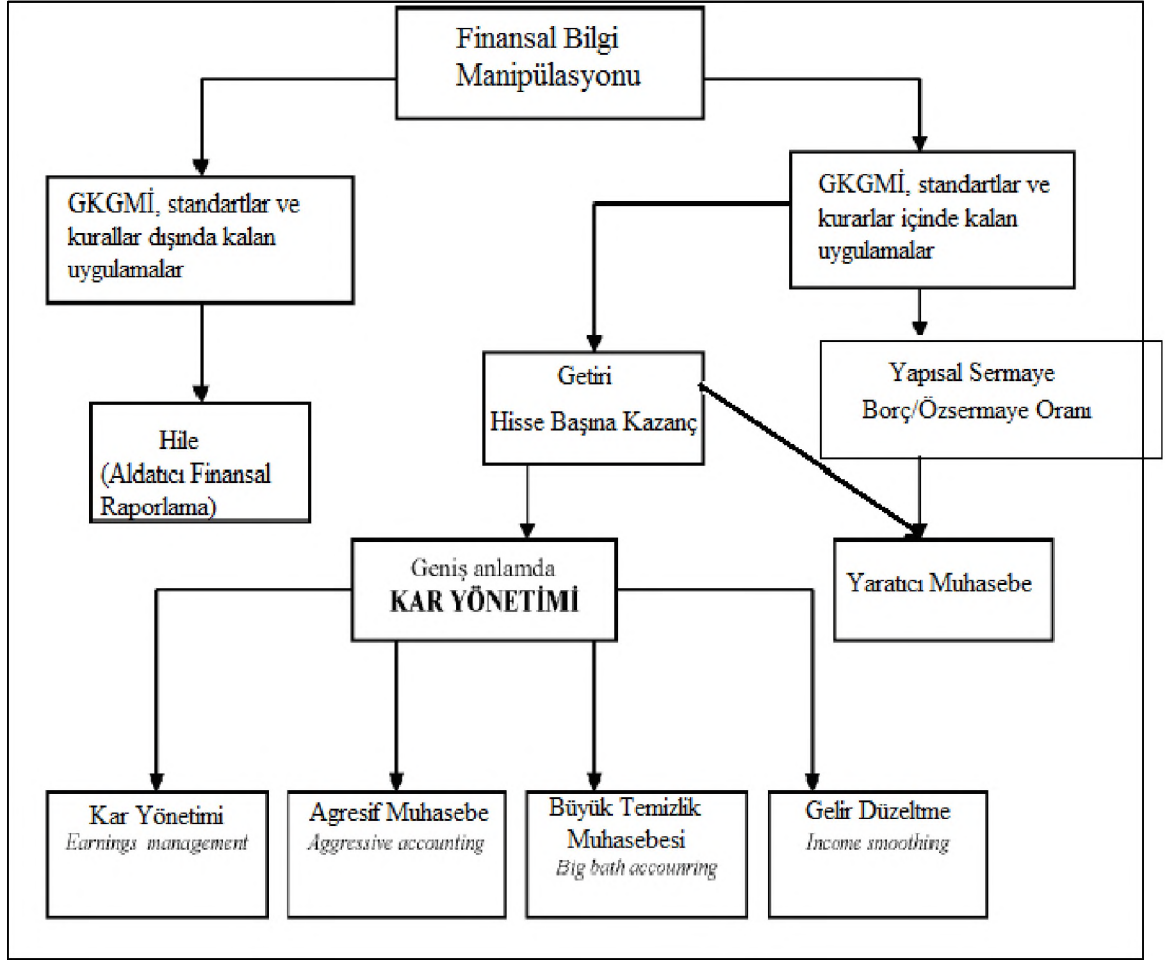
2.3. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYON YÖNTEMLERİ ve UYGULAMALARI

2.3.1. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYON YÖNTEMLERİ

Finansal raporlama sürecindeki esneklikler, finans piyasalarındaki gelişmeleri kapsayacak finansal standartlarının hazırlanma sürecinde yaşanan gecikmeler ve boşluklar, mevcut düzenlemelere aykırı uygulamalar gibi birden çok yöntem zaman zaman işletme yöneticilerinin finansal tablo kalemleri üzerinde manipölatif işlemler yapmasına sebep olmaktadır (Küçüksözen,2004:43). Finansal raporlama sürecine yapılan bu müdahaleler akademik çalışmalarda; kar yönetimi, agresif muhasebe, vitrin süsleme, karın istikrarlı hale getirilmesi, hileli finansal raporlama, büyük temizlik muhasebesi, yaratıcı muhasebe gibi kavramlarla ifade edilmektedir.

Yöneticiler tarafından çeşitli amaçlar doğrultusunda şirketlerin finansal tablo verilerini değiştirmeye yönelik olarak yapılan finansal bilgi manipölasyonları şekil 3'deki gibi sınıflandırılmaktadır.

Şekil 3: GKGMİ ve Standartlarının Uygulanmasına Göre Finansal Bilgi Manipülasyonları

(Kaynak:Özcan, 2007:11)

Bu yöntemlerden kar yönetimi, büyük temizlik muhasebesi, karın istikrarlı hale getirilmesi, agresif muhasebe, yaratıcı muhasebe; muhasebe ilke ve standartlarındaki boşluklardan ve esnekliklerden faydalanarak, yatırımcıların şirketin finansal durumu ve ekonomik performansı hakkında ki düşüncelerini değiştirmeyi, algılarını yönlendirmeyi hedeflemektedir. Hile de (Aldatıcı finansal raporlama) ise muhasebe ilke ve standartlarının tamamen dışına çıkılarak şirketin finansal durumunun, ekonomik performansının hileli yollara başvuruyla değiştirilmesi amaçlanmaktadır (Demir,2013:41).

Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlke ve Standartları (GKGMİ) sınırları içinde kalan manipülasyonlar; muhasebe ilke ve standartlarının sağladığı makul esneklikleri

kullanmak suretiyle, işletmenin performansı ve finansal durumu hakkında yatırımcıların algılarını etkilemeye yönelik uygulamalar şeklinde kendini göstermektedir. Bu şekildeki uygulamalarının bazıları, tecrübeli yatırımcılar tarafından kolaylıkla anlaşılabilir. Örneğin; girdi fiyatlarında yükselişin olduğu dönemlerde, FIFO (First In First Out) envanter değerlendirme yöntemine göre gerçekleşen kar, LIFO (Last In First Out) yöntemine göre gerçekleşen kardan daha yüksek olacaktır ve her iki yöntem de GKGMİ'ne uygun yöntemlerdir. Ancak Türkiye Muhasebe Standartları (TMS 2) FIFO ve Ortalama Maliyet yöntemlerini temel yöntemler olarak kabul ederken LIFO yöntemini ise artan enflasyona sahip ülkelerde işletmelere vergi avantajı sağlaması sebebiyle yasaklamıştır. Bu sebeple standardı uygulamak zorunda olan işletmeler LIFO yöntemini kullanmamaktadır. Hemen göze çarpmayacak şekilde gerçekleştirilen GKGMİ sınırları içindeki manipülasyonları ortaya çıkarmak ise zor olabilmektedir. Bu şekildeki manipülasyonlara, özellikle maddi olmayan duran varlıklarla ilgili belirli giderlerin cari yılda dönem gideri olarak mı, yoksa aktifleştirilme yöntemiyle mi kaydedileceğine karar verilmesi durumu örnek olarak gösterilebilir (Yaşar, 2011:50).

Mulford ve Comiskey'in 2002 yılında yaptıkları kapsamlı bir literatür araştırmasına dayanan çalışmada finansal bilgi manipülasyonlarını aşağıda gösterildiği gibi sınıflandırmışlardır (Yayla, 2006:175):

- ✓ Gelir İstikrarlaştırma
- ✓ Yaratıcı Muhasebe
- ✓ Kar Yönetimi
- ✓ Saldırgan Muhasebe
- ✓ Büyük Temizlik Muhasebesi
- ✓ Hileli Finansal Raporlama

Aşağıdaki tabloda finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri kısaca açıklanmıştır.

Tablo 3: Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri

Finansal Bilgi Manipülasyonu Türleri	Tanımı
Agresif Muhasebe (Aggressive accounting)	Genellikle daha yüksek kar rakamlarına ulaşmak amacıyla, ya GKGMI çerçevesinde ya da bunun dışına çıkarak, muhasebe ilkelerinin bilinçli ve kasıtlı olarak bu amaca ulaşacak şekilde seçilmesi ve uygulanmasıdır (kar yönetimi uygulamalarından biridir).
Kar yönetimi (Earnings Management)	Yönetim tarafından önceden belirlenmiş bir hedefe veya analistlerin tahminleri doğrultusundaki bir hedefe ya da istikrarlaştırılmış kar tutarlarına ulaşmak amacıyla kar tutarının etkin olarak manipüle edilmesidir.
Karın İstikrarlaştırılması (Income Smoothing)	Kar yönetiminin çeşitlerinden biri olan yöntemde, kar rakamlarının yıllar itibariyle istikrarlı bir seyir izlemesi amacıyla önceki yıllara kıyasla oldukça farklı olan kar artışının veya azalışının ortadan kaldırılmasıdır. Burada, durağan dönemlerde kullanılmak üzere, yüksek kar elde edilen dönemlerde karlar gizlenip düşük gösterilir
Hileli finansal raporlama (Fraudulent financial reporting)	İdari veya cezai takibatlara neden olabilecek, finansal tablo kullanıcılarını aldatmak amacıyla finansal tablolarda yer alan rakamların veya bildirimlerin kasıtlı olarak yanlış açıklanması ya da hiç açıklanmamasıdır.
Yaratıcı muhasebe uygulamaları (creative accounting practices)	Saldırgan muhasebeyi ve hileli finansal raporlamayı da içine alarak uygulanabilecek bütün yöntemler ile kar yönetimi veya karların istikrarlı hale getirilmesi yöntemleridir

Kaynak: (Mulford ve Comiskey, s.3. alıntılardan Altuk Özden, 2013: 9)

2.3.1.1. Kar Yönetimi

İşletme faaliyetleri sonucunda sağlanan gelir ile söz konusu faaliyetler sebebiyle katlanılan giderler arasındaki olumlu fark olarak tanımlanabilen (<http://muhasebedersleri.com>) kar; finansal tabloların en önemli unsuru, bir firmanın değer yaratma fonksiyonuyla ilgili faaliyetlerinin göstergesidir. Ayrıca kar; finansal piyasalarda kaynak dağılımlarına doğrudan yardım eden bir sinyaldir. Aslında, bir firmanın hisse senetlerinin teorik olarak değeri, o firmanın gelecekte elde edeceği karların bugünkü değeridir. İşletmelerin kar tutarlarının yıllar itibariyle yükselmesi firma değerinin yükselmesini sağlarken, yıllar itibariyle kar tutarının azalması firma değerindeki düşüşün göstergesidir. Elde edilen karın firma için bu kadar önemli olmasına bağlı olarak, firma yöneticilerinin bu karın nasıl rapor edileceğiyle çok ilgili olması, karı yönetmeyi bilmesi gerekmektedir (Ayarlıoğlu, 2007:42). Karın firmalar için arz ettiği bu önem dolayısıyla bazı yöneticiler finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarına başvurarak; raporlanan dönem karını hedeflenen tutarlara ulaştırmaya, sermaye piyasasını etkileyerek hisse senedi fiyatını değiştirmeye, yöneticilere ödenen ücret ve teşvikleri yükseltmeye, kredi maliyetlerini düşürmeye ve düzenleyici ve denetleyici kuruluşların baskılarından kurtulmaya çalışırlar (Bahadır ve Demir, 2007:9).

Akademik literatürde kar yönetimi ile ilgili standart bir tanımlama bulunmamasıyla birlikte, yapılan tanımlamalardan bazılarına aşağıda değinilmiştir.

Kar yönetimi; 'muhasebe çıktılarının aktif bir şekilde manipüle edilmesi ve bir işletmenin performansı veya faaliyet sonucu ile ilgili farklı bir izlenim yaratılması amacıyla güden finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinden biridir'(Mulford ve Comiskey, 2002:57, alıntılan Avşargil, 2011:22).

Schipper (1989), kar yönetimini, "*kişisel çıkar sağlamak amacıyla dışsal finansal raporlama sürecine kasıtlı olarak müdahale edilmesi*" olarak tanımlamaktadır (Altuk Özden, 2013:11).

Kar yönetimi tanımlarındaki ortak nokta, yöneticilerin belirli bir amaca yönelik niyetlerinin kar yönetiminin ön koşulu olarak kabul edilmesidir. Bu bağlamda,

yönetimin işletme performansı hakkında ilgili kişi ve kurumları yanıltma, yanlış yönlendirme niyetinin bulunması (Sayın, 2010;132), işletmenin gelecekteki ekonomik durumuyla ilgili beklentilerin yatırımcılara bildirilmesi kar yönetimi uygulamalarını tetikleyen temel unsurlar olarak nitelendirilebilir (Sayın, 2010;132). Bu temel unsurlardan ilki kar yönetiminin fırsatçı yönünü oluştururken, ikincisi ise kar yönetiminin bilgisel yönünü oluşturmaktadır. Kar yönetiminin fırsatçı yönünde yönetici yatırımcıları yanıltma, yanlış yönlendirme çabası içindedir. Bilgisel yönünde ise, yönetici, kar yönetimi vasıtasıyla işletmenin gelecekteki nakit akışları ile ilgili şahsi beklentilerini yatırımcılara açıklama, aktarma amacıyla hareket etmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Beneish'in çalışmasından önce yapılan araştırmaların bir çoğu, kar yönetiminin uygulamalarının fırsatçı yönüyle ilgilenmişler, bilgiye dayalı yönü ile ilgilenmemişlerdir (Avşargil, 2010:23). Beneish çalışmasında kar yönetimi tanımlarında bir birlik sağlanamaması sebebiyle, kar yönetimi uygulamalarındaki yönere dikkat çekmeye çalışmıştır (Uçma, 2010:44).

Kar yönetimi, GKGMİ uygun bir biçimde gerçekleştirilen ve legal manipülasyon yöntemleri olarak bilinen işlemlerden oluşmaktadır (Altuk Özden, 2013:17). Buna göre, kar yönetiminin bir ucunda; GKGMİ ihlal edilerek yapılan ve yatırımcılara zarar verecek şekilde kazançların hileli bir şekilde manipüle edildiği durum varken. Kar yönetiminin diğer ucunda ise; şirketin kazançlarının hile sayılmayacak bir şekilde manipüle edildiği durumlar vardır.

Healy ve Wahlen'in (1999) kar yönetimi ile ilgili olarak yaptıkları çalışmada, kar yönetiminin yöneticilerin, işletmenin ekonomik performansı hakkında yatırımcıları yanlış yönlendirmek veya kamuyla paylaşılan kara bağlı sözleşme sonuçlarını değiştirmek güdüsüyle, gerek mali raporlama sürecinde gerekse işlemlerin oluşturulması sırasında verdikleri kararlarla finansal tablolar değiştirildiği zaman gerçekleşmekte olduğunu (Alparslan, 2011:27); Lewitt(1998) ise muhasebe ilke ve standartlarındaki esneklikler kötü amaçlı kullanıldığı zaman, kar yönetimi gibi uygulamaların meydana geldiği, işletmenin içinde bulunduğu finansal istikrarsızlığı saklamak için hilekarlığa başvurulduğunu, yöneticilerin karları manipüle etmede

kullandıkları teknikleri açıklama konusunda gönüllü olmadıkları sonucunu ortaya koymuştur (Özcan, 2007:14).

Kar yönetimi ile sermaye piyasası arasındaki ilişkiyi inceleyen DeAncelo (1988) ile Perry ve Williams (1994) ise yöneticilerin şirket hisselerini piyasada geri almadan önce raporlanan karı manipüle edecek kararları alıp almadığını araştırmışlardır. Her iki çalışmadan elde edilen bulgular, hisse senetlerinin yönetim tarafından geri alınmasından önce karın azaltıldığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık halka ilk arz öncesi kar yönetimini araştıran çalışmalarda ise, şirketlerin halka ilk arz öncesi mümkün olan en yüksek karı raporlama gayretinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Aren, 2003:21).

SEC (U.S. Securities and Exchange Commission) Başkanı Arthur Levitt, kar yönetimi sonuçlarının gerek ortaklar gerekse işletmeler arasında bir güven erozyonu yarattığını, finansal raporların kalitesini zedelediğini ifade etmiş ve ABD borsasında yapılan kar yönetim faaliyetleri sebebiyle finansal tabloların yatırımcıları yanılttığı konusuna dikkat çekmiştir. Bu uygulamaya kanıt olarak SEC'in tespit etmiş olduğu W.R.Grace Company'nin 1 milyon \$'lık manipülasyonunu göstermiştir (Özcan, 2007:15).

Yukarda sayılanlara ek olarak kar yönetimi uygulamaları yatırımcılar ve diğer finansal tablo kullanıcılarının işletmenin gerçek pazar değerini tahmin etmelerini olumsuz etkileyerek finansal raporlama sistemine olan güveninin azalmasına neden olmaktadır. Bu sebeple de finansal tablo kullanıcıları, işletmenin düşen finansal itibari nedeniyle kararlarını yeniden gözden geçirmeyi tercih etmektedirler (Uçma, 2010:44).

2.3.1.2. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi

Finansal bilgi kullanıcılarını yanıltmak amacıyla gerçekleştirilen manipülasyon yöntemlerinden bir diğeri de karın istikrarlı hale getirilmesidir. İlk kez 1953 yılında Hepworth tarafından gündeme getirilen karın istikrarlaştırılması yöntemi Gordon (1964) tarafından geliştirilmiştir. (Yaşar, 2011:51).

Karın istikrarlı hale getirilmesi uygulamasında yetersiz finansal bilgi açıklaması söz konusudur. Kar akımının değişkenliğinin azaltıldığına, bu konuda istikrarın sağlandığına yönelik yapılan finansal bilgi açıklamasıyla ilgili suni olarak gerçekleştirilen bilinçli bir çabadır (Canbulut, 2008:77). Karı istikrarlılaştırmak uzun dönemli bir kar yönetim şeklidir. Beklenmedik koşullarda riski azaltır ve işletmenin değerinin ani düşmesini önler.

Karın istikrarlılaştırılması çeşitli muhasebe politikaları ve uygulamaları ile mümkün olabilmektedir (Elitaş, 2013:48). Karın istikrarlı hale getirilmesi, karlık tutarındaki sapmaları minimize edecek ölçüm ve raporlama politikalarının uygulanmasını gerektirmektedir. Herhangi bir ölçüm kuralının veya muhasebe uygulamasının karın istikrarlı hale getirilmesini sağlayan bir vasıta olarak kullanılması için belirli nitelikleri taşıması gerekmektedir. Örneğin söz konusu araç, tek sefer kullanıldıktan sonra şirketi gelecekte tekrar özel bir hamle yapmak durumunda bırakmamalıdır. Veya kardaki farklılıkları ortadan kaldıracak, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin belirlediği sınır içerisinde kalarak tek başına ya da diğer uygulamalarla uyumlu bir biçimde birden fazla dönemde kullanılmalıdır (Uçma, 2010:53).

Karın istikrarlılaştırılması, işletme yönetimi tarafından gerçek veya yapay değişkenlerin manipüle edilmesi suretiyle, dönem karının hedeflenen kar düzeyi etrafındaki dalgalanmalarını azaltmak için başvurulan uygulamalardır (Bahadır ve Demir, 2007: 113). Bu tür bir finansal bilgi manipülasyonunun gerçekleştirilebilmesi için en az iki döneme ihtiyaç duyulmasının yanında işletmenin bazı faaliyet dönemlerinde karlılık oranının yüksek olması da gerekmektedir. Böyle bir durumda işletmeler yüksek kar elde ettikleri dönemlerde yüksek tutarlarda karşılık ayırarak giderlerini artırıp karlarını azaltabilirler. İşletmeler bu şekilde karlarını azaltarak, izleyen dönemlerde fazladan ayrılan karşılıkları tersine çevirip gelir olarak kaydettiklerinde o dönemde de istenilen kar tutarına ulaşarak karlılık oranlarında istikrar sağlamış olurlar (Ayarlıoğlu, 2007:19). Yıldan yıla istikrarlı bir seyir izleyen kar tutarı işletmelerin başarı göstergelerinden biri olup, başta yatırımcılar olmak üzere tüm

çıkar gruplarında işletmenin daha az riskli bir işletme olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Ayrıca kar seviyesinde istikrarın sağlanmasının, tasarruf sahiplerinde yüksek kar seviyesinin devam edeceği yönünde bir beklenti oluşturduğu da söylenmektedir. İşletmeleri karlılık tutarlarında istikrar sağlamaya yönlendiren başka bir güdü ise finansal tablo kalemlerine istinaden hazırlanan anlaşmalarla ilgili konulardır. Örneğin, kar tutarlarında istikrar sağlanması kredi veren kişi veya kurumların işletmeyle ilgili risk algısının azalmasını sağlayarak sermaye maliyetini düşürmektedir (Bahadır ve Demir, 2007:10).

Karın periyodik olarak istikrarlı hale getirildiğini ilk kez gündeme getiren Hepworth(1953), karı istikrarlı hale getirmenin başlıca nedenlerini şu şekilde sıralamıştır (Yayla,2006:179):

- ✓ Vergi yükümlülüğünü hafifletmek amacıyla gelir ve gider kalemlerinin kullanılması.
- ✓ Kar tutarlarında istikrarlı bir görüntü sunarak tasarruf sahiplerinin sürekli kar payı alacağı yönünde güvenini kazanmak.
- ✓ Keskin gelir artışlarını frenleyerek personellerin daha fazla ücret talep etmesine engellemek
- ✓ Kararlı gelir akışları sayesinde bireysel ve genel ekonomide olumlu bir hava yaratmak.

Karın istikrarlı hale getirilmesinde ise genel olarak üç yöntem kullanılmaktadır. Bunlar (Yaşar, 2011:51):

- ✓ Muhasebe işlemlerini kullanarak yapay olarak karın istikrarlı hale getirilmesi,
- ✓ İşletme faaliyetlerinin sonucunda karın kendiliğinden istikrarlı hale getirilmesi,
- ✓ Üretim, satış ve yatırım gibi ekonomik veya faaliyete ilişkin kararlarla karın istikrarlı hale getirilmesidir,

Yapay bir şekilde karın istikrarlılaştırılmasında, muhasebenin gelir ve giderlerin kaydedilme zamanlamasına ya da değerlemeye ilişkin hükümlerinden faydalanılmaktadır. Şöyle ki, yüksek tutarlarda kar elde edildiği dönemlerde ayrılması gerekenden daha fazla karşılık ayrılması, amortisman hesaplama yönteminin değiştirilerek azalan bakiyeler yönteminin kullanılması gibi uygulamalardan faydalanılmaktadır (Küçüksözen, 2004:76).

İşletme faaliyetinin doğal bir sonucu olarak karın istikrarlılaştırılması ise, işletmenin gelir yaratma süreci sonucunda kar kendiliğinden istikrarlı hale gelmektedir. Konu ile ilgili olarak Imhoff (1977) çalışmasında, karın bir manada satışa bağlı bir değişken olduğu ve kardaki istikrarlı trendin satışlarda da görülmesi halinde, ortaya çıkan karın işletmenin doğal faaliyetleri sonucunda kendiliğinden gerçekleşen kar olduğu ifade edilmektedir (Yaşar, 2011:51).

Yöneticilerin işletme faaliyetleri veya ekonomik olaylarla ilgili kararları, projelerin seçilmesi ve işlevsel kararların zamanının belirlenmesiyle ilgilidir. İşletmeler faaliyet dönemlerinin sonunda, faaliyet dönemi içinde nasıl bir performans gösterildiği bilgisine dayanarak, yatırım ya da üretim kararlarının değiştirilmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir (Küçüksözen, 2004:76).

Karın istikrarlı hale getirmenin etik bir yaklaşım olup olmadığı literatürde tartışılan bir mevzu olmuştur. Hector (1989) kar istikrarlılaştırmanın kreditorlerin ve yatırımcıların yanılması yol açan, onları yanlış yönlendiren bir suistimal olarak değerlendirirken, McHugh (1992)'a göre muhasebe ilkeleri kapsamında gerçekleştirilen manipülasyon türlerinden biridir. Etik bir uygulama olsun ya da olmasın karın istikrarlı hale getirmeye yönelik işlemlerin işletmelere sağladığı en önemli kazanç yüksek piyasa değeri ve düşük sermaye maliyetidir (Yayla,2006:180).

2.3.1.3. Agresif Muhasebe

Hedeflenen amaçlara ulaşmak ve dönem karını istenilen seviyeye çıkartmak amacıyla kullanılacak muhasebe tekniklerinin, muhasebe standartlarını ve kurallarını zorlayarak kasıtlı bir biçimde seçilmesi ve uygulanmasıdır (Dağlar ve Pekin, 2011:31).

Agresif muhasebe uygulamaları hata ile hile arasında kalan ve gri alanın yorumlanmasında önemli yer tutmaktadır. Gri alanda hileye başvurmadan muhasebe ilke ve standartlarındaki boşlukları araştırıp, bu boşluklardan faydalanarak hileye başvurmadan manipülasyon yapılmaktadır (Uçma,2010:60).

Agresif muhasebe uygulamaları, tamamen muhasebe politika seçim ve uygulamalarının GKGMİ'nin var olan esnekliklerden faydalanarak işletmenin faaliyet sonuçları ve finansal durumuna ilişkin, finansal bilgi kullanıcılarına eksik veya yanlış bilgi verilmesine neden olmaktadır (Özcan,2007:29). Bu uygulama ile hedeflenen yüksek günlük getiri elde etmek, işletme performansının iyi olduğu izlenimi yaratmaktadır. Bu yüzden takip edilen genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri uygulamalarının takip edilip, edilmemesi ile çok ilgilenilmemektedir.

Sunbeam şirketinin uygulamaları kouya örnek verilebilir. Sunbeam şirketinin yayınladığı 1996 yılı faaliyet raporunda, harcamaları azaltmak amacıyla ürün sunma ünitelerinde ve stok tutma ünitelerinde küçülmeye gidileceği, yönetim faaliyetlerinin konsolide edileceği, mağazaların rasyonelleştirileceği ve buna benzer uygulamaların gerçekleştirileceği bildirilmiştir. Şirketin yeniden yapılanma planına ait giderleri planın top yekün uygulanması durumunda katlanılacak tüm maliyetleri planın hazırlandığı dönemde, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına uyumlu bir biçimde, tahmin ederek muhasebeleştirilmiştir. Ancak şirket söz konusu planının maliyetini tahmin ederken, maliyetleri olduğundan yüksek tahmin ederek o dönemin kar tutarını daha az göstermiştir. Yapılanma planının uygulanması sebebiyle gelecek dönemlerde elde edilecek kar tutarına göre daha az kar elde edildiği izlenimi verilen 1996 yılının performansının sonraki yılların performansından daha kötü gösterilmesi de sağlamıştır. Böylece sonraki dönemleri ilgilendiren giderler 1996 dönemi faaliyetlerine yüksek tutarlarda yansıtılmış ve 1997 yılı faaliyet sonuçlarının daha karlı gösterilmesi sağlanmıştır. Ayrıca gelirlerin muhasebeleştirilmesinde de agresif davranılarak alıcılara gönderilmemiş ürünlerin faturalarını düzenlemek yoluyla 1997 yılı satış gelirlerini yüksek gösterilmiştir. Bu uygulamalarda, muhasebe standartları uygulanmış fakat, giderler olduğundan yüksek tahmin edilmesi ya da gelirlerin olduğundan fazla

gösterilmesi nedeniyle standartlar agresif bir şekilde uygulanmıştır (Mulford ve Comiskey, 2002:27 alıntılan, Avşarlıgil, 2010:27).

Bir başka örnekte ise ABD'deki Bausch & Lomb Şirketi, kar tutarlarını yükseltmek amacıyla, 1993 yılında satış gelirlerini kaydetmede agresif politikalar izlemiştir. Bu amaç çerçevesinde, malların alıcılara sevk edilmesiyle beraber satış kaydı yapılmış, distribütörlere talepten fazla kontak lens ve güneş gözlüğü gönderilmiştir. Distribütörlere gönderilen ürünlerin talep edilenden çok olması veya satılamaması sebebiyle ürünlerin iade edilmesine rağmen, şirket ürünlerin sevkiyle birlikte satışlar gerçekleşmiş gibi kayıt yapmış. İşletmenin uyguladığı bu politikalar SEC tarafından agresif muhasebe uygulamaları olarak değerlendirilmiştir (Küçüksözen, 2004:93).

2.3.1.4. Büyük Temizlik Muhasebesi

Büyük temizlik muhasebesi; işletmelerde kötü sonuçlar içeren finansal tabloları daha da kötü göstermek için uygulanan bir manipülasyon yöntemidir. Bu yöntem, gelecek yılların karlarını yapay olarak arttırmak için faaliyet sonuçları kötü geçen yıllarda başvurulmaktadır (Avşarlıgil, 2011:29).

Büyük temizlik muhasebesi siyasette olduğu gibi, işletmelerin üst yönetim kadrolarında değişiklik olduğunda, yeni yöneticiler gelecek dönemlerdeki karı yükseltmek ya da kar tutarlarında istikrar sağlamak için kullanılacak hesapları finansal tablolardan temizleyerek kendilerinden önceki yöneticilerin kamuya sunulanlardan daha kötü sonuçlar devrettiği izlenimi yaratarak, karı gelecek dönemlerde kendi lehlerine arttırmaya çalışılmaktadırlar (Breton ve Stolowy, 2004:10 alıntılan Altuk Özden, 2013:). Yeni yönetim, gelir artırıcı finansal tablo kalemlerini tablolardan temizlemek suretiyle; daha düşük kar açıklayarak hem kendisinden önceki yönetimi suçlamakta hem de gelecek dönemdeki karlarla kıyaslanacak cari dönem kar rakamlarını düşürmektedir. Diğer taraftan da geliri azaltmaya yönelik uygulamalar yaparak gelecek dönemlerin kar tutarını arttırmak suretiyle fayda sağlamaktadır (Bayırlı, 2006: 48).

Moore 1973 yılında, işletmelerin yönetici kadrosu değiştiğinde göreve yeni başlayan yöneticilerin ihtiyari bir biçimde gelir azaltıcı işlem uygulayıp uygulamadığını belirlemeye yönelik bir araştırma yapmıştır. Araştırma da yeni yönetimin gelir azaltıcı muhasebe politikalarından faydalanarak iki şekilde çıkar sağladığı tezini ortaya koymuştur. Bunlardan ilkinde kar rakamları olduğundan daha düşük açıklanarak hem daha önceki yöneticileri suçlamakta, hem de gelecek dönem karlarının değerlendirilmesinde dikkate alınacak cari dönem kar tutarını düşürmektedir. İkincisinde ise cari dönemde yapılan gelir azaltıcı uygulamalar sayesinde gelecek dönemlerde, geçmiş yıla oranla artan bir kar trendi açıklamasına olanak sağlamaktadır. Yine aynı çalışmada Moore, işletmelerde yönetici değişikliğinin yaşandığı zamanlarda görülen karı düşürmeye yönelik politika değişikliklerinin, yönetici değişikliği yaşanmayan dönemlere oranla önemli ölçüde yüksek olduğu sonucuna varmıştır (Özcan, 2007:31).

İşletmeler yeniden yapılandırmaya gittikleri zaman, büyük tutardaki zararlarını yeniden yapılandırma ile ilişkilendirme eğiliminde olabilmektedirler. Bu şekilde büyük gider ortaya çıkarabilecek kalemler temizlenerek, yeniden yapılandırmayı izleyen dönemlerde işletmenin karlılığının yüksek görünmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Günümüzde devralma, birleşme, ayrılma gibi eylemlerle işletmeler yeniden yapılanma içine girebilmektedirler. İşletmeler bu gibi durumlarda ortaya çıkan maliyetleri de abartabilmektedirler. Böylece “bir defaya mahsus” olarak oluşturulan harcamalarla gelecekteki karın yüksek görünmesi güvence altına alınmaktadır (Ayarlıoğlu, 2007:21)

Mulford ve Comiskey, Sears (ABD) şirketinin 1992 yılındaki uygulamalarını bu konuya örnek vermiştir. Sears şirketi 1992 yılında zaten zarar edilmiş olması sebebiyle, yeniden yapılanma programı dahilinde karlılık oranı düşük olan yerel kataloglar programı kapatılmış, yüksek ücret alan bazı çalışanlara isteğe bağlı emeklilik hakkı verilmiş, verimsiz aktifler gider yazılmak yoluyla finansal tablolardan çıkartılmıştır. Bu şekilde 2,65 milyar doları bulan yeniden yapılanma maliyetlerinin gider kaydedilmesi sebebiyle, 1992 yılında 4,3 milyar dolar zarar beyan edilmiştir (Canbulut, 2008:59).

2.3.1.5. Yaratıcı Muhasebe

Akademik literatürde yaratıcı muhasebenin tanımı ve içeriği konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Kimi araştırmacılar yaratıcı muhasebe kavramını; agresif muhasebe uygulamaları, karın istikrarlı hale getirilmesi, hileli finansal raporlama ve kar yönetimi gibi manipülasyon uygulamalarının hepsini kapsayacak biçimde kullanılırken, kimi yazarlar tarafından ise finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Yaptığımız bu çalışmada da yaratıcı muhasebe manipülasyon yöntemlerinden biri olarak dikkate alınmıştır.

Yaratıcılık kavramı, muhasebe ilkelerinde “muhafazakarlık” ve “tutarlılık” kavramlarının tam tersidir. Kitabına uydurarak, istediği gibi göstermek anlamına gelmektedir. Yaratıcı muhasebe; işletme yöneticilerinin, işletme çıkarlarını veya kendi çıkarlarını korumak için, yerleşik muhasebe ilke ve uygulamalarını ihlal ederek finansal tabloları iyi göstermek adına yaptıkları işlemlerdir (Arı, 2007:59).

Comiskey ve Mulford'a (2002:3) göre yaratıcı muhasebe; finansal tablolarda yer alan bilgileri değiştirebilmek için; agresif tercihler yapılması, hileli finansal raporların düzenlenmesini kapsamaktadır. Böylelikle ulaşılmak istenen sonuç olan kar yönetimi veya kar istikrarı adım adım gerçekleştirilmektedir.

Yaratıcı muhasebe; işletmenin finansal durumunu olduğundan farklı göstermek amacıyla gerek GKGMI, gerek muhasebe standartları, gerekse de yasal düzenlemelerdeki esnekliklerden faydalanarak muhasebe verileri üzerinde oynamak, finansal tablolarda yer alan bilgilerin sunuluşunu değiştirmek şeklinde yapılan işlemlerin tümü olarak ta tanımlanabilir (Atalar,2013: 94).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, firmanın nakit akışını etkilemeksizin, kazançlarını olması gerekenden fazla göstererek, açıklanan karı dengeleyen ve artıran muhasebe yöntemleri seçilmek suretiyle gerçekleştirilir (Akyel ve Karaca,2005:244). Yöneticilerin çalışmaları hakkında iyi bir izlenim bırakmak, işletmenin faaliyet sonuçlarını olduğundan farklı göstermek ve buna benzer amaçlarla gerçekleştirilen yaratıcı muhasebe uygulamaları her ne kadar ilk etapta işletmelere önemli kazançlar

sağlasa da uzun vadede işletme ve işletmeyle ilgili taraflar için olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır (Gacar, 2012:79).

Aşağıda açıklanan işlem ve uygulamalar yaratıcı muhasebe uygulamalarına örnek olarak gösterilebilir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005):

- ✓ Gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi, gerçekte olmayan gelirin varmış gibi gösterilmesi,
- ✓ Amortisman döneminin uzatılması, faiz giderlerinin agresif bir şekilde aktifleştirilmesi,
- ✓ Şirket likiditesinin iyi olduğu izlenimini uyandırmak için yatırımlardan veya diğer faaliyetlerden elde edilen nakitlerin ,nakit akım tablosunda, faaliyetlerden sağlanmış gibi sunulması,
- ✓ Varlık ve yükümlülüklerin gerçek durumu yansıtmaması,
- ✓ Gelir tablosu kalemlerinin sınıflandırılmasının değiştirilmesi, Örneğin faaliyet gelirlerinin olağanüstü gelirler olarak, olağanüstü giderlerinin ise faaliyet giderleri olarak sunulması.

Tablo 4'te yaratıcı muhasebe uygulamalarının amaç, hedef ve araçları belirtilmektedir.

Tablo 4: Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Amaç, Hedef ve Araçları

Ana Amaçlar	
İşletmenin ekonomik durumunun daha iyi gösterilmesi	İşletmenin ekonomik durumunun daha kötü gösterilmesi
Bilançonun iyileştirilmesi	Bilançonun kötüleştirilmesi
Ana Hedefler	
Kar tutarının olduğundan yüksek gösterilmesi	Kar tutarının olduğundan düşük gösterilmesi
Ara Amaçlar	
Yeni ortak alınmasının sağlamak için, işletmenin çekici hale getirilmesi	İşletmeden ayrılan ortakların hisselerinin ucuza alınmasını sağlamak
İşletmenin uygun şartlarla satılmasını sağlamak	İşletmeyi daha ucuz bir şekilde ele geçirmek
İşletmenin kredibilitésini yükseltmek	Alacaklılarla uygun şartlarla anlaşma yapılmasını sağlamak
Ortaklara daha fazla temettü dağıtılmasını sağlamak	Ortaklara daha az temettü dağıtılmasını sağlamak
Hisse senedi fiyatlarının yükselmesini sağlamak	Hisse senedi fiyatlarının düşmesini yada yükselmemesini sağlamak
İşletmenin kötü durumunun işletme sahiplerine sezdirilmemesini sağlamak	İşletmenin iyi durumunun işletme sahiplerine kötü gösterilmesini sağlamak
Araçlar	
Satış tutarının yüksek gösterilmesi	Satış tutarının düşük gösterilmesi
Alacak tutarlarının fazla gösterilmesi	Alacak tutarlarının düşük gösterilmesi
Düşük oranda amortisman ayrılması veya hiç ayrılması	Olması gerekende fazla amortisman ayrılması
Karşılık ayrılmaması veya düşük oranda ayrılması	Fazladan karşılık ayrılması
Borçların düşük gösterilmesi Borçların fazla gösterilmesi	Giderlerin tam olarak kaydedilmemesi Giderlerin fazla kaydedilmesi

Kaynak: Bayırlı, 2006:159

2.3.1.6. Hileli Finansal Raporlama

İşletmelerin başvurduğu manipülasyon yöntemleri, yalnızca muhasebe standartları, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve yasalardaki esnekliklerden faydalanma yolları ile sınırlı kalmamaktadır. İşletmeler önceden hedefledikleri kar rakamlarına ulaşmak için muhasebe ilke ve standartlarındaki esnekliklerden faydalanmanın yanı sıra GKGMİ'nin dışına çıkmak suretiyle bazı bilgileri finansal tablolarda değiştirerek sunmakta, bazı bilgileri ise bilerek kısmen veya tamamen finansal tabloların dışında bırakmaktadır (Akyel ve Karaca, 2005;244-245). İşte GKGMİ'nin sınırlarını aşan bu tür uygulamalar hile olarak nitelendirilmektedir.

Hileli finansal raporlama (HFR); finansal bilgi kullanıcılarını yanıltmak amacıyla, bilinçli bir şekilde gerçekleştirilen, finansal tablo kalemlerinin veya açıklamaların tablolardan çıkarılması ya da olması gereken tutarların yanlış beyan edilmesidir (Uçma, 2010:23).

Hileli finansal raporlama (HFR), finansal bilgi kullanıcılarını aldatma maksadıyla yapılan ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlke ve Standartlarını açık bir şekilde ihlal eden uygulamalardır. Hileli uygulamalar aldatma kastıyla yapılır ve kişinin yasal olmayan bir eylem veya işlemde bulunduğu ortaya çıkar. Bu yönüyle hata olarak nitelendirilebilecek işlemlerden ve diğer manipülasyon türlerinden ayrılır. Diğer manipülasyon türlerinde çeşitli muhasebe seçenekleri arasından istenilen seçilmekte ya da düzenleyici bir muhasebe standardı olmadığı durumlarda muhasebe standartlarının yarattığı boşluktan yararlanarak istenilen amaca uygun işlem yapılmaktadır (Çıtak, 2009:86). Şöyle ki finansal raporlama aşamasında, gerçekleştirilmiş bir satış işlemi olmadığı halde satış tutarlarını yüksek göstermek için fatura düzenlemek hile; konsinye olarak gönderilen malları normal satışlarmış gibi değerlendirmek ise bir hatadır (Bahadır ve Demir, 2007:13). Bununla birlikte hile ve diğer manipülasyon türleri arasındaki fark her zaman net bir şekilde anlaşılabilir. Hileli finansal raporlama ile diğer manipülasyon türleri arasındaki fark aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir.

Şekil 4. Hile ve Kar Yönetimi Ayrımı

	Muhasebe Tercihleri	Nakit Akış Tercihleri
	GKGMİ İhlal Edilmeden Yapılanlar	
Muhafazakar Muhasebe	Yüksek tutarda karşılık ayrılması	Satışların geciktirilmesi
	-Şirket birleşmesinden sağlanan devam eden ARGE projesinin yüksek tutarda gösterilmesi	ARGE ve reklam harcamalarının erkene alınması
Tarafsız Muhasebe	Muhasebe işlemlerinin normal süreç içinde gerçekleşmesi sonucu meydana gelen kar.	
Agresif Muhasebe	Şüpheli alacaklar için daha az karşılık ayrılması	ARGE ve reklam harcamalarının ertelenmesi
	Karşılıkları ve yedekleri indirmek	Satışların hızlandırılması
	GKGMİ İhlal Edilerek Yapılanlar	
Hileli Muhasebe	Satış gerçekleşmeden gelir kaydının yapılması	
	Hayali satış gelir kaydı yapılması	
	Eski tarihli satış faturalarının düzenlenmesi	
	Hayali stok kaydı yaparak stok maliyetlerinin yüksek gösterilmesi	

Kaynak: Özden,2013:23

Hileli finansal raporlar, üst yöneticiler ve denetçiler gibi bilgi sahibi alanında uzman fakat art niyetli kişiler tarafından çok iyi düşünülmüş, planlanmış bir senaryonun uygulamaya konulması şeklinde gerçekleşebilmektedir (Arı, 2007:69). İşletmelerin zayıf kurumsal yapıları, iç denetim mekanizmasının olmaması ya da iç denetim mekanizmalarının zayıflığı, kuvvetli iç ve dış baskı, finansal tablolarda hile yapılmasına neden olmaktadır (Küçük ve Uzay, 2009:242). İşletmenin çeşitli kademelerinde görev alan yöneticilerin hileye başvurma sebepleri bir birinden farklıdır. İç ve dış baskılarla sürekli karşı karşıya kalan üst kademe yöneticilerin HFR uygulamalarına başvurma

amacı, işletmenin gerçekteki finansal durumunu, performansını gizleyerek olduğundan iyi veya kötü göstermek, kişisel statülerini korumak ve maaş, prim, hisse senedi veya hisse senedi alım haklarından sağladıkları kişisel servetlerini korumak iken, orta kademe yöneticilerin amacı kendilerinin sorumlu olduğu bölüm veya birimlerin düşük performansını gizlemek veya yüksek performans sonucunda elde edecekleri ikramiye tutarını arttırmaktır (Şengür, 2010:47).

Hileli finansal raporlamanın gerçekleştiği işletmelerde; hissedarlar, çalışanlar, işletmeye yatırım yapanlar işletmenin varlıklarının değeri ve yükümlülüklerinin miktarı hakkında ki gerçek bilgileri elde edemezler. Özellikle menkul kıymetleri sermaye piyasalarında işlem gören şirketlerin durumdan habersiz olan yatırımcıları, ilk etapta şirketi olduğundan daha iyi gösteren finansal tablolara bağlı artan hisse senetleri fiyatlarından memnun olurlar. Ancak bu kişiler, şirketin HFR'dan etkilenmiş finansal tabloları hazırlayan ve yayınlayan yöneticilerin hisse senetlerinin değeri gerçek değerinin çok üzerinde seyrederken elden çıkararak haksız kazanç sağlamaları sebebiyle ciddi zararlara uğrarlar (Mengi, 2013:9). Sadece Enron şirketinde yaşanan olay neticesinde finansal piyasalarda 70 milyar dolara yakın zararlar sonuçlanan hileli finansal raporlamalar; şirketlerin iç ve dış çevrelerinde toplamda 500 milyar dolar kayba sebep olmuş, bunu yanı sıra piyasadaki yatırımcıların yayınlanan finansal tablolara olan güveninde büyük erozyonlara sebep oluşturmuştur (Yayla, 2006:181). Yaşanan başka bir olayda ise hileli finansal raporlamanın piri olarak anılan ve tarihin en büyük dolandırıcıları listesinde yer alan İsveçli "Kibrit Kralı" Ivar Kreuger bilanço kalemleri üzerinde hileler yaparak,"Şirketimizin durumu harika gidiyor" diyerek şirket hisse senetlerini yüksek fiyatlardan halka arz etmesiyle tanınır. Yaptığı hileli işlemler sayesinde Ivar Kreuger Avrupa'nın en ünlü zenginleri listesinde ilk sıralarda yerini almıştır (Can, 2010:32).

Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) (Tradeway Komisyonunu Destekleyen Organizasyonlar Komitesi) tarafından oluşturulan bir komisyon tarafından, 1998-2007 yılları arasında halka açık şirketlerin finansal tablo ve beyanlarıyla ilgili açılan dolandırıcılık davalarındaki olaylar araştırılmıştır. Bu çalışmada, 1998 yılından 2007 yılına kadar, ABD'deki halka açık

şirketlerde, 347 adet hileli finansal raporlama davası tespit edilmiştir. Var olan davaların % 60'ından fazlasında en yaygın hile veya dolandırıcılık tipi olarak, giderlerin sermayeleştirilmesi ve eldeki aktif değerlerin şişirilmesi yoluyla yanlış gelir bildirimini olduğu tespit edilmiştir (<http://kobitek.com/>).

Çalışmada, öncelikle tüm ölçeklerdeki şirketlerin hileli davranışlarının etkileri ortaya çıkarılmıştır. Buna göre hileli faaliyetlerde buldukları tespit edilen şirketlerin, “medyan” olarak aktif değeri ve yıllık geliri 100 milyon ABD dolarının hemen altındadır. Dolandırıcılık davalarına konu olan bu şirketler yeni işe başlayanından yıllık geliri 100 milyar doların üzerinde olanına kadar değişik büyüklükteki şirketlerdir. Bu sebeple hileli finansal raporlamanın herhangi bir şirket ölçeğiyle sınırlandırılmayacağı söylenebilir. Aynı zamanda davaların %89'unda mali işler müdürünün etkisi saptanmıştır. Hileye başvurma sebepleri ise; kazanç beklentisini karşılamak, şirketin kötüye giden finansal durumunu gizlemek, hisse senedi fiyatlarını yükseltmektir. Yapılan çalışmayla tespit edilen bir diğer önemli husus ise, hileli uygulamalara başvuran ve başvurmayan işletmelerin denetim mekanizmalarının karakteristikleri arasında herhangi bir farkın bulunmayışıdır. Örneğin, çalışmada incelenen, hemen hemen tüm şirketlerin, denetim komiteleri mevcuttur (<http://kobitek.com/>).

HFR; işletmelere, işletmelerin iç ve dış çevresine çok ciddi zararlar vermektedir. Bu zararlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Mengi, 2013:10-11):

- ✓ Finansal tabloların doğruluğunu azaltır.
- ✓ Finansal raporlama sürecinin kalitesini bozar.
- ✓ Denetçilerin tarafsızlığını, güvenilirliğini tehlikeye atar.
- ✓ Finansal piyasalara olan güveni zedeler, piyasa katılımcılarının sayısını azaltır, finansal bilgilerinin güvenilirliğini azaltır.
- ✓ Sermaye piyasasının verimliliğini düşürür.
- ✓ Ülkenin ekonomik büyümesine zarar verir, refah düzeyini azaltır.
- ✓ Aşırı boyutlardaki düzenleyici müdahaleleri teşvik eder.
- ✓ HFR sürecine dahil olan kişilerin kariyerlerine zarar verir.

- ✓ HFR, bunu gerçekleştiren işletmenin çok ciddi ekonomik kayıplara uğramasına neden olur.

2.4. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU UYGULAMALARI

Bir çok yöntemle gerçekleştirilebilen, zamana ve şartlara göre şekil değiştiren ve çeşitlilik arz eden işlemler olarak karşımıza çıkan finansal bilgi manipülasyonunun en temel tekniği muhasebe ilke ve standartlarındaki esnekliklerden ve boşluklardan yararlanmaktır. Seçimlik muhasebe politikalarına olanak tanıyan muhasebe düzenlemeleri, finansal bilgi manipülasyonu için elverişli bir ortam yaratır. Şöyle ki bir işlemi muhasebeleştirilmede ya da finansal tablolara almada tek bir yöntem her koşulda uygun olmayabilir. İdeal olanı muhtemel koşullar için uygun muhasebe politikalarının belirlenmesidir. Fakat esneklik adına yapılan çok seçimli düzenlemeler, muhasebe politikalarıyla ilgili bazı konuların ayrıntılı bir şekilde düzenlenmemesi ve yöneticilere seçme hakkının verilmesi, manipülasyon için bulunmaz bir fırsat yaratmaktadır (Çıtak, 2007:33). Örneğin 1960 yılında 830 bin çalışanıyla ABD otomobil pazarında büyük bir paya (%60'a yakın) sahip olan ve 2008 yılında iflas durumu söz konusu olan General Motors şirketi iflas öncesinde 3 milyar dolar zarar etmesine rağmen Amerika'da uygulanan muhasebe standartlarına tamamen uygun bir şekilde değerlendirme kurallarının tanıdığı seçenekler ve esnekliklerden faydalanarak 2006 yılının ilk üç ayında 1 milyar dolar kar açıklamıştır. Aynı işlemler 2007 ve 2008 yılı finansal bilgi açıklamalarında da tekrar edilmiş, 2008 yılında 30,6 milyar dolar zarar edildiği halde zarar tutarı 16,8 milyar olarak açıklamıştır (Can, 2010:30,31).

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları; işletmenin net değerinin ve özkaynakların artmasını, performansının daha iyi görünmesini sağlayacağı gibi, işletmenin hisse senetlerinin değerini veya ortakların kay paylarını artıracak, işletmeye daha istikrarlı bir görüntü kazandıracaktır (Tarhan Mengi,2013:66). Bu bağlamda manipülatif uygulamaların en belirgin amaçları, hisse senedi fiyatını artırma, zarar açıklamaktan kaçınma, beklenenin üstünde kar gösterme, politik risklerden kaçınma şeklinde sıralanabilir.

Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen'in (2004) Türkiye'de yaptıkları çalışmada finansal bilgi manipülasyonuna başvurma amaçlarını ve kullanılan teknikleri aşağıdaki gibi belirlemişlerdir;

- ✓ % 65'i kar tutarını yükseltmeye yöneliktir. Bunu gerçekleştirebilmek içinde şüpheli alacaklar için düşük tutarlarda karşılık ayrılması, konsinye satışların satış gerçekleşmiş gibi hasılat olarak kaydedilmesi, finansman giderlerinin cari dönem gideri olarak gelir tablosunda yer alması gerekirken aktifleştirilmesi, döviz olarak alınan borçların döviz alış kuru üzerinden değerlendirilerek döviz kuru değerlemesinden kaynaklanan giderlerin daha düşük gösterilmesi yoluyla kar tutarı yükseltilmektedir,
- ✓ % 22'si kar tutarını düşürmeye yöneliktir.
- ✓ Diğer manipülatif uygulamalar ise, dönem karını değiştirmeyen, finansal tablo kalemlerinin tutarlarının veya buldukları sınıfların değiştirilmesine yönelik yapıldığı tespit edilmiştir.

Bağımsız denetçilerle yapılan bir ankette yöneticilerin manipülasyon girişimlerinin en çok; gelir kalemlerinin kayda geçirilmesinde, işletme birleşmelerinde, maddi ve maddi olmayan duran varlıkların, karşılıkların muhasebeleştirilmesinde, yatırım ve leasing işlemlerinde ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır (Nelson – Elliott ve Tarpley, 2002 alıntılanan, Ayarlıoğlu, 2007:12).

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamasında hangi tür tekniklerin kullanıldığı bu teknikler ile ne tür işlem ve eylemlerin yapıldığının ortaya çıkarılmasında esas olan ilgili otoritelerin denetimleridir. Ancak finansal bilgi manipülasyonuna başvurulup başvurulmadığı akademik çalışmalarda da bir takım teknikler kullanılarak tahmin edilmeye çalışılmaktadır (Küçüksözen,2004:208). Mulford ve Comiskey 2002 yılında yaptıkları çalışmada finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını aşağıdaki gibi sınıflandırmışlardır (Çorbacı Doğan, 2011:36):

- ✓ Gelirlerin tahakkuk etmeden kaydedilmesi, olmayan gelirlerin yaratılması

- ✓ Muhasebe ilke ve standartlarının sınırları zorlanarak aktifleştirme yapılması ve amortisman sürelerinin uzatılması.
- ✓ Gelir tablosu ile ilgili manipülasyon uygulamaları.
- ✓ Bilanço kalemleriyle ilgili manipülasyon uygulamaları
- ✓ Nakit akım tablosu ile ilgili manipülasyon uygulamaları.
- ✓ Muhasebe ilke ve standartlarının sınırlarının zorlanması suretiyle yapılan finansal bilgi manipülasyonları
- ✓ Muhasebe politikalarının seçimi ve uygulanması ile ilgili finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları.

Jones (1991: 200-201) tarafından yapılan çalışmada ise; finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır (Çorbacı Doğan, 2011:37):

- ✓ Tahakkukların kullanılması yoluyla uygulanan manipülasyonlar
- ✓ Muhasebe politikalarının değiştirilmesi yoluyla uygulanan manipülasyonlar
- ✓ Sermaye yapısının değiştirilmesi yoluyla uygulanan manipülasyonlar.

Sıkça başvurulan ve işletmeyi olduğundan iyi göstermesine yönelik gerçekleştirilen finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları yukarıdaki sınıflandırmalarda dikkate alınarak daha genel bir bakış açısıyla 3 ana grupta toplanmıştır. Bunlar;

- ✓ Gelirlerin ve Varlıkların muhasebeleştirilmesiyle ilgili uygulamalar,
- ✓ Giderlerin ve Yükümlülüklerin muhasebeleştirilmesiyle ilgili uygulamalar,
- ✓ Finansal tablolarda yer alan kalemlere ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesiyle ilgili uygulamalardır.

2.4.1. Gelirlerin Muhasebeleştirilmesiyle İlgili Finansal Tablo Manipülasyonları

İşletme gelirlerinin dönem kar tutarlarını doğrudan etkilemesi, genellikle gelir kalemleri kullanılmak suretiyle finansal bilgi manipülasyonu uygulamaların

gerçekleştirilmesine sebep olmaktadır. İşletme gelirlerini yüksek gösterme amacıyla gerçekleştirilen manipülasyonların önemli bir kısmı hesap dönemlerinin kapanışına yakın zamanlarda gerçekleştirilmektedir (Tarhan Mengi, 2013:67).

Gelirin kaydedilmesi aşamasında yapılan manipülasyonlar; gelirlerinin henüz oluşmadan kaydedilmesi veya gerçekte var olmayan bir gelirin kaydının yapılması, bir kerelik kazançlarla gelirin yükseltilmesi şeklinde ortaya çıkabilmektedir.

2.4.1.1. Gelirlerin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi

İşletmelerde gelirler nakit esasına göre veya tahakkuk esasına göre kayıt altına alınmaktadır. Nakit esasına göre gelir ve giderlerin kayıt altına alınabilmesi için gelirlerin nakit olarak tahsil edilmiş, giderlerin ise nakit olarak ödenmiş olması gerekmektedir. Tahakkuk esasına göre ise, gelir ve giderlerin kayıt altına alınabilmesi için gelirin kazanılmış olması ve giderlere de katlanılmış olması yeterlidir. Muhasebenin temel kavramlarından dönemsellik kavramına göre, bir dönemin gelir ve giderleri başka bir döneme yazılamaz, gelirler ve giderler tahakkuk ettikleri dönemde kayıtlara alınır. Buna göre dönemsellik ilkesi ihlal edilerek mal ya da hizmetlerin yüklenmesi tamamlanmadan, satış gelirleri tahakkuk etmeden dönemin geliri olarak muhasebeleştirilir ise ortaya çıkan finansal tablolar gerçeği yansıtmayacaktır.

İşletmeler dönemsellik ilkesine aykırı olarak henüz doğmamış bir geliri muhasebeleştirerek kar tutarlarını amaçları istikametinde değiştirebilmektedirler. Tahakkuk etmemiş bir gelirin muhasebeleştirilmesi dönemsellik ilkesine aykırıdır. Sipariş işlemleri tamamlanmış ancak müşteriye henüz teslim edilmemiş ürünler için teslim işlemleri gerçekleşmiş gibi satış gelirleri kaydı yapılması durumunda henüz doğmamış bir gelirin kaydedilmesi söz konusu olacaktır. Bu durumda gerçek bir satış vardır fakat bu satış işlemi GKGMİ'nin uygun gördüğü dönemde değil, önceki bir dönemde muhasebeleştirilmektedir (Dağlar ve Pekin, 2011:27).

Konuya başka bir örnek konsinye satışlar verilebilir. Konsinye satışlarda, mallar gönderildiği vakit mülkiyet devri söz konusu olmayıp sadece zilyetlik aracı konumundaki kişiye geçmektedir. Dolayısıyla, bu satış işleminde, satıcı işletme

tarafından satışın gerçekleştirildiği tarihte gelir kaydının yapılması gerekmektedir. Finansal bilgi manipülasyonunun söz konusu olduğu durumlarda ise işletmenin konsinye olarak gönderdiği ürünleri nihai tüketiciye teslim edildiği tarihte değil, perakendeciye gönderdiği zaman gelir kaydının yapıldığı, hatta o döneme ilişkin kar tutarı artırılmak istenildiğinde, dönem sonlarına doğru konsinye ürün sevkiyatını hızlandırdıkları görülmektedir (Canbulut, 2008:53).

İnşaat sektörü, makine ve teçhizat üretimi, mühendislik ve yazılım hizmetleri gibi bir takım ürünlerin üretilmesi veya hizmetlerin sunulması için uzun bir süreye ihtiyaç vardır. Bu işlemlerin kayda geçirilmesinde iki yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden birinde ürün tamamen üretildikten ya da hizmetin sunulmasından sonra gelirler tahakkuk ettirilmektedir. Diğer yöntemde ise dönem sonunda ürün ya da hizmetin tamamlanma oranları dikkate alınarak tahakkuk kaydı yapılmaktadır. Bu kapsamda, işletmeler yüksek tamamlanma oranları kullanarak dönem karını olduğundan yüksek gösterebilecekken, düşük tamamlanma oranları kullanılarak dönem karını daha düşük gösterebileceklerdir (Küçüksözen, 2004,213).

2.4.1.2. Fiktif Gelir Kaydı Yapılması

Fiktif gelir kaydı, gerçekleştirilmeyen bir satışa ait hasılatın muhasebeleştirilmesi anlamına gelmektedir. Herhangi bir gelirin fiktif gelir olarak kaydedilmesi için alınmış bir sipariş veya alıcılar ile yapılmış bir sözleşme olmasına gerek yoktur. Sevk edilen ürünlerin şirkete iade edilmesine rağmen tekrar alıcılara ürün sevk edilmekte ve ürün sevkinin gerçekleştiği tarihte gelir kaydı yapılmakta ya da ürün hiç gönderilmeden gönderilmiş gibi satış geliri olarak muhasebe kayıtlarına alınmaktadır (Küçüksözen, 2004:214). İşletmelerin aldıkları siparişi tamamlamadan ve müşteri işletmeye göndermeden ya da verilen siparişin çok üzerinde yüklemeler yaparak, bunları gelir olarak kaydetmeleri yanlış bir uygulamadır. Böyle bir uygulama belki kısa sürede işletmenin, finansal yapısını güçlü göstermektedir ancak bu tür uygulamalar sürekli olarak devam ettiğinde, işletmeyi uzun vadede zor duruma sokmaktadır (Çıtak, 2007:46).

Bazı işletmeler de satış hedeflerini tutturabilmek için dönem sonlarına yakın bir zamanda gelecek yılın satışlarını cari dönem satışymış gibi kaydedebilmektedirler. Diğer bir manipülasyon uygulamasında ise, aynı mal kardeş kuruluşlara satılıp, belirli bir süre sonra tekrar alınması, alınan malların başka bir kuruluşa satılarak hasılatın yükseltilmesi durumunda da fiktif gelir kaydı durumu söz konusudur (Atalar, 2013:106).

Gerçek olmayan gelir tanımının sık sık görülen bir diğer türü de yöneticilerin faaliyetlerini saklamak için attığı adımlardır. Bu tür kamufle etme faaliyetleri faturalara eski tarih vermek, yüklenme tarihlerini değiştirmek ya da tamamen yanlış kayıtlar yapmak şeklinde olabilir. Örneğin, 1993 Eylül'ünün sona eren finansal yılında Automated Telephone Management Systems şirketi (ATM) 4.9 milyon dolar gelir elde ettiğini bildirmiştir. Bu gelir tutarının içerisinde National Health Services şirketine satılan 1.3 milyon dolarlık telekomünikasyon ekipmanı satışı da yer almaktadır. Ancak National Health Services şirketi söz konusu ürünleri teslim almamış ve ödemelerini de yapmamıştır (Çıtak, 2007:50). Yani şirket tarafından fiili teslimi yapılmayan ürünler için gelir kaydı yapılmıştır.

Midisoft Corp şirketinin 1994 yılı faaliyet raporunda ki muhasebe politikalarına göre gelir kayıtlarının; nihai tüketicilere veya dağıtıcılara yapılan satışlardan sağlanan gelirlerin, ürünlerin yüklemesi yapıldıktan sonra muhasebeleştirileceği yer almıştır. Şirketin faaliyet raporunda yer alan bu politika muhasebe ilke ve kurallarıyla uyumludur. Fakat uygulamada bu ilkeye aykırı işlemler yapılmıştır. Şirket hesap döneminin sonunda henüz yüklemesi tamamlanmamış satışlar için satış geliri kaydı yaparak tahakkuk etmemiş gelirleri muhasebeleştirmiştir. Ayrıca müşterilerin ürünü kabul edeceğine ve ürüne karşılık ödeme yapacağına ilişkin her hangi bir anlaşma yapılmamasına rağmen, ürünlerin yüklemesi tamamlanarak satış gelirleri kaydı yapılmıştır. Yani fiktif gelir kaydı yapılmıştır. Bahse konu ürünler daha sonra işletmeye iade edilmiştir. Ancak, yükleme zamanında iade edilecek ürünler için yeterli tutarlarda karşılık ayrılması sebebiyle, o döneme ait kar tutarı %16 yüksek gösterilmiştir (Comiskey ve Mulford, 2002;10 alıntılan Bahadır ve Demir, 2007:14-15).

2.4.1.3. Bir Kerelik Kazançlarla Geliri Yüksek Göstermek

Bir kerelik kazançlarla işlem yaparak kar tutarlarını artırmak isteyen işletmeler, aktifte kayıtlı varlıkları için düşük değerlendirme yapabileceği gibi yatırım gelirlerini giderden düşme yöntemine de başvurabilir. Olması gerekenden daha düşük oranlarda değerlendirilmiş aktifleri satılması halinde ise işletme bu satışlardan önemli tutarlarda kar elde edebilir (Dağlar ve Pekin,2011:27).

Bilançodaki aktiflerin eksik değerlendirilmesi en çok aşağıdaki yöntemlerle gerçekleştirilmektedir (Çıtak, 2007:56);

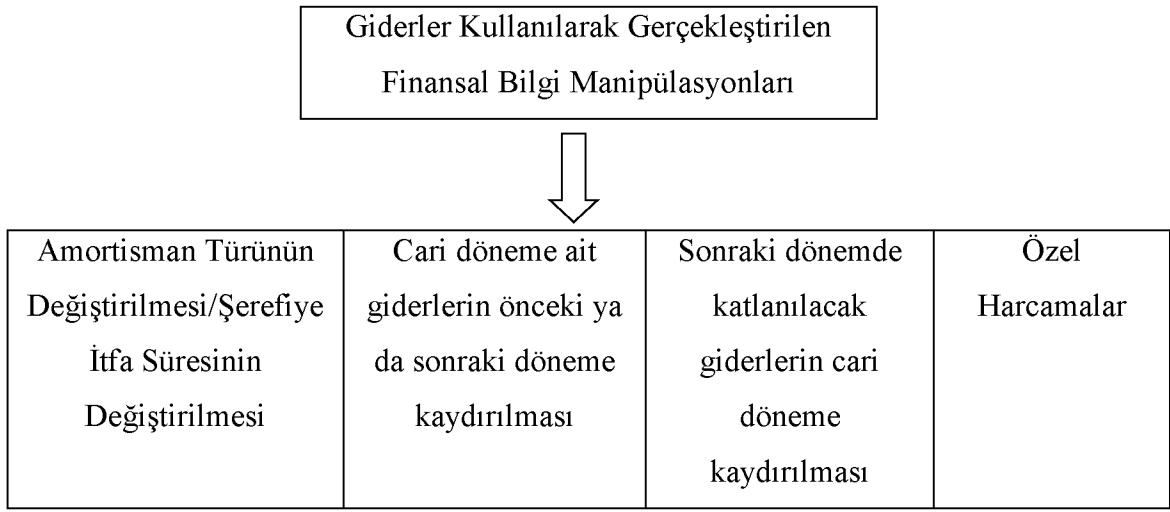
- ✓ İşletme aktifindeki gayrimenkulü yıllar önce almıştır ve mülk çok değer kazanmıştır. Eğer satın alınan işletmenin aktifleri yıllar önce edinilmiş ise, muhasebe kayıtlarında defter değerleri, cari piyasa değerlerinden oldukça düşük görülecektir. Bu da manipülatif uygulamalara neden olabilir; o varlıklar makul piyasa fiyatlarından satılıp ani bir gelir kaydı yapılabilir. Alımlarından beri değerleri kayıtlarda artmamış olan bu varlıkları satarak işletmeler yüksek tutarlarda kar elde edebilirler. 100.000,00-TL kayıtlı değerli bir varlığı olan bir şirkete 1.000.000,00-TL ödenmişse, bu maliyetin 900.000,00-TL'si bilançoda görülmeyecektir. Elde etme maliyeti olduğundan eksik bildirilmiştir. Bu da özellikle yatırımcıları yanıltmak isteyen üst yöneticilerin tercih ettiği yollardan biridir.
- ✓ Şirket, işletme birleşmelerinde çıkarların birleştirilmesini oluşturmak için aktifleri almıştır. Bir şirket çıkarların birleşmesi alımı işlemi yapmışsa, işletmenin aktifleri birleşme sırasında birleştirilmiş bilanço da defter değerlerinden kaydedilir. Bu yöntem genellikle nakit ödenmediği zaman yani sadece hisse alışverişi olduğunda kullanılır.

2.4.2. Giderlerin Muhasebeleştirilmesiyle İlgili Finansal Tablo

Manipülasyonları

İşletme yöneticilerinin finansal bilgi manipülasyonunu gerçekleştirirken kullanabilecekleri yöntemlerden bir diğeri de giderlere ilişkin kalemlerdir. Giderlerin

muhasebeleştirilmesi aşamasında gerçekleştirilebilecek finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları; en çok bir giderin aktifleştirilecek mi ya da doğrudan gider mi yazılacağı noktasında yoğunlaşmaktadır. Böyle bir durumda istenilen kar hedefine ulaşmak için karar genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ihlal edilerek alınmaktadır. Bu işlemin yanı sıra amortisman dönemlerinin veya yöntemlerinin değiştirilmesi, gelecek dönem giderinin cari döneme kaydırılması, şerefiye itfa sürelerinin değiştirilmesi ve özel harcamalar şeklinde de ortaya çıkabilmektedir (Dağlar ve Pekin, 2011:27).

İşletmeler amortismanlara ilişkin manipülatif uygulamalar yoluyla dönem karını artırıp azaltabilirler. Kar tutarının yüksek görünmesini isteyen işletmeler amortisman süresini uzatırlar veya uygulanmakta olan azalan bakiyeler yönteminden vazgeçip normal amortisman yöntemini kullanırlar. Dönem karının az görünmesini isteyen işletmeler ise amortisman süresini kısaltırlar veya uyguladıkları normal amortisman yönteminden vazgeçip azalan bakiyeler yöntemini kullanırlar (Dağlar ve Pekin, 2011:28).

İtfa süresini ya da şerefiye tutarını değiştirmekte finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları için başvurulan yollardan biridir. Bir kuruluşu devralmak için katlanılan maliyet ile söz konusu kuruluşun rayiç bedelle hesaplanan net varlıklarının değeri arasındaki olumlu farklar şerefiye olarak adlandırılmaktadır (<http://muhasebedersleri.com.>). İşletmeler şerefiyeler için daha uzun bir itfa süresi

belirlemek suretiyle ilgili dönemde kaydedilecek itfa giderlerini azaltabilirler. İtfa giderlerinin azaltılması ise işletmelerin dönem karlarının yükselmesini sağlar. Şerefiyeler için daha kısa itfa süresi belirlenmesi halinde ise dönem itfa giderleri artacağından işletmenin dönem karı azalacaktır (Küçüksözen, 2004:219).

İşletmeler, ihtiyaç duyduklarında çeşitli yöntemler kullanmak suretiyle giderlerini olduğundan yüksek gösterebilirler. Bu giderler işletmelerin beyan edilecekleri kar rakamlarını düşük göstermeye yönelik ayarlamalar yapılmasına yardım eder. İşletmeleri giderleri aktifleştirmeye teşvik eden sebep ise hasılatların oldukça yüksek olduğu dönemlerde giderleri de olduğundan yüksek göstererek finansal tablolarında makul bir kar rakamı açıklama isteğidir (Akyel ve Karaca, 246). Giderlerin manipülasyonu uygulamasında başvurulan yöntemlerden biri, hasılatların oldukça yüksek gerçekleştiği dönemlerde varlıkları için olabildiği ölçüde karşılık ayırmak suretiyle dönem karını makul seviyelerde gösterebilmektir. Giderleri yüksek göstermenin bir diğer yolu ise işletmelerin satış iadeleri, garanti maliyetleri ya da borç kayıpları gibi kalemler için gerçekçi olmayan varsayımlar kullanmak suretiyle bu tür ihtiyatları olduğundan yüksek göstermektir (Akyel ve Karaca,246).

İşletmelerde gelecek dönemler için belirlenen kar hedeflerine ulaşamayacağı beklentisinin oluşması, belirlenen kar hedeflerini tutturabilmek için, gelecek dönemlere ait giderlerin cari döneme aktarılması suretiyle finansal tabloların manipüle edilebilmesine sebep olmaktadır. Bu tür manipülasyonlarda, satış maliyetlerini olduğundan farklı göstermek, satıcılardan reklam için gerçeği yansıtmayan faturalar temin etmek ve henüz teslim alınmamış mal/hizmetlerin faturalarını gider olarak kaydetmek gibi uygulamalar ile dönem giderleri artırılmakta, giderlerin artması sebebiyle de dönem karı azaltılmaktadır (Doğan ve Yörük, 2009, 94).

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarında faydalanılabilecek gider kalemlerinden bir diğeri de özel harcamalardır. Özel harcamalar, genellikle şirket birleşmelerinde ve ele geçirmelerde gündeme gelmektedir. Şirket birleşmeleri için yapılan özel harcamalar yüksek kaydedilerek gelecekte dönem finansal tablolara yansıtılacak olan harcamalar azaltılmaktadır. Giderler olması gerekenden daha az

yansıtıldığı için, işletme açısından gelecek dönem daha karlı olacaktır (Dağlar ve Pekin, 2011:28).

2.4.3. Varlıkların Muhasebeleştirilmesiyle İlgili Finansal Tablo Manipülasyonları

Varlıkların muhasebeleştirilmesine yönelik manipülasyon uygulamalarının büyük bir kısmı; varlıkların sahip olunmadan kaydedilmesi, stokların, bina, arsa, makine ve teçhizatların ve diğer duran varlıkların yüksek gösterilmesi, giderleştirilmesi gereken kalemlerin aktifleştirilmesi suretiyle karın artırılması, daha yüksek piyasa değerleriyle varlıkların değerlendirilmesi, değeri düşen varlıklara hiç karşılık ayrılmaması ya da düşük oranda karşılık ayrılması suretiyle gerçekleştirilmektedir. (Çorbacı Doğan, 2011:37).

Varlıkların olduğundan yüksek gösterilmesine ilişkin yapılan manipülasyonların yaklaşık yarısı, şüpheli alacaklar için gereğinin altında karşılık ayrılması, stokları, maddi duran varlıkları olduğundan yüksek değerlemek ve gerçekte var olmayan varlıkları kayıt altına almak suretiyle gerçekleştirilmektedir (Tarhan Mengi, 2013:67).

2.4.3.1. Dönen Varlıklarla İlgili Manipülasyonlar

Dönen varlıklar işletmenin brüt işletme sermayesini oluştururlar. Dönen varlıklardan kısa vadeli yabancı kaynaklar çıkarıldıktan sonra kalan tutar ise işletmenin net işletme sermayesini oluşturur. İşletmelerin borç ödeyebilme gücünü gösteren net işletme sermayesi için yeterli bir oran yakalanmadıkça işletmelerin ayakta kalabilmeleri mümkün olamayacaktır. İşletmenin tarafları, özellikle kredi verenler kişi ve kurumlar, işletme ile ilgili karar alırlarken söz konusu işletmenin net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığıyla ilgilenirler. Yeterli düzeyde net işletme sermayesine sahip olmayan işletmeler kısa vadeli borçlarını ödemediye güçlük yaşayacak, daha ileri dönemlerde iflasları bile söz konusu olabilecektir. Bu sebeple işletme yöneticileri işletme performansını olduğundan daha iyi göstermek amacıyla net işletme sermayesini etkilemeye yönelik manipülatif işlemlerde bulunabilirler (Küçük,2008:119).

Şüpheli alacakların tahmin edilmesi, öznel yargıda bulunmayı gerektirmektedir. Bu nedenle yöneticiler, şüpheli alacaklar kalemini, finansal tablo manipülasyonu aracı olarak kullanabilirler. Yöneticiler, şüpheli alacaklara olması gerekenden daha düşük tutarlarda karşılık ayırarak, gider yazmayı ertelemek suretiyle, cari dönem tahakkuklarını artırabilirler. Jackson vd. (2002), halka arz sırasında firmaların şüpheli alacak karşılıklarını olduğundan daha düşük gösterip göstermediklerini araştırmışlardır ve bu firmaların, ölçüm yapılan her iki dönemde de şüpheli alacaklarına daha az tutarlarda karşılık ayırdıkları sonucuna ulaşmışlardır (Altuk Özden, 2013:56).

İşletmeler muhasebe politikalarının seçimi ve uygulanmasındaki esnekliklerden faydalanarak stok maliyetlerini belirleyebilirler. İşletmelere, stokların maliyetini belirlerken LİFO, FİFO, Ağırlıklı Ortalama, Gerçek parti gibi yöntemler sunulmuştur. Stok maliyetini tespit edilmesinde tercih hakkı tanınan bu yöntemler, finansal tablolarda sunulan tutarları etkilemektedir. Her bir stok maliyeti yöntemi stok maliyetini değiştirdiğinden; gelir tablosunda farklı kar rakamlarına, farklı stok tutarlarına neden olurken, bilançodaki özkaynak rakamının değişmesine de neden olacaktır (Altuk Özden, 2013:59). Örneğin fiyatların arttığı dönemlerde karları azaltmak için işletme stoklarını değerlerken daha önceden FİFO yöntemi kullanılıyorsa FİFO yöntemi yerine LİFO yönteminin kullanılmaya başlanması, satılan ürünlerin büyük bir çoğunluğunun son zamanlardaki yüksek fiyatlarla değerlendirilmesi, Satılan Malın Maliyeti kaleminin daha yüksek görünmesi ve doğal olarak işletmenin daha az kar ve sonunda da daha az vergi ödemesi gibi bir takım avantajlar sağlamaktadır (Özcan, 2007:23).

Murphy ve Healy, yöneticilerin kendi gelirlerini maksimize etmek amacıyla finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarına başvurup başvurmadıklarını araştırmışlardır. Yaptıkları bu çalışmada, yöneticilerin, kar yönetimi tutumlarını incelemişlerdir. Katılımcılara, kullanılmaz hale gelmiş stokları gider yazma konusunda ne derecede eğilimli oldukları sorulmuştur. Araştırmanın sonucunda yöneticilerin, bu stokları gider yazdıklarında ücretleri bundan doğrudan etkilenecekse, gider yazmamaya eğilimli oldukları ortaya çıkarılmıştır (Altuk Özden, 2013:59).

2.4.3.2. Duran Varlıklarla İlgili Manipülasyonlar

Duran varlıklar, satılmak amacıyla alınmayan daha çok mal/hizmet üretimi veya arzında kullanılmak üzere bir yıldan daha uzun süreyle elde tutulan, sağladığı fayda birden fazla döneme yayılan varlıklardır. Duran varlıklarla ilgili gerçekleştirilebilecek finansal bilgi manipülasyonunun çeşitli yöntemleri bulunmaktadır. Bu yöntemlerden en yaygın olanları duran varlık değerlerinin olduğundan farklı gösterilmesi, hayali duran varlık kaydı yapılması, varlıkların yanlış sınıflandırılması ve varlıklara ilişkin olmayan maliyetlerin aktifleştirilmesidir (Tarhan Mengi, 2010:101).

2.4.4. Yükümlülüklerin Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Finansal Tablo Manipülasyonları

Yükümlülüklerin daha az gösterilmesi maksadıyla finansal tablo ve raporlarda gider tahakkukları düşük, gelir tahakkukları daha yüksek gösterilmekte veya tedarikçilere olan borç tutarları olduğundan az kaydedilmek suretiyle hammadde stok maliyetlerin düşük hesaplanmakta dolayısıyla da satılan mamül maliyetleri daha düşük gösterilmekte ve yükümlülükleri olduğundan düşük veya yüksek belirlemek suretiyle kar tutarının değiştirilmesi, yükümlülüklerle ilgili olarak yapılan finansal bilgi manipülasyonları olarak sıralamak mümkündür (Çorbacı Doğan, 2011:38).

2.4.4.1. Karşılıkların Azaltılması

Muhasebenin temel kavramlarından ihtiyatlılık kavramı gereğince işletmelerin iktisadi kıymetlerinde değer azalışı olması halinde karşılık ayrılması söz konusu kalemlerin gerçek değeriyle gösterilmesi açısından oldukça önemlidir. Finansal tabloların gerçeği yansıtacak şekilde hazırlanıp raporlanması ve ilgili dönem karının gerçeği yansıtması için varlıkların ve borçların gerçek değeriyle gösterilmesi gerekmektedir. Fakat ayrılması gereken karşılıkların hiç ayrılmaması veya yeteri düzeyde ayırmaması kar tutarını artırmaya yönelik manipülatif bir harekettir ve KGGMİ'nin yerine getirilmediğini gösterir.

İşletmeler dönem karlarını olduğunu fazla göstermek isterlerse tahsil edilemeyen alacaklar için ayrılması gerekenden daha düşük miktarda karşılık ayırabilirler. Ya da hiç

karşılık ayırmamayı da tercih edebilirler. Bu duruma daha çok bankacılık ve sigorta şirketleri örnek olarak gösterilebilir. Bankaların tahsil edemedikleri krediler için karşılık ayırmaları gereklidir. Bu miktarlar ödendiğinde değil, bu tutar tahmin edildikleri yıl kardan düşülmelidir. Aksi takdirde yönetim zararlar için yeterli miktarda karşılık ayırmayınca net gelir ve alacaklar önemli miktarda fazla bildirilmiş olacaktır. Birçok büyük banka kredi karşılıklarını ve ilgili provizyonları az bildirmektedirler (Çıtak, 2007:75).

Ayrıca işletmelerin borç ve giderler için de karşılık ayırması gerekmektedir. Borç ve gider karşılıklarının gereğinden fazla veya gereğinden az ayrılması, koşullu yükümlülüklerle ilgili şartlar yerine getirilmediği halde karşılık ayrılması da finansal bilgi manipülasyonuna sebep olabilir.

2.4.4.2. Değersiz Varlıkların Zarar Kaydedilmemesi

Bir varlığın değerinde önemli bir değer kaybı söz konusu olduğunda varlık ilgili hesaptan alınarak gider hesabına aktarılma işlemleri yapılmalıdır. Bu noktada işletme yönetiminin varlık hesabın değersiz olduğu zamanı belirlemesi gerekmektedir. İşletmede yer alan bir varlığın gelecekte yarar sağlanamayacağı belirlendiğinde, hemen bu varlıkta yer alan hesap ilgili gider hesabına aktarılmalıdır. Değeri düştüğü için gider hesaplarına yapılan aktarmalar genellikle büyük miktarlarda olduğu için hem cari dönem hem de gelecek dönemleri etkileyebildiği için yatırımcılar bu konuda dikkatli olmalıdırlar (Çıtak, 2007:74,75). Aynı şekilde stoklarda meydana gelen değer düşüklükleri için de karşılık ayrılması finansal tablolarda yer alan bilgilerin gerçeği yansıtması açısından önemlidir.

2.4.4.3. Reskont Ayırma İşlemi

Reskont ayırma işlemlerinin, işletme açısından etkileri alacak senetleri ve borç senetleri hesaplarının vade yapılarına ve göreceli durumlarına göre oluşmaktadır. Reskont ayırma işlemleri ile ilgili finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Doğan ve Yörük):

- ✓ Alacak senetleri için reeskont ayrılıp, borç senetleri için reeskont ayrılmaması,

- ✓ Borç senetleri için reeskont ayrılıp, alacak senetleri için reeskont ayrılmaması,
- ✓ Şüpheli ticari alacaklara reskont ayrılması,
- ✓ Bir dönem reskont ayrılıp ertesi dönem ayrılmaması.

2.4.5. Finansal Tablo Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmaların Değiştirilmesi

Manipülasyon, işletmenin faaliyet sonuçlarının muhasebe kayıtlarına gerçeğe aykırı bir biçimde geçirilmesi, finansal tablo kalemlerinin yerlerinin değiştirilmesi veya finansal tablo kalemlerinin muhasebe ilke ve standartlarına aykırı bir biçimde sınıflandırmaya tabi tutulması şeklinde de uygulanabilmektedir. Bir finansal varlığın, uluslararası muhasebe standartları gereğince vadeye kadar elde tutulacak varlıklar, alım satım amaçlı varlıklar veya satılmaya hazır finansal varlıklar olarak sınıflandırılma konusunda yönetimin yargıda bulunma yetkisi bulunmaktadır.

Finansal tablolara alma kararları birbirlerini etkilemekte hatta bazen birbirinin yerine alternatif olmaktadır. Örneğin kuruluş ve örgütlenme giderlerinin aktifleştirilmesi ya da doğrudan gider yazılması arasındaki seçim bu tür bir seçimdir. Bu durumda bilançoya alma kararı gelir tablosuna alma kararının alternatifi olmaktadır (Bayırlı, 2006: 158-159).

2.4.5.1. Bilanço Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

İşletmeler, muhasebe ilke ve standartlarını ihlal ederek bilanço kalemlerinin sınıflandırılmasında manipülatif eylemlerde bulunabilirler. Bu uygulamalara verilebilecek örnekler; uzun vadeli yabancı kaynak kaleminin vadesi bir yılın altına düşmesine rağmen ilgili kalemin kısa vadeli yabancı kaynaklar grubuna aktarılmaması veya kısa vadeli yabancı kaynakların vadesinde değişikliğe gidilerek bir yılın üstüne uzatılmasına rağmen uzun vadeli yabancı kaynaklar grubuna alınmaması, aktif tarafta yer alan kalemlere ilişkin verilebilecek örnekler ise vadesi bir yılın altına düştüğü için dönem varlıklar grubuna alınması gereken her hangi bir alacak hesabının dönen varlıklar grubuna alınmaması, yatırım amacıyla alınmayan menkul kıymetlerin elde bulundurma amacının değiştirilmiş olmasına rağmen mali duran varlıklar grubuna alınmaması şeklindeki sıralanabilir (Yörük ve Doğan, 2009, 97),.

Bilanço kalemlerine ilişkin finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları dört temel işleme dayandırılarak yapılabilmektedir (Bayırlı, 2006:162):

- ✓ Gelir yazılması gereken bir kalemi pasifleştirmek,
- ✓ Gider yazılması gereken bir kalemi aktifleştirmek,
- ✓ Bilançoya alınması gereken kalemleri doğrudan gelir tablosuna almak,
- ✓ Bilançoya alınması gereken bir ekonomik işlemi bilançoya almamak.

2.4.5.2. Gelir Tablosu Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Gelir tablosu hesapları kullanılarak yapılabilecek manipülasyon işlemleri genellikle; toplam net gelirden herhangi bir değişiklik yapılmadan, gelir tablosunun şeklinde değişiklikler yapılması suretiyle gerçekleştirilen uygulamaları içermektedir. Bu manipülatif uygulamalar sayesinde işletmeler net karlılıklarını değiştirmeden brüt karlılığının veya faaliyet karlılığının artırıp azaltarak bilgi kullanıcılarını algılamalarını yönlendirebilirler (Dağlar ve Pekin, 2011:30).

Örneğin gelir tablosun olağanüstü gelir ve karlar grubunda gösterilmesi gereken bir kalemin, faaliyetten gelir ve karlar grubunda gösterilmesi. Veya olağan faaliyet giderlerinin gelir tablosunda olağanüstü gider olarak gösterilmesi, işletmenin faaliyet karlılığının yüksek olduğu izlenimi uyandırılmaktadır (Comiskey ve Mulford, 2002, alıntılan, Küçüksözen,2004:229).

ABD'deki IBM Şirketi, 1999 yılında iştiraki olan Global Network şirketinin satışından sağladığı 4 milyar dolar tutarındaki geliri, satış giderleri ile genel yönetim giderlerine mahsup yaparak, mahsup tutarı kadar giderler az gösterilerek faaliyet karlılığının bu tutar oranında yükseltildiği tespit edilmiştir. Şirketin bu işlemi yapma sebebi faaliyet giderlerinden tasarruf edildiği, dolayısıyla faaliyet karlılığının yükseldiği izlenimini uyandırmaktır (Comiskey ve Mulford, 2002 alıntılan, Canbulut, 2008:62).

Giderlerin finansal tablolara alınması sırasında gerçekleştirilebilen finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarından biri diğeri ise; harcama-gider ayırımının yanlış yapılmasıdır. Her harcama bir gider değildir. Muhasebe sürecindeki normal varsayım

öncelikle harcamanın varlığa dönüşmesi, varlık tükendikçe ise tükendiği dönemin sonuç hesaplarına gider, zarar veya maliyet olarak aktarılmasıdır (Bayırlı, 2006:163).

2.4.5.3. Nakit Akım Tablosu Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

İşletmeler; karlı bir işletme oldukları izlenimini uyandırmak için yalnızca kar tutarlarını artırmaya yönelik manipülatif işlemlerde bulunmazlar. Bu işlemlerin yanı sıra, nakit akım tablosun kalemlerinin sınıflarını değiştirmeye yönelik manipülatif işlemler yaparak sürekli ve yüksek bir nakit akışının olduğu izlenimi uyandırılmak istenebilir. İşletmeler, esas faaliyetlerden elde ettikleri nakdi yüksek gösterebilir, faaliyet giderlerinden kaynaklanan nakit çıkışlarını, finansman veya yatırım işlemleri dolayısıyla oluşan nakit çıkışları gibi ya da yatırım işlemleri dolayısıyla oluşan nakit girişlerini, faaliyetten elde edilen nakit girişi gibi gösterebilirler. Bu işlemler sayesinde toplam nakit akımında bir değişiklik olmamakta sadece, nakit girişi veya çıkışının kaynağı değişmektedir. Bu şekilde işletmenin ana faaliyet alanından nakit elde etme imkanının yüksek olduğu izlenimi yaratılmaktadır (Uçma,2010:68).

2.4.6. Örtülü Kazanç Dağıtımı

Kar elde etmeyi ve elde ettiği karı ortaklarına dağıtmayı hedefleyen kurumlar, ilişkili kişiler olarak nitelendirilen gerçek veya tüzel kişilerle emsallerine aykırı bir biçimde tespit ettikleri fiyat ve bedel üzerinden işlemler yaparak, kurumlar vergisi matrahını oluşturması gereken kazançları örtülü olarak ilişkili kişilere dağıtabilirler. Bu şekilde kurum kazancının azaltılması işlemine kurumlar vergisi kanununda örtülü kazanç denilmektedir.

Örtülü kazanç dağıtımına örnek teşkil edebilecek uygulamalar aşağıda sayılmıştır (Doğan ve Yörük, 2009, s.99):

- ✓ İlişkili kişi sayılan şirketlerden piyasa fiyatının üstündeki fiyatlarla hisse senedi alınması,

- ✓ Grup şirketlerine veya hakim ortaklara, piyasa fiyatının altındaki bir fiyatlarla hisse senedi satılması,
- ✓ Grup şirketlerinden alınan mal ve hizmetlere emsallerine nazaran yüksek fiyat ödenmesi,
- ✓ İştirak hisselerine emsallerine nazaran yüksek fiyat ödenmesi,
- ✓ İlişkili kişilerle yapılan satışlarda emsallerine göre oldukça düşük fiyatlar ödenmesi,
- ✓ Grup şirketlerine emsallerine göre düşük fiyatla iştiraklerin satılması,
- ✓ Grup şirketlerinden alınan duran varlıklara emsallerine nazaran düşük fiyat ödenmesidir.

2.4.7. Muhasebe İşlem ve Uygulamalarının Gizlenmesi

Çeşitli şekilde gerçekleştirilen finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının ortaya çıkarılmasını önlemek amacıyla yapılan bir takım işlem ve eylemlerde söz konusu olabilir. Başlı başına suç unsuru olan bu tür eylem ve işlemlere Mulford ve Comiskey'e (2002) aşağıdaki örnekleri vermişlerdir (Atalar, 2013:112).

- ✓ Sahte fatura düzenlemek, sahte sevk irsaliyesi düzenlemek,
- ✓ Sahte fatura ve sevk irsaliyelerinin müşteri nüshalarının imha edilmesi,
- ✓ Sahte belgelere dayanılarak, satış gelirleri kaydı yapılması,
- ✓ Fiktif satış gelirleri kapsamında fiktif stok kayıtları yapılması,
- ✓ Yapılan fiktif gelir kayıtlarını saklamak üzere geçmiş tarihli sözleşmelerin ya da lisans anlaşmalarının düzenlenmesi,
- ✓ Gerçeği yansıtmayan işlem ve eylemleri desteklemek amacıyla, gerçeğe aykırı haberlerin yapılması,
- ✓ Alacakların vadesinin değiştirilmesi şeklinde sayılabilir.

2. 5. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU TAHMİN MODELLERİ

Manipülasyonun tespiti üzerine yapılan çok sayıda çalışma, manipülatif uygulamaların tespit edilmesinin güç olduğunu ortaya koymaktadır (Aren, 2003:22).

Bu güçlük; finansal bilgi manipülasyonuna başvurmadan önce gerçekleştirilecek faaliyet sonuçlarının tahmin edilmesini gerektirmektedir. Bunun başlıca nedenleri;

1- Yöneticileri finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarına yönlendiren güduları tanımlamak ve belirlemek (Bayırlı, 2006:238),

2- Yöneticilerin isteğe bağlı, beklenilmeyen tahakkuk uygulamalarının veya muhasebe politikası seçimlerinin etkilerini ölçmektir (Bayırlı, 2006:239).

Bu nedenle araştırmalarda öncelikle yapılması gereken, yöneticileri finansal bilgi manipülasyonuna yönlendiren amaçlar, durum veya koşullar tespit edilmeli, sonrasında olağanüstü tahakkuk ya da muhasebe politikası seçimlerinin bu amaçlarla uyumlu olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmalıdır (Dağlı, 2011:88).

Akademik anlamda yapılan ve manipülasyonları tahminlemeye çalışan araştırmalara bakıldığında, çalışmaların istatistiksel analizlerle desteklendiği görülmektedir. Finansal bilgi manipülasyonu yapma ihtimalinin tahminlenmeye çalışıldığı bu araştırmalarda genellikle toplam tahakkuklar üzerinde yoğunlaşmıştır. (Uçma,2010:69).

Finansal bilgi manipülasyonunun tahmin ve ölçümüne yönelik yapılan akademik çalışmalarda tahakkuklar üzerinde yoğunlaşılmasının üç sebebi bulunmaktadır. Bunlar (Avşarlıgil, 2010:75);

- ✓ Tahakkukların GKGMI'nin temel kalemi olduğu ve eğer kara yönelik manipülatif işlemler yapılacaksa, bunun tahakkuklar kullanılmak suretiyle gerçekleştirileceğidir.
- ✓ Çalışmayı tahakkuklar üzerinde yoğunlaştırmak, kar tutarını etkileyen çeşitli muhasebe politikaları tercihlerinin ölçülmesindeki sorunu azaltacaktır.
- ✓ Kar, tahakkukların izlenemeyen bir parçası ise; kar yönetiminin, açıklanan kar rakamına olan etkisini ortaya çıkarmak mümkün olmayacaktır.

Yapılan çalışmaların bir kısmında toplam tahakkuk tutarı bir bütün olarak aktif toplamına veya satış gelirlerine oranlanarak isteğe bağlı tahakkuk tutarlarının tespiti yapılmakta ve yıllar itibariyle oluşan olağanüstü tahakkuk tutarları ise manipülasyonun belirtisi olarak kabul edilmektedir (Sayın, 2010:148-149). Bir kısmında ise isteğe bağlı olan ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar belirlendikten sonra, isteğe bağlı tahakkuk tutarları işletmenin satış gelirlerine ya da aktif toplamına oranlanmakta ve meydana çıkan olağanüstü tahakkuk tutarları manipülatif uygulamaların belirtisi olarak kabul edilmektedir.

Olağanüstü Tahakkuklar ya da Beklenmeyen Tahakkuklar olarak da adlandırılabilen ihtiyari tahakkuklar; yöneticilerin takdir yetkilerine bağlı olarak ya da beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan tahakkuklardır. İhtiyari tahakkuklara; şüpheli ticari alacak karşılıkları, konusu kalmayan karşılıklar, değersiz alacaklar, muhasebe tahminlerindeki değişimin etkileri, varlık satışlarından doğan kar veya zarar, tahakkuk ettirilen giderler, ertelenen gelirler ve buna benzer muhasebe kalemleri örnek olarak gösterilebilir (Yaşar, 2011:147).

Tahakkuklar kullanılarak yapılan ilk araştırma 1985 yılında Healy'nin literatüre kazandırdığı, işletmelerin olağanüstü ihtiyari tahakkuk uygulamaları veya muhasebe politikası tercihlerinin etkilerinin ölçülmeye çalışıldığı model karşımıza çıkmaktadır. Healy'nin çalışmasından sonra yapılan çalışmalarda olağanüstü ihtiyari tahakkukları tespit edebilmek için toplam tahakkuklar üzerinde yoğunlaşmıştır. Toplam tahakkuklar ise işletmenin net karı ile faaliyetlerden elde edilen nakitler arasındaki fark olarak belirlenmeye çalışılmıştır (Küçükbenli vd., 2009:2).

Literatürde toplam tahakkukların; nakit akım tablosu yaklaşımı ve bilanço yaklaşımı olmak üzere iki şekilde hesaplandığı görülmektedir. Bilanço yaklaşımını kullanan çalışmalarda (Yaşar, 2011:149), toplam tahakkuklar aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır:

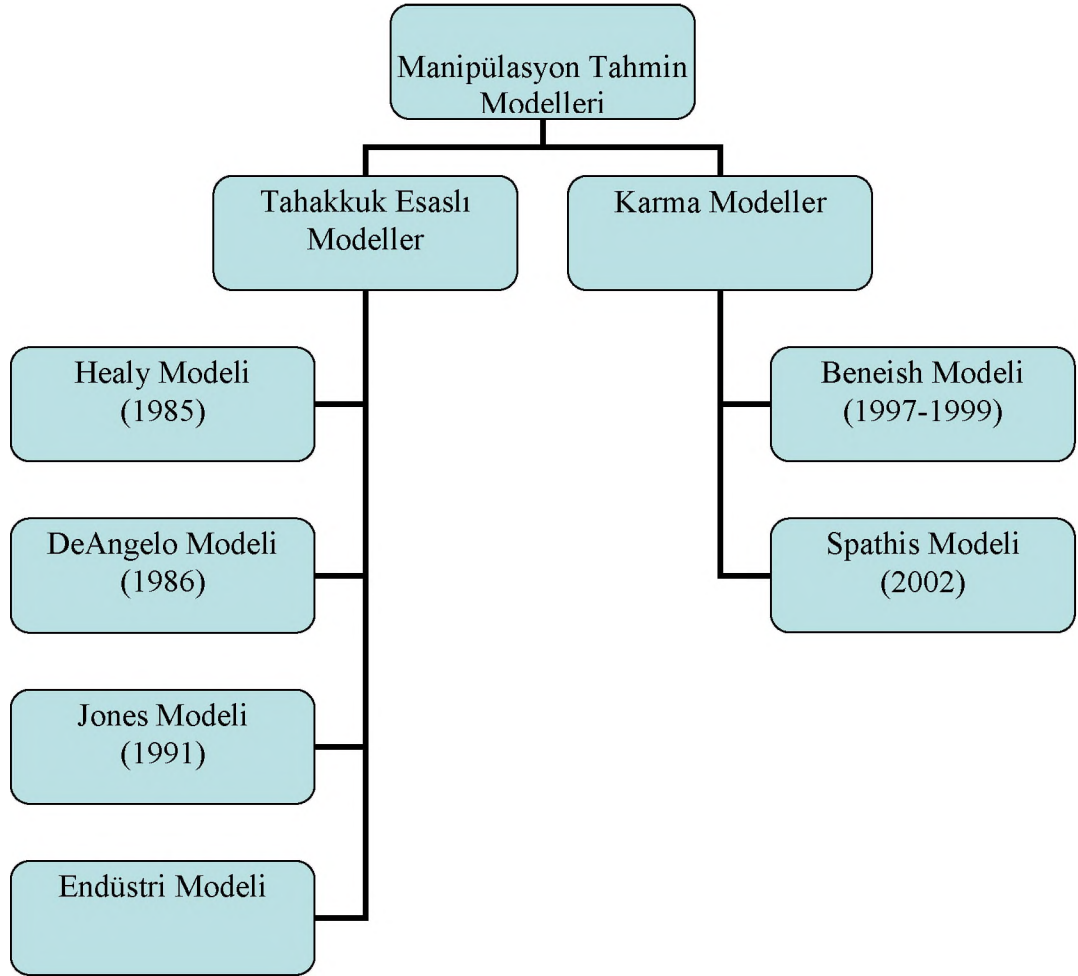
Toplam Tahakkuklar = [(Dönem Varlıklardaki Değişim – Hazır Değerlerdeki Değişim) – (Kısa Vadeli Borçlardaki Değişim – Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksit ve Faizlerindeki Değişim – Ödenecek Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı)] – Amortisman ve İtfa Giderleri

Toplam tahakkukların hesaplanmasında kullanılan ikinci yöntem ise, nakit akım tablosu yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre, toplam tahakkuklar genellikle aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır (Yaşar 2011:149):

Toplam Tahakkuklar = Faaliyet Karı – Esas Faaliyetlerden Kaynaklanan Nakit Akışı

Literatürde finansal bilgi manipülasyonunun tespiti için kullanılan çok sayıda model bulunmaktadır. Bu modellerin içerik olarak sınıflandırılması aşağıdaki gibidir;

Şekil 5. Manipülasyon tahmin modelleri

Kaynak: Keskinbenli vd, 2009:10

2.5.1. Healy Modeli

Manipülasyonun tahminiyle ilgili olarak literatürde geliştirilen ilk model Healy modelidir. Healy (1985) çalışmasında, teşvik primi sistemi uygulanan işletmelerde, alacakları teşvik tutarını yükseltmek isteyen yöneticilerin toplam tahakkuklar kullanılmak suretiyle manipülatif uygulamalarda buldukları hipotezini ortaya koymuş ve söz konusu hipotezi test etmiştir (Kocaoğlu ve Küçüksözen, 2009:15). Teşvik primi sisteminde işletmeler belirli bir kar hedefi koymakta, karlar belirlenen sınırın altına düştüğünde yöneticiler prim alamazken, karlar bu sınırı aştığında ise yöneticiler belirlenen tutarlarda prim elde etmektedirler.

Aslında Healy bu çalışma ile finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinden “büyük temizlik muhasebesini” test etmiştir. Healy’e göre yöneticiler içinde buldukları dönemde gerekli kar seviyesine ulaşamamaları sebebiyle prim almalarının mümkün olmadığı durumlarda manipülatif uygulamalara başvurup dönem karını daha da düşürerek gelecek dönemlerde daha karlı finansal tablo sunabilme imkanını yakalamak isterler (Bayırlı, 2006:245). Dolayısıyla model, yöneticilerin her dönem gelir azaltmaya veya artırmaya yönelik manipülatif uygulamalarda bulunacağını varsaymaktadır. Bu varsayıma göre yöneticiler dönem sonlarında faaliyetlerden sağlanan nakitlerle, isteğe bağlı olmayan tahakkukları dikkate alarak, muhasebe kalemlerinin manipüle ederek; dönem karını, kendi kazançlarını maksimuma çıkaracak şekilde belirlemektedirler (Küçüksözen,2004:254).

Healy, Fortune Dergisi’nin 1980 yılında yayınladığı 250 listesinde bulunan şirketlerden çalışma için gerekli olan verilere ulaşabildiği 94 şirketi model kapsamına almıştır. 94 şirketin 1930–1980 yılları arasındaki hesaplarını inceleyerek 1527 adet veri elde etmiştir (Uçma, 2010:69). İhtiyari olmayan tahakkuklar aşağıdaki gibi hesaplanmıştır (Binici, 2011:75):

$$NDA_t = \frac{1}{n} + \sum \left(\frac{TA_t}{A_{t-1}} \right)$$

NDA_t = Tahmini isteğe bağlı olmayan tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

N = Gözlem Yılı Sayısı

Healy modeli, hesaplamaları son derece basit olan bir modeldir. Model, cari dönem ihtiyari tahakkuklarını geçmiş yıl toplam tahakkukların bir bileşeni olduğu tezine dayanmaktadır. Model göre beklenen ihtiyari tahakkuklar sıfır olmalıdır. İhtiyari tahakkukları sıfır olmayan her işletmenin finansal tablolarını manipüle ettiği; sıfırdan düşük olanların karları artırma, sıfırdan büyük olanların ise karları azaltma yönünde manipülatif faaliyetlerde bulunduğu kabul edilir (Doğan ve Yörük, 2009:104). Ayrıca

Healy modelinde her dönem için ihtiyari olmayan tahakkuklar aktif toplamının bir oranı olarak sabit kabul edilmektedir. Bu sebeple inceleme dönemlerindeki ihtiyari olmayan tahakkuklarda önemli bir değişiklik olduğunda bu etki göz ardı edilmiş olacağından finansal bilgi manipülasyonu yapılmıştır yargısına varılacaktır (Avşarlıgil, 2010:78). Bu da modelin zayıf yönünü oluşturmaktadır.

Healy, hesaplamaları üzerinden bir takım çıkarımlarda bulunmuştur. Bu çıkarımlara göre, eğer işletmenin karı belirli bir tavanın üstündeyse ya da belirli bir tabanın altında ise tahakkuklar genellikle gelir azaltıcıdır. Kar belirlenen bu sınırlar arasında kalıyor ise tahakkuklar %46 oranında gelir artırıcıdır. Kar belirlenen bir tavanın üzerinde ya da belirli bir tavanın altında iken tahakkuklar sadece %9-%10 düzeyinde pozitif olmaktadır. Çalışmada çıkan sonuçlar, kar tutarındaki artış yöneticilerin prim tutarlarını artırıyorsa, yöneticilerin kar tutarını artırmaya yönelik manipülatif uygulamaları daha çok gerçekleştirdikleri varsayımı ile uyumludur. (Bayırlı, 2006:246).

2.5.2. DeAngelo Modeli

DeAngelo (1986), hisse senetleri New York Stock Exchange (NYSE) ve American Stock Exchange'de (AMEX) 1973- 1982 yılları için işlem gören 64 şirket üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında; halka açık şirketlerin, halka arz ettiği hisse senetlerini geri satın almak suretiyle kapalı bir şirket haline dönüştürülmesi sırasında şirket hisse senetlerinin değerini düşük göstermek isteyen yöneticilerin, manipülatif uygulamalara yönelip yönelmediklerini test etmiştir (Yaşar, 2011:152). Modelde yöneticilerin halka kapalı hale gelmeden önce manipülatif uygulamalara başvurduklarına dair istatistiki kanıtlar bulmaya çalışılmış, fakat anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır (Uçma,2010:70). Ayrıca nakit akımları, gelirler ve toplam tahakkuklardaki değişimlerin hangi şirketler için pozitif, hangi şirketler için negatif olduğuna bakıldığında, değişimlerin pozitif olduğu şirket sayısı ile negatif olduğu şirket sayısında bariz bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Küçükkoçoğlu ve Küçüksözen,2004:18). Anlamlı sonuçlara ulaşılamamasının sebebi olarak; manipülatif uygulamaların ortaya çıkarılmasında tahakkuk esaslı yöntemlerin beklenildiği kadar etkili olmadığı, ayrıca şirket yöneticilerinin mahkemeye intikal edilmesi halinde

manipülasyonlarının tespit edileceği endişesi ile manipülasyona başvurmadıkları gibi gerekçeler ileri sürülmüştür (Uçma, 2010:70).

Dolaşımdaki hisse senetlerinin geri alınması sürecinde işletme yöneticilerinin hisse senetlerinin değerini düşük göstererek geri alım süreci maliyetlerini minimuma indirme güdüsüyle karları yönettikleri hipotezini test eden DeAngelo (1986), bu amaçla aşağıdaki modeli geliştirmiştir. Model; isteğe bağlı olmayan tahakkukları önceki yıl toplam tahakkuklarını, iki yıl önceki toplam varlıklar tutarına oranlayarak kurulmuştur. (Sayın, 2010:154):

$$NDA_t = \frac{TA_{t-1}}{A_{t-2}}$$

Modelde kullanılan değişkenler aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

- NDA** = İsteğe bağlı olmayan tahakkuk tutarı
- TA** = Toplam tahakkuk tutarı
- A** = Toplam varlıklar
- T** = İlgili yıl

Healy'in modeline benzer bir model geliştiren DeAngelo'nun Healy modelinde farkı, ihtiyari tahakkukları geçmiş dönemin toplam tahakkuklarından hareketle değil, bu yıl ki toplam tahakkukların farkından hareketle hesaplanmasından kaynaklanır (Aren, 2003:35). Healy (1985) ve DeAngelo (1986) modellerinin ortak özelliklerinden en önemlisi, her iki modelin de ihtiyari tahakkukların tahmin edilmesinde tahmin döneminde ortaya çıkan toplam tahakkukları dikkate almalarıdır. İhtiyari olmayan tahakkukların zaman sürecinde sabit ve ihtiyari tahakkukların tahmin döneminde sıfır değerini alması durumunda, Healy (1985) ve DeAngelo (1986) modellerinin her ikisi de ihtiyari olmayan tahakkukları hatasız olarak ölçebileceklerdir (Yaşar,2011:153). Her iki modelde de incelenen dönemde ihtiyari olmayan tahakkukların sabit kabul edilmesi modellerin zayıf yönünün oluşturmaktadır. İhtiyari olmayan tahakkukların dönemden döneme değişmesi durumunda, her iki model de ihtiyari olmayan tahakkukları hatalı

olarak ölçecektir. Bu durumda, iki modelden hangisinin uygun olduğu, ihtiyari olmayan tahakkukları meydana getiren zaman serisi sürecinin özelliğine bağlı olacaktır (Yaşar, 2011:153).

2.5.3. Jones Modeli

ABD’de; gümrük tarifelerinin yükseltilmesi, kotaların düşürülmesi gibi ithalat korumalarından kimlerin yararlanacağına federal ticaret kanunlarındaki çeşitli faktörlere dayalı olarak, ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu (United States International Trade Commission-ITC) tarafından karar verilmektedir. Bu kararları etkileyen en önemli faktör ise sektörün karlılığıdır (Yaşar, 2011:154). Bu çerçevede Jones, 1991 yılında yaptığı çalışmada ABD’deki şirketlerin ABD Ticaret Komisyonu tarafından incelenen dönemlerde, ithalat korumalarından faydalanmak amacıyla, karlarını düşük göstermek için kar yönetimi uygulamalarına başvurup başvurmadıklarını test etmiştir (Ayarlıoğlu, 2007:104).

Jones modelinde, manipülatif uygulamaları tespit edebilmek amacıyla ihtiyari tahakkuklar esas alınmıştır. Diğer çalışmaların aksine ihtiyari tahakkukların tespitinde ihtiyari olarak kabul edilen tek bir tahakkuk hesabı yerine, toplam tahakkuklar kullanılmış ve bu toplam içerisindeki ihtiyari bölümün esas alınması amaçlanmıştır (Binici, 2011:76). Jones’un bu yaklaşımı gerek DeFond ve Jiambalvo (1994) ile Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) tarafından geliştirilmiş ve literatürde yaygın şekilde tercih edilen model kimliğini kazanmıştır. DeFond ve Jiambalvo’un (1994) modele katkısı, regresyon katsayılarının bütün piyasadaki firmalar için ortak kullanılmasının yerine her endüstri için ayrı ayrı hesaplanmasının daha doğru olacağı noktasında toplanmaktadır (Aren, 2003:36).

Jones (1991), isteğe bağlı olmayan tahakkukların yıllar itibariyle sabit kaldığı ve toplam tahakkuklardaki değişimin aslında isteğe bağlı tahakkuklardan kaynaklandığı varsayımını yumuşatmak ve işletmenin ekonomik koşullarındaki değişikliklerin etkilerinin kontrol edilebilmesini sağlamak için aşağıdaki modelin kullanılmasını önermiştir.

$$TA_{it} / A_{it-1} = \alpha_i [1 / A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV_{it} / A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE_{it} / A_{it-1}] + e_{it}$$

Burada;

TA_{it} = Toplam tahakkuklar,

A_{it-1} = Bir önceki dönem aktif toplamı,

PPE_{it} = Maddi duran varlıkların brüt tutarı.

ΔREV_{it} = Gelirlerde yaşanan değişimi göstermektedir.

Modelde, ayakkabı, pamuk, çelik, lastik ve otomobil sektöründe faaliyet gösteren 23 adet şirketin 1980-1985 dönemlerine ait finansal tabloları incelenmiştir. Modelde toplam tahakkuklar aşağıdaki eşitlikten faydalanılarak hesaplanmıştır;

(Nakdi Olmayan Dönen Varlıklardaki Değişim) – (Toplam Amortisman Giderleri ve İtfa Payları) (Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen, 2004:19).

Çalışmada, işletme yöneticilerinin ihtiyari tahakkuk hesaplarını kullanarak gerçekleştirdikleri manipülatif uygulamalarla inceleme yılı için karı düşürdükleri, inceleme döneminden önceki yılda ise herhangi bir manipülatif uygulamanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Çorbacı Doğan, 2011:65).

Sweeney, Dechow ve Sloan 1995 yılında, Jones (1991) modeline alacaklardaki değişim oranı da dahil edilerek geliştirildiği için literatürde yaygın bir şekilde Düzeltilmiş Jones Modeli olarak anılmaktadır. Bu modelin geliştirmesinin sebebi, ihtiyari tahakkukları hatalı olarak ölçmesi, dolayısıyla gelirleri olduğundan daha fazla olarak göstermesiydi.

Orjinal Jones modelinde tahmin döneminde “ihtiyari tahakkuk olayı gelirler üzerinden gerçekleştirilmemektedir” varsayımına dayanmaktadır. Geliştirilmiş Jones modelinde ise, kredili satışlar kullanılarak manipülatif uygulamaların daha kolay gerçekleştirilebileceği varsayımına dayanmaktadır (Bayırlı, 2006:250). Yani Düzeltilmiş Jones modeli, kredili satışlarda yaşanan değişimlerin manipülatif uygulamalardan kaynaklandığı zımni olarak kabul etmektedir.

Düzeltilmiş Jones Modelinin Orijinal modele katkısı tam olarak, tahakkukların isteğe bağlı olmayan kısmının tahmini için denklemde satışlardaki değişimlerden ticari alacaklardaki değişimleri çıkarmasıdır. Bu doğrultuda, Düzeltilmiş Jones Modelinde, Jones modelini gösteren denklem aşağıda ki gibi yeniden yapılandırılmıştır (Ayarlıoğlu, 2007:107).

$$NDA_{i,t} = \alpha_{0i} \left[\frac{1}{A_{i,t-1}} \right] + \alpha_{1i} \left[\frac{\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right] + \alpha_{2i} \left[\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right]$$

Denklemden; $\Delta REC = t$ yılındaki net alacaklarından t-1 yılının net alacaklarının çıkartılmasını yani alacaklardaki değişimi ifade eder. Diğer değişkenler Jones denklemindeki gibidir.

2.5.4. Endüstri Modeli

Endüstri modeli, Jones (1991) modeline benzemekle birlikte Jones modelinin isteğe bağlı olmayan tahakkukların her dönemde sabit olduğu varsayımını gevşetmektedir. Fakat model isteğe bağlı tahakkukların belirleyicilerini doğrudan modellemek yerine, bu belirleyicilerdeki değişimin aynı sektördeki bütün işletmelerde aynı olduğu tezini ileri sürmektedir (Uçma, 2010,72). Bu modele göre her bir işletmenin sektördeki durumları dikkate alınarak tahakkuklar aşağıdaki gibi hesaplanır (Bayırlı,2006:250):

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = i_{1t} + i_{2t} \left(\text{Endüstri Medyanı} \frac{TA_{it}}{A_{it-1}} \right) + e_{it}$$

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifleri

e_{it} = Hata terimini ifade eder

İsteğe bağı tahakkukların hesaplanmasındaki ölçüm hatalarını minimize etmeyi amaçlayan model iki faktöre dayanılarak eleştirilebilir. Birincisi, model aynı sektörde faaliyet gösteren işletmeler arasında ortak olan isteğe bağı olmayan tahakkuklardaki değişimi ortaya koymaktadır (Ayarlıoğlu, 2007:109). İkincisi ise, endüstri modeli aynı sektördeki işletmeler arasında karşılıklı ilişki içinde olan isteğe bağı tahakkukları ortaya koyar. Bu durumda araştırmacıları hatalı bir şekilde “finansal bilgi manipülasyonu vardır” sonucuna götürebilir (Yaşar, 2011:156).

2.5.5. Beneish Modeli

Karma yöntemler kapsamında gerçekleştirilen önemli bir çalışma Beneish (1997) (1999) çalışmalarıdır. Beneish çalışmasına (1997); olağanüstü finansal performans göstermiş işletmeleri dahil ederek yaptığı analizlerle finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapılmadığını tahmin etmeye yarayacak bir model oluşturmuştur. İhtiyari tahakkukları esas alan modelleri sadece manipülasyonu ortaya çıkarmada işe yaradığı ancak manipülasyonun hangi amaca yönelik yapıldığının tespitinde yetersiz kaldığı gerekçesiyle eleştiren Beneish, kurduğu modelin finansal tablo manipülasyonunu zaman bazında ortaya çıkaracak nitelikte olduğunu ve kullandığı göstergelerin aynı zamanda işletmelerin manipülasyonlarının hangi amaca yöneldiğini belirlemede ölçücü olduğunu iddia etmiştir (Bayırlı,2006:251).

Beneish (1997) çalışmasında finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını tespit etmek amacıyla olağanüstü performans göstermiş işletmeler ile bir veri seti oluşturmuştur. Beneish (1997), SEC tarafından manipülasyon yaptıkları tespit edilen 64 adet şirketi manipülatör olarak, hakkında manipülasyon yaptığı yönünde her hangi bir açıklama bulunmayan 1989 adet şirketi ise kontrol şirketi olarak model kapsamına almıştır. Daha sonra bu şirketler için çeşitli değişken değerleri hesaplamış, bulunan bu değerler ise Probit analizine tabi tutmuştur. Analiz sonuçlarına göre yaratıcı muhasebe uygulamaları kullanılarak manipülasyon gerçekleştirilmiştir veya gerçekleştirilmemiştir sorusuna cevap aramıştır (Avşarlıgil, 2010:82). Probit analizinden elde edilen değişkenler kullanılarak her şirket için Mi değerleri hesaplanmıştır. Mi değerlerinin sifıra yakın olması halinde manipülasyon yapılmamıştır, bire yakın olması halinde manipülasyon yapılmıştır şeklinde değerlendirmelerde bulunmuştur (Küçükbenli ve

diğ., 2009:7) Beneish, yaptığı istatistiki analizleri sonucunda modelinin manipülatör şirketlerle manipülatör olmayanlar şirketleri birbirinden ayırmada % 30,6 oranında başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır (Bayırlı, 2006:251).

Beneish finansal bilgi manipülasyonunu tespit etmek üzere 1997 yılında hazırladığı modelin anlamlılık derecesini artırmak için 1999 yılında modelde bir takım değişiklikler yapmıştır. 1999 yılındaki çalışmasında finansal bilgi manipülasyonu yapmadığı kabul edilen ve aynı sektörlerde faaliyet gösteren 2.332 şirketi kontrol şirketi olarak; SEC tarafından yapılan denetimler sonucunda kamuya açıklanan 74 şirketi ise manipülasyon yaptığı varsayılan şirket olarak kabul edilmiştir. Yeni modelde, tahakkuk esası çerçevesinde oluşan kalemlerin yanı sıra, manipülasyon belirtisi sayılabilecek değişkenleri de çalışmaya dahil ederek daha doğru bir tahmin yapmaya çalışmıştır (Dağlı, 2011:91). Ayrıca yeni çalışmada manipülatör olarak belirlenen şirketlerle kontrol şirketleri aynı sektörde faaliyet gösteren şirketlerdir (Küçüksözen, 2004:277).

Beneish (1999) modelinde (Doğan ve Yörük, 2009:110);

$$M_i = \beta' X_i + \varepsilon_i$$

M_i : Bağımlı değişkeni

X_i : Bağımsız değişkenlerin oluşturduğu matrisi

E_i : Hata terimini göstermektedir.

Modelde, finansal bilgi manipülasyonunu belirleyebilmek için finansal tablolardan elde edilmiş aşağıda gösterilen rasyolardan faydalanılmıştır. Bunlar;

$$\text{Ticari Alacaklar Endeksi} = \frac{\text{Ticari Alacaklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Ticari Alacaklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

$$\text{Brüt Kar Marjı Endeksi} = \frac{(\text{Brüt Satışlar}_{t-1} - \text{Sat. Mal. Mal.}_{t-1}) / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}{(\text{Brüt Satışlar}_t - \text{Sat. Mal. Mal.}_t) / \text{Brüt Satışlar}_t}$$

$$\text{Aktif Kalite Endeksi} = \frac{(1 - \text{Dönen Varl.}_t + \text{Mad. Dur. Varl.}_t) / \text{Top. Varl.}_t}{(1 - \text{Dönen Varl.}_{t-1} + \text{Mad. Dur. Varl.}_{t-1}) / \text{Top. Varl.}_{t-1}}$$

$$\text{Satışlardaki Büyüme Endeksi} = \frac{\text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

$$\text{Amortisman Gid. Endeksi} = \frac{\text{Amort. Gid.}_{t-1} / (\text{Amort. Gid.}_{t-1} + \text{Mad. Dur. Varl.}_{t-1})}{\text{Amort. Gid.}_t / (\text{Amort. Gid.}_t + \text{Mad. Dur. Varl.}_t)}$$

$$\text{Paz. sat. Dağ. Gid. Endeksi} = \frac{(\text{Paz. Sat. Dağ. Gid.}_t + \text{Gen. Yön. Gid.}_t) / \text{Brüt Sat.}_t}{(\text{Paz. Sat. Dağ. Gid.}_{t-1} + \text{Gen. Yön. Gid.}_{t-1}) / \text{Brüt Sat.}_{t-1}}$$

$$\text{Finansman Gid. Brüt Satışlara Oranı} = \frac{\text{Fin. Gid.}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Fin. Gid.}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

$$\text{Topl. Tahakkuk / Topl. Varlıklar} = \frac{\Delta \text{Dönen Varlıklar} - \Delta \text{Nakit} - \Delta \text{K. Vadeli Borçlar} - \Delta \text{U. Vadeli Borç Anapara Taksit ve Faizleri} - \Delta \text{Ödenecek Vergi ve Diğ. Yasal Yük. Karşılığı} - \Delta \text{Amortisman ve İtfa Giderleri}}{\text{Toplam Varlıklar}_t}$$

Kaynak(Yaşar, 2011: 158,159)

Beneish modelinde, manipülasyon yapan işletmelerle manipülasyon yaptığına dair her hangi bir bulgu edinilemeyen kontrol işletmelerinin yukarıda belirtilen formüller kullanılarak hesaplanan verileri probit regresyon analizine tabi tutarak aşağıda ki formüle ulaşılmıştır (Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen, 2004:30).

$$M_i = -4,840 + (0,920 * \text{DSRI}) + (0,528 * \text{GMI}) + (0,404 * \text{EQI}) + (0,892 * \text{SGI}) + (0,115 * \text{DEPI}) + (-0,172 * \text{SGAI}) + (4,679 * \text{TATA}) + (-0,327 * \text{LVGI})$$

Denkleme göre hesaplanan Mi değerlerinin normal dağılım fonksiyonuna göre şirketlerin manipülasyon olasılıkları aşağıdaki gibi tespit edilmiştir (Wiedman 1999:156 alıntulayan, Avşarlıgil, 2010:85);

- ✓ Mi değerlerinin % 2,94'ten düşük olması durumunda o işletmenin manipülatif uygulamalar yaptığına yönelik bir bulgunun olmadığı,
- ✓ Mi değerinin % 2,94 ile % 5,99 arasında bir değer çıkması durumunda, işletmenin manipülasyonuna başvurma ihtimalinin olduğu,
- ✓ Mi değerinin % 5,99 ile % 11,32 arasında bir değer olması çıkması durumunda işletmenin manipülasyona başvurmuş olma ihtimali hakkında ciddi bulgular olduğu,
- ✓ Mi değerinin %11,32'den yüksek olması durumunda ise işletmenin manipülatif uygulamalar yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu değerlendirilmiştir.

Beneish çalışmasında; uygulanan finansal bilgi manipülasyonu uygulama yöntemlerinin aşağıdaki gibi olduğunun tespit etmiştir.

Tablo 5: Finansal Bilgi Manipülasyonu Teknikleri

Kullanılan İlkeler					
Gelirin Belirlenmesi Prensibi		Karşılaştırma Prensibi		Diğer Uygulamalar	
Kullanılan Yöntem	İşletme Sayısı	Kullanılan Yöntem	İşletme Sayısı	Kullanılan Yöntem	İşletme Sayısı
Fiktif Gelir Kaydetmek	23	Fiktif stok kaydetmek	12	Olmayan aktifleri var gibi göstermek	2
Gerçekleşmemiş gelirleri kaydetmek	13	Değer kaybetmiş stokları, tahsil edilemeyen alacakları zarar ve gider kaydetmemek	7	Leasing işlemlerinin standarda aykırı muhasebeleştirilmesi	2
Satış iadelerini kayıt dışı bırakmak	4	Pazarlama ve araştırma geliştirme giderlerini aktifleştirmek	6	Teknik sorunları kamuya açıklamamak	2
Tamamlama oranını uygun olmayan şekilde kullanmak	2	Borç ve yükümlülükleri düşük göstermek	3	Şirketler arasındaki işlemleri yanıltıcı bir şekilde raporlamak	1
Olağanüstü gelirleri faaliyet geliri olarak kaydetmek	1	Giderleri kayıt dışı bırakmak	2	Aktifleri yanıltıcı bir şekilde açıklamak	1

Kaynak: Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen, 2004:21-22

2.5.6. Bortan ve Simle Modeli

Bortan ve Simle Modelinde finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları farklı bir açıdan ele alınmıştır. Modelde; her hangi bir yılda yapılan finansal bilgi manipülasyonlarının, yöneticilerin tekrar finansal bilgi manipülasyonu yapmalarını zorlaştırıp zorlaştırmadığı araştırılmıştır (Bayırlı, 2006:252).

Modelde temel değişken olarak Net Faaliyet Varlıkları (NFV) kalemi kullanılmıştır. Net faaliyet varlıklarının satışlara oranı ise gösterge olarak kullanılmıştır (Bayırlı,2006:253). Buna dayanak olarak ise gelir tablosu ile bilançonun birbiriyle

ilişkili olması, geliri artırmaya yönelik yapılan bir uygulamanın doğal olarak aktifleri de olduğundan yüksek göstereceği sonucunu doğurması gösterilmiştir (Çorbacı Doğan, 2011:68).

Modelde Net Faaliyet Varlıkları aşağıdaki gibi formüle edilmiştir (Avşarlıgil, 2011:81);

NFV = [Öz sermaye - Hazır Değerler- Menkul Kıymetler + Top. Borçlar - Kredi Borçları]

Modelde bu kapsamda hisse senetleri ABD borsalarında işlem gören 3.649 finansal olmayan şirketlerin 1993-1999 yılları arasındaki 35.950 adet üçer aylık dönem finansal tabloları gözden geçirilmiştir. İşletmelerin üçer aylık dönemler itibariyle açıkladıkları piyasa tahminlerinin üstünde ya da altındaki kar rakamları ile başlangıçtaki “Net Faaliyet Varlıkları / Satışlar oranı arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analizlere göre, satış tutarlarına göre yüksek seviyede NFV oranına sahip işletmelerin sürpriz kar açıklama olanaklarının azaldığı kanısına varılmıştır. Ayrıca yapılan analizlerde; önceki yıllarda yapılan finansal bilgi manipülasyonlarının bilançoda birikerek, aktifleri olduğundan yüksek gösterdiği, aktiflerin olduğundan yüksek gösterilmesi ise net faaliyet varlıklarının satışlara oranını yükselttiği, bu iki durumunda manipülasyon yapma imkanını azalttığı sonucuna varılmıştır (Bayırlı, 2006: 253).

2.5.7. İmhoff ve Eckel Modeli

İmhoff (1977) ve Eckel (1981) tarafından geliştirilen modeller “karın istikrarlı gösterilmesini” ölçmek üzere geliştirilmiş modellerdir. Her iki modelde de karın belirli ölçüde satışlara bağlı bir değişken olduğunu varsayılarak, kardaki sapmalar satışlardaki sapmalar ile test edilmiştir. İmhoff ve Eckel’e göre satışlardaki değişim daha geniş bir etki ile kar üzerinde de bir değişime sebep olmalıdır. Dolayısıyla eğer karlardaki değişim satışlardaki değişimden daha az ise, karı istikrarlı göstermek için manipülatif uygulamalar yapıldığı söylenebilir (Stolowy ve Breton, 2000: 33 alıntılıyan Bayırlı, 2006 :254).

2.5.8. Spathis Modeli

Spathis (2002), çalışmasında Beneish'in modeline benzer şekilde finansal oranları kullanarak finansal bilgi manipülasyonunu tespit etmeye çalışmıştır. Ancak probit regresyon analizi yerine logistic regresyon analizini kullanmıştır. Spathis oluşturduğu modelde, manipülatör kabul ettiği şirketlerle kontrol şirketlerini; net karın toplam varlıklara oranı, ticari alacakların satışlara oranı, net karın satışlara oranı, borçların özsermayeye oranı, satışların toplam varlıklara oranı gibi çeşitli bağımsız değişkenleri kullanarak logistik regresyon analizine tabi tutmuştur (Küçükkaplan ve Uyar, 2012:6). Spathis, Atina Menkul Kıymetler Borsasına kayıtlı 76 şirketin 2000 yılı finansal tablo verilerinden elde ettiği bağımsız değişkenleri Logit Model'de logistic regresyon analizine tabi tutarak manipülasyon yapılmış finansal tabloları tespit ederken kullanılacak oranları tespit etmeye çalışmıştır (Yaşar,2011:162).

2.6. MANİPÜLASYONUN ÖNLENMESİNDE KULLANILAN TEKNİKLER

Finansal bilgi manipülasyonlarının önlenmesi çalışmaları işletmelerin önemle dikkate alması gereken bir durumdur. Bu aşama manipülasyon işlemi gerçekleştirilmeden oluşturulacağından olayda daha önemli bir rol almaktadır. Çünkü manipülatif uygulamalar gerçekleştirildikten sonra bu tür uygulamaların ortaya çıkartılması daha zor, maliyetli ve zahmetli olmaktadır (Bozkurt, 2011:58).

Hileli finansal raporların tespit edilmesinde reaktif ve proaktif olmak üzere iki tür yaklaşım kullanılmaktadır. Reaktif yaklaşım ile hileli finansal raporların tespit edilmesi, işletmede gerçekleştirilmiş bir manipülasyonla ilgili ihbar alınması gibi önemli bir işaretin tespit edilmesi ile başlar. Bu yaklaşıma reaktif denilmesinin nedeni, denetçinin incelemeye başlamak için önemli bir hile belirtisinin ortaya çıkmasını beklenmesidir. Bu yaklaşımda denetçi bir belirti sonucunda işletmede manipülatif uygulamalar gerçekleştirildiği konusunda önemli derecede şüphe duymaktadır ve bu alanda incelemelerini genişleterek bu belirtinin hile nedeni ile mi kaynaklandığını yoksa başka faktörler nedeni ile mi ortaya çıktığını araştırmaya başlamaktadır (Şengür, 2010:85).

Proaktif yaklaşım ise, fırsat ve tehditleri öngörebilmek, olabilecekleri öngörebilmek ona göre çıkarımlar ve duruşlar hazırlamak ve önlem almak amacıyla uygulanan tekniklerdir (Abdioğlu, 2007:122).

Denetiminde proaktif yaklaşımlar temelde tümevarım yöntemleri ve tümden gelim yöntemleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tümevarım yönteminde parçadan bütüne veya özelden genele ulaşılması amaçlanmaktadır (Çalış ve Çatıkkaş, 2007:147). Kesin sonuç veren akıl yürütme yöntemine ise tümdengelim yöntemi denir. Tümdengelim yönteminde, önce gözlemlerden yola çıkarak genel prensipler ortaya konur. Ortaya konan genel prensiplere dayanılarak gözlemlerin açıklanması gerçekleştirilir. Tümdengelim yönteminde, genelden özele ulaşmakta ve doğru olan veya doğru olduğu düşünülen önermelerden çıkarılan yeni önermeler türetilmektedir (Abdioğlu, 2007:131).

Tümevarım yöntemleri olarak nitelendirdiğimiz yöntemlere örnek olarak; veri madenciliği yöntemi, sayısal analiz yöntemi, analitik inceleme teknikleri, örnekleme yöntemi ve sürekli denetim yöntemlerini verebiliriz. Tümden gelim yöntemlerine; keşif yöntemi, ihbar hatları, hile değerlendirme sorgulaması, iç denetim düzenlemeleri, işe alım süreci analizi ve fısıltı politikası gibi yöntemleri sayabiliriz (Abdioğlu, 2007:120).

2.6.1. Analitik Yöntemler

Muhasebe mesleğinde zaman içinde yaşanan gelişmeler, denetim fonksiyonunda görülen değişimler, finansal tablolar incelenirken etkili olabileceği düşünülen ancak daha önce denetim çalışmalarına konu edilmemiş finansal veya finansal olmayan bilgilerin değerlendirilmesini gerekli hale getirmiştir. Bu gerekliliğin doğması da bağımsız denetim yapılırken analitik inceleme prosedürlerinin kullanımını gündeme getirmiştir (Dönmez ve Ersoy, 2011:122).

Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Kurumunun (American Institute of Certified Public Accountant (AICPA)) yayımladığı Analitik Prosedürler Yönetmeliğinde analitik inceleme; “çeşitli finansal ve finansal olmayan veriler ile işletmenin kayıtları arasındaki anlamlı ilişkilerin incelenmesiyle elde edilen bilgilerin,

denetçi tarafından geliştirilen beklentilere uyup uymadığına bakılması işlemleri” olarak tanımlanmıştır (Dönmez ve Ersoy, 2011:122).

Analitik inceleme yöntemleri finansal tablolarda sunulan bilgilerin karşılaştırılması ve aralarındaki ilişkilerin araştırılması esasına dayanmaktadır. Yöntemin amacı, bilgiler arasında anlamlı ilişkilerin varlığını kanıtlamak ve bunlar arasında olağan kabul edilemeyecek farklılıkları tespit etmektir (Küçük, 2008:107).

Denetim standartlarında beş tür analitik inceleme prosedüründen bahsedilmiştir. Söz konusu prosedürler aşağıda ki gibidir (Dönmez ve Ersoy, 2011:123-124-125);

- ✓ İşletme verilerinin geçmiş yıllardaki benzer verilerle karşılaştırılması,
- ✓ İşletme verilerinin işletme bütçe ve tahminleri ile karşılaştırılması,
- ✓ Denetçinin belirlediği beklenen sonuçlar ile işletme verilerinin karşılaştırılması,
- ✓ İşletmenin verileriyle işletmenin içinde bulunduğu sektör verilerinin karşılaştırılması,
- ✓ Finansal olmayan verilerin ortaya koyduğu sonuçlar ile işletme verilerinin karşılaştırılması.

Analitik inceleme teknikleri, risk değerlendirme tekniği ve bağımsız denetim tekniği olmak üzere ikiye şekilde kullanılır.

1. Analitik inceleme yöntemlerinin risk değerlendirme tekniği olarak kullanılmasında bağımsız denetçi; şirketin faaliyetlerinin ve çevresiyle olan ilişkilerinin anlaşılabilmesi için analitik inceleme yöntemlerini kullanarak şirketle ilgili bilinmeyen durumları meydana çıkarır (<http://www.denetimnet.net/>).

2. Bağımsız denetçi; analitik inceleme yöntemlerini bağımsız denetim tekniği olarak kullanarak, finansal tablolar ile ilgili ortaya çıkabilecek önemli yanlışlık risklerini azaltmak istemektedir (<http://www.denetimnet.net/>).

Analitik inceleme yöntemleri hesaplar arasında bulunan anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılmasına dayalıdır. Analitik inceleme yöntemlerini uygulayan denetçi, çeşitli

analizleri gerçekleştirerek hesaplar hakkında beklentiler oluşturur (Tarhan Mengi, 2013:120). Ayrıca beklenen değer ile kayıtlı değer arasında farklılık olup olmadığının araştırılmasında da uygun bir yöntemdir (Ceyhan ve Kırılıoğlu, 2014:21). Denetçi, analitik inceleme yöntemlerini uygularken, öncelikle olması gereken tutarları veya oranları tahmin eder. Bundan sonra da, hesaplamada elde ettiği sonuçlar ile denetime konu finansal tablolarda yer alan tutarları veya oranları karşılaştırır, bu tutarlarda önemli farklılara ulaştığı hallerde farkların nedenlerini araştırır. İşletme yönetimi, bu farkların nedenlerini tatmin edici biçimde açıklayamazsa, denetçi çalışmalarının kapsamını genişletir. Analitik inceleme prosedürleri, sadece denetlenen dönem için değil, önceki dönemlere içinde uygulanmalıdır. Böylece, denetlenen dönemde ortaya çıkan değişmeler kolaylıkla tespit edilir ve yıllar itibariyle işletmenin göstermiş olduğu değişim fark edilir (<http://www.vergisorumlari.com.tr>).

Analitik yöntemler; denetimin planlanması, kanıt toplanması, denetimin tamamlanması ve raporlanması evreleri olmak üzere denetim sürecinin her evresinde kullanılmaktadır (Ceyhan ve Kırılıoğlu, 2014:23).

Analitik inceleme yöntemlerinin denetim planlanırken kullanılması denetçiye, finansal sıkıntılarının ve başarısızlıklarının önceden tespit edilmesi, gelir tablosu kalemlerinin bir çoğunun uygunluğunun belirlenmesi, alacaklar ve stoklar gibi gelir tablosuyla doğrudan ilişkili bilanço kalemlerinin uygunluğunun belirlenmesi konularında katkı sağlamaktadır (Ceyhan ve Kırılıoğlu, 2014:23).

Denetimin planlama aşaması tamamlandıktan sonra, kanıt toplama aşamasına geçilir. Bu aşamada analitik inceleme yöntemlerinden maddi doğruluk testlerinin uygulanmasında yararlanır. Burada ki amaç, işletmenin kayıtlarında var olduğunu iddia ettiği tutarların denetimini yapmaktır. Dolayısı ile de analitik inceleme prosedürlerinin kullanımı da bu hedefe yönelmektedir. Daha çok dönem kapandıktan sonraki test çalışmalarında analitik inceleme prosedürleri yardımıyla kanıt toplanmaktadır (Dönmez, 2011:59). Analitik inceleme prosedürleri son olarak denetimin tamamlanması ve raporlama aşamasında nihai gözden geçirmede kullanılır.

2.6.2. Benford Kanunu

17. yüzyılda henüz hesap makinesi kullanılmadığı için sosyologlar, matematikçiler, astronomlar ve diğer bilim adamları logaritmik hesaplamalar yaparken, logaritma kitaplarından faydalanmışlardır. Logaritma kitaplarında; logaritmalar, köklü sayılar ve üslü sayılarla ilgili hesaplamaları gösteren tablolar yer almıştır. Bilim adamları, parmaklarını sayfaların üzerinde gezdirerek aradıkları işlem sonuçlarını bulmuşlardır. Zamanla kitap sayfalarının yıpranma şekillerine bakılarak logaritmik bir kanun fark edilmiş, bilim adamlarının bu kanunu veri analizlerinde kullanmaya başlamalarıyla birlikte denetim ile matematik arasındaki bağ kuvvetlenmiştir (Türkyener, 2007: 111).

Benford Kanunu'nun temeli Simon Newcomb (1835-1909) tarafından atılmıştır. Newcomb yaptığı gözlemlerde logaritmik tabloların ilk sayfalarında, küçük rakamlarla başlayan sayıların sondaki rakamlardan daha büyük logaritmalara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır (Alagöz ve Ay, 2001:2). Newcomb logaritma kitaplarında en çok kullanılan rakamların 1 olduğunu, sayılardaki ilk rakamın daha çok 1 olduğu, 2'ye göre 1'in daha fazla tercih edildiği, 3'e göre de 2'nin tercih edildiği, 9 ile başlayan sayfaların ise en az yıprandığını gözlemlemiştir (Tarhan Mengi, 2013:130).

Newcomb'un bu gözlemleri Benford Kanunu'nun matematiksel alt yapısını oluşturmuştur. 21. yüzyılın ikinci yarısında General Electric firmasında meydana gelen bir olay ise kanunun yeniden keşfini sağlamıştır. Newcomb gibi Benford'da diğerlerinden daha fazla yıpranmış logaritma tablolarının yer aldığı sayfalar bulmuştur. Daha sonra bu tabloları kullanarak 20.229 örneklem üzerinde o meşhur deneyini yapmıştır. Benford farklı veri tabanlarındaki frekanslara ilk rakam analizini uygulamış ve bu veri tabanlarının ortalamasını almıştır (Alagöz ve Ay,2001:4). Yapılan deneyden elde edilen sonuçlar Tablo 6'da görüldüğü gibidir.

Tablo 6: Benford Kanunu Gözlem Sonuçları

Gözlem Alanı	Birinci Rakam									Örnek lem
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Nehir Uzunlukları	31,0	16,4	10,7	11,3	7,2	8,6	5,5	4,2	5,1	335
Nüfus	33,9	20,4	14,2	8,1	7,2	6,2	4,1	3,7	2,2	3259
Gazete Tirajları	30,0	18,0	12,0	10,0	8,0	6,0	6,0	5,0	5,0	100
Hava Durumu	24,0	18,4	16,2	14,6	10,6	4,1	3,2	4,8	4,1	1389
Hava Basıncı	29,6	18,3	12,8	9,8	8,3	6,4	5,7	4,4	4,7	703
Maliyetler	32,4	18,8	10,1	10,1	9,8	5,5	4,7	5,5	3,1	741
Adres	28,9	19,2	12,6	8,8	8,5	6,4	5,6	5,0	5,0	342
Ölüm Oranı	27,0	18,6	15,7	9,4	6,7	6,5	7,2	4,8	4,1	418
Ortalama	30,6	18,5	12,4	9,4	8,0	6,4	5,1	4,9	4,7	
Olası Hata Payları(+/-)	0,8	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3		

Kaynak: Alagöz ve Ay,2001:4

Benford'un oluşturduğu bu tablo, 1'den 9'a kadar anlamlı bir sayının ilk basamakta yer alma olasılığının dağılımını göstermektedir. Benford'un ulaştığı bulgulara göre yaklaşık olarak 1 rakamının anlamlı ilk rakam olma olasılığı % 30,6; 2 rakamının anlamlı ilk rakam olma olasılığı % 18,5'tir. 8 rakamının anlamlı ilk rakam olma olasılığı % 4,9; 9 rakamının ilk rakam olma olasılığı ise sadece % 4,7 dir (Türkyener, 2007:114).

Söz konusu Kanunun hileli rakamları tespit etmede kullanılması ise ilk kez Mark NİGRİNİ'n yaptığı araştırmalar ile gündeme gelmiştir. NİGRİNİ Benford Kanununun denetim elemanlarına hileli sayıları tespit etme konusunda yardım edeceği görüşündedir (Çalış ve Çatıkkaş, 2007:151). Nigrininin geliştirmiş olduğu dijital analiz tekniği ile sayılarda normal olmayan oluşumların varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Analizin temel noktası insanların rastgele davranmayacaklarıdır (Abdioğlu, 2007:125). Benford kanununu kullanılarak yapılan dijital analizler; manipülasyon olasılığını belirlemede kullanışlı bir araçtır. Eğer tanımlanmış veri, beklenen sayı frekansını karşılamazsa denetçiler, bu alanda yüksek hile ihtimali olduğunu düşünüp ek denetim çalışmaları yapabilirler. Mesela ticari alacaklar hesaplarının dökümü yapıp Benford Kanunundan önemli sapmalar bulunursa, denetçi doğrulama düzeyini artırabilir, ek işlem taraması

yapabilir, kayıtlanmış kredili satışları destekleyen belgeleri daha fazla inceleyebilir (Küçük, 2008:112).

Fakat Benford Kanunu her veri kümesine uygun değildir, geçerli olabilmesi için uygulama yapılacak veri kümesinin aşağıda yer alan şartları taşıması gerekmektedir (Abdioğlu, 2007:126):

- ✓ Dağılımın ortaya çıkmasına izin verecek kadar geniş bir veri kümesi söz konusu olmalıdır,
- ✓ Veri kümesi tam olarak rastgele sayılardan oluşmamış olmalıdır. Rastgele sayılardan oluşmuş bir sayı kümesinde, her basamakta 0'dan 9'a kadar bütün rakamların yer alması olasılığı eşittir.
- ✓ Veri kümesinin, rastgele olmasının tersine, sıkı kontrol altında da olmaması gerekmektedir.
- ✓ Değerlerde herhangi bir kırılma noktası olmamalıdır. Örneğin, bir kurye işletmesi için, belli bir ağırlığın altındaki her yük için belli bir fiyat, bunun üstü içinde diğer bir fiyat söz konusu olmamalıdır.
- ✓ Sayıların, sosyal güvenlik numarası, telefon numarası gibi atanmış sayılar olmaması gerekmektedir.
- ✓ Verilerin birimlerle ifade edilebilir olması gerekmektedir.

Benford'un kanununu anlayabilmek için size 10.000 adet rastgele fatura verildiğini ve bu faturaların kaç dolarlık kısmının 1 rakamı ile başladığını tahmin etmenizi istediklerini varsayalım. Yapılan tahmin 1 ile 9 arasında bir rakam olacaktır. Fakat kanuna göre bazı tamsayılar diğerlerinden daha çok veri setlerindeki birinci numaraları meydana çıkarır. Tablo 6'da da belirtildiği gibi, birinci rakamın 1 olması olasılığı yaklaşık % 30,6'dır. Oysaki birinci rakamın 9 olma olasılığı yaklaşık % 4,7'dir. Buda size verilen 10.000 adet faturadan küçük bir setin ilk numaralarının dağılımını karşılaştırırsanız ve fatura numaralarının % 70'inin ilk rakamının 8 ya da 9 olduğunu sonucuna ulaşırsanız, büyük ihtimalle faturalarda bir manipülasyon uygulaması vardır denilebilir (Çatıkkaş ve Çalış, 2007:153).

2.6.3. Veri Madenciliği

Önceden bilinmeyen, geçerli ve uygulanabilir bilginin veri yığınlarından elde edilmesi (Baykal, 2006:96) ve problemi çözmek için yöntemlerin nasıl uygulanacağını keşfedilmesi veri madenciliği olarak tanımlanabilir (Ceyhan ve Kırılıoğlu,2014:17).

Veri madenciliğinin amacı; anlamlı bilgiler elde etmek ve bu bilgileri işleme dönüşecek kararlar için kullanmaktır. Bu bağlamda veri madenciliği yöntemi tek başına bir çözüm değil çözüme ulaşmak için verilecek karar sürecini destekleyen ve problemi çözmek için gerekli olan bilgileri sağlayan bir araçtır (Abdioğlu, 2007:122).

Yöntem yüksek sınıflandırma ve tahmin yeteneği ile denetçilere özellikle yönetici hilelerin tespit edilmesinde fayda sağlar. Yani finansal tablolarla ilgili tahrif edilen verilerin tespit edilmesinde uygun bir yöntemdir. Veri madenciliğinde kullanılan finansal rasyolarla etkin sınıflandırmalar yapmak mümkündür. Veri madenciliği yöntemi ile hileli finansal raporlama olaylarını sınıflandırmak için literatürde önerilen değişkenleri analiz ederek denetim ve muhasebe alanında katkı sağlanabilir. Bu sayede denetçilerin incelemesi için ek zaman gerektiren değişkenlerin bir kısmı inceleme kapsamının dışında bırakılır ve denetçinin ve denetimin etkinliği artar (Varıcı, 2011:121).

Veri madenciliğinin uygulama alanlarından bazıları; veri tabanı analizleri, hedef pazar belirlenmesi, rekabet analizi, kalite kontrol, öngörü, belgeler arası benzerlikler, müşteri kredi risk araştırmaları, kaynaklarının en uygun şekilde kullanımı, müşterilerin kredi riskinin değerlendirilmesi, müşteriler arasında ki benzerliklerin tespit edilmesi (Baykal, 2006:97), müşterilerin ürün veya hizmeti kabul etme ya da etmeme ihtimallerinin, satın alma eğilimlerinin tahmin edilmesi olarak sayılabilir (Çatıkkaş ve Çalış,2007:148). Bunların yanı sıra bankaların kredi kartı müşterisi kazanmasında, sigorta ve telekomünikasyon firmalarında hile tespitinde, üretici firmalarda kalite kontrolünde ve daha birçok uygulamada veri madenciliği sıkça kullanılmaktadır (Ceyhan ve Kırılıoğlu, 2014:17).

2.6.4. Yeniden Hesaplama Tekniği

Yeniden hesaplama tekniğinde, denetçi muhasebeleştirme s¼recinde yapılan hesaplamaları tekrar yaparak hesapların doğruluğunu test eder. Örneğin denetçi faiz hesaplama işlemlerini veya amortisman hesaplamalarını tekrarlayarak doğru hesaplanıp hesaplanmadıklarını ortaya ¼ıkarabilir (Erdoğan, 2005:65). Veya cret/maaş bordrolarındaki özetlenmiş veriler kullanılarak br¼t ücret, net ücret, vergiler ve diğer kesintiler gibi miktarlar tekrar hesaplanabilir. Bu yeniden hesaplamalar bordro programının doğru bir şekilde ¼alıřıp ¼alıřmadıđını ve ¼alıřanların bilgileri değiştirip değiştirmediiğinin belirlenmesine yardımcı olabilir (Kiracı, 2004:133).

İşletmenin denetime tabi tutulan inceleme d¼neminde, defter ve belgelerin kayıtlarının hesap ve işlemlerin doğruluğunun araştırılması, kayıtların GKGMİ ve standartlarına uygunluğu, defter kayıtlarındaki bilgilerin finansal tablolara doğru aktarılıp aktarılmadığı, hesapların doğru olup olmadığı, d¼zenlenen fatura ve hesap özetlerin üzerinde matematiksel hesaplamalar yeniden yapılarak hesap kalemleri g¼zden ge¼irilebilir (Akbıyık, 2005:75).

2.6.5. Fiziki Sayım ve G¼zlem Tekniği

Fiziki inceleme y¼ntemi, fiziki kanıtlara ulaşabilmek i¼in s¼rd¼r¼len faaliyetlerden oluşur. Bu y¼ntem işletmelerde fiziki olarak mevcut olan varlıklara uygulanmaktadır (Bozkurt, 2010:65). Fiziksel olarak işletmenin defter ve belgeleri üzerindeki kayıtlı aktiflerden maddi olan varlıklar şeklinde g¼r¼lebilen, sayılabilen varlıklar olarak; kasa, alacak senetleri, bor¼ senetleri, menkul değerler, stoklar ve demirbaşların işletmede yer alıp almadığı, kullanılıp kullanılmadığı, işletme kayıtları ile uyum olup olmadığının tespiti ancak uygulanacak fiziki sayım ve g¼zlem y¼ntemi ile m¼mk¼nd¼r (Akbıyık, 2005:72).

Y¼ntemin uygulanmasındaki temel ama¼, işletmenin finansal tablolar aracılığı ile var olduğunu iddia ettiği fiziki varlıkların, işletmede ger¼ekten var olup olmadığını tespit etmektir. Bu y¼n¼yle işletmenin b¼t¼nl¼k iddiası ve var olma iddiası test edilmektedir. Örneğin kasanın sayımı sırasında kayıtlara girmemiş bir nakit unsuru

bulunursa işletmenin bütünlük iddiası sakatlanmaktadır (Bozkurt, 2010:64). Ancak finansal tablolarda yer alan kalemlerin gerçeği yansıtıp yansıtmadığını tespit etmek için fiziksel inceleme tek başına yeterli değildir.

Gözlem ise işletme faaliyetlerinin izlenmesi ve denetim konusu itibariyle kanaat oluşturulmasına yardımcı olan bir denetim tekniğidir. İşletmenin esas imalat veya üretim faaliyeti yanında çalışanlarının verimliliği kullanılan makine teçhizat ve aktiflerin durumu işletmede var olup olmadığı, ham madde kullanımı, ham madde verimliliği gibi verilerin denetçinin gözlem metodu uygulayarak işletmeyi daha iyi tanımasına ve değerlendirmesine yardımcı olur (Akbiyık, 2005:75).

2.6.6. Veri Zarflama Analizi

İşletmeler; performanslarını, etkinlik ve verimliliklerini ölçmek ve değerlendirmek için birçok yöntem kullanmaktadırlar. Yöntemlerden biri de girdi/çıktıya dayalı etkinlik ölçümlerinde sıklıkla kullanılmakta olan Veri Zarflama Analizi (VZA)'dir (Uçma, 2010:96). VZA; doğrusal programlamanın özel bir uygulama şekli olup, amaç ve hedefleri aynı olan işletmelerin göreceli olarak verimliliğini ölçmede kullanılan bir yöntemdir (Tetik, 2003:222). İlk olarak 1978 yılında Charnes, Cooper ve Rhodes tarafından ABD'deki devlet okullarının verimliliğini ölçmek için kullanılmıştır. Daha sonra, bilgisayar paket programlarının geliştirilmesi ile, modellerin çözümü kolaylaşmış bir çok alanda yaygın olarak kullanılır hale gelmiştir (Özden, 2008:168).

Veri zarflama analizi daha çok hastaneler, mahkemeler, bankalar, okullar ve benzeri kurumlarda uygulanmaktadır (Tetik, 2003:222).

Veri zarflama analizinin önemli özelliklerinden bir tanesi, birden fazla girdi kullanılmak suretiyle birden fazla çıktının elde edildiği üretim ortamlarında, önceden belirlenmiş herhangi bir analitik üretim fonksiyonunun varlığına gereksinim duymadan ölçüm yapılabilmesidir. Veri Zarflama Analizi yöntemiyle, karar birimlerindeki etkin olmamanın miktarı ve kaynakları tanımlanarak, etkin olmayan birimlerin girdi miktarında ne kadarlık bir azalış ve/veya çıktı miktarında ne kadarlık bir artış yapılması

gerektiği yönünde karar alıcılara yardımcı olunabilir (Behdioğlu ve Özcan, 2009:303). Şöyle ki çok sayıda girdi ve çok sayıda çıktının yer aldığı, ancak bu girdi ve çıktıların tek bir toplam girdi ve çıktı olarak ifade edilemediği durumlarda etkinliği ölçmek amacıyla her bir karar verme birimi için ayrı bir doğrusal program hesaplaması yapılarak karar verme birimine ait etkinlik skoru elde edilir. Elde edilen bu skor, en iyi performansı gösteren karar verme birimlerinin durumuna göre, incelenen karar verme biriminin etkinliği hakkında araştırmacıya bilgi sağlar. Hesaplama sonucunda etkin çıkan bir karar verme birimi ise, sadece karşılaştırıldığı diğer karar verme birimlerine göre ve analizde kullanılan girdi-çıkıtı veri seti çerçevesinde etkin kabul edilir (Öncel ve Şimşek, 2011:96).

Veri zarflama yönteminin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özden,2008:169).

- ✓ VZA, statik bir analizdir. Belirli bir andaki veriler kullanılarak analiz yapılır.
- ✓ Birden çok girdi ve çıktının kullanılabilir.
- ✓ Doğrusal form dışında, girdi ve çıktılar arasında fonksiyonel ilişki kurulması gerekmez.
- ✓ Değişkenler için ağırlık, adet, para gibi farklı ölçü birimleri birlikte kullanılabilir.
- ✓ Veri zarflama analizi parametrik olmayan bir yöntemdir. Bu yüzden sonuçların istatistiki olarak test edilmesi güçtür.
- ✓ Veri zarflama analizinde az sayıda girdi ve çok sayıda çıktı değişkeni olması tercih edilmektedir.

2.6.7. Yapay Sinir Ağları

Yapay Sinir Ağları (YSA), insanların tabiatı araştırma ve taklit etme çabalarının en son ürünlerinden bir tanesidir. Yapay Sinir Ağları, basit biyolojik sinir sistemlerinin çalışma şeklini taklit etmek için tasarlanan programlardır (Ersoy,2008:165).

İlk ticari yapay sinir ağını geliştiren olan Robert Hecht-Nielsen yapay sinir ağını; *“dışarıdan gelen girdilere dinamik olarak yanıt oluşturma yoluyla bilgi işleyen,*

birbiriyle bağlantılı basit elemanlardan oluşan bilgi işlem sistemi olarak' tanımlamaktadırlar”(Kiracı,2004:135).

Tıp biliminde insan beynindeki nöronların matematiksel modelleme çabaları ile başlayan çalışmalar, son yıllarda disipline bir şekil almıştır. Yapay Sinir Ağları bugün matematik, fizik, bilgisayar mühendisliği, elektrik mühendisliği gibi çok farklı alanlarda kullanılır hale gelmiştir (<http://www.yildiz.edu.tr>).

Yapay sinir ağını oluşturma evrelerini şu şekilde belirtilebilir. Yapay sinir ağı modelinde ilk önce veriler eğitilir. Verilerin eğitilmesinde bilgisayar programları kullanılarak kısa sürelerde sonuçlar elde edilebilir. YSA bu veriler arasındaki ilişkileri öğrenir, verileri işler, çözümler yapar. Sonrasında karar verilmesi gereken konuyla ilgili veriler sisteme girilir ve YSA bu verilere göre karar verir (Küçük,2008:115). Örneğin yapay sinir ağı yöntemiyle hileli finansal raporlama ihtimali olan işletmeleri tahmin etmek için hile risk faktörlerinden yola çıkarak bir model oluşturulup verilen değişkenler sonucu doğru tahmin etme yüzdesi %92 çıksın. Eğer modele yeni bir işletme dahil ederseniz %92 oranla bu işletmenin muhtemel hileli finansal raporlama düzenleyip düzenlemediğini bu yöntem belirtmektedir (Varıcı, 2011:112,113).

2.7. DÜNYADA YAŞANAN FİNANSAL SKANDALLAR

Muhasebe ilke ve standartlarındaki esnekliklerden faydalanılarak veya muhasebe ilke ve standartları ihlal edilerek finansal raporların olduğundan farklı gösterilmesinin, 2000’li yıllarda yaşanan finansal krizlerin oluşumunda önemli rol oynadığı görülmektedir. Uluslararası piyasada önemli yere sahip Enron, Parmalat gibi bazı şirketlerin manipülatif uygulamalar yaptığının ortaya çıkması uluslararası finans piyasalarında geniş yankılar uyandırmış, şirketlerin finansal tablolarında manipülasyon yapılması kamunun finansal raporlara olan güvenini sarsmış ve ekonomik sistem bu gelişmelerden oldukça olumsuz etkilenmiştir. Hatta 2000 yıllarda tüm dünyaya yayılan küresel ekonomik krizin oluşumunda finansal skandallarının payının oldukça büyük olduğu söylenilmektedir.

Reinstein ve McMillan (2004)'in “kusursuz bir fırtınadan daha fazlası” olarak değerlendirdikleri finansal skandalların oluşumunda yalnızca şirket yöneticilerinin değil şirketin denetimine tabi olduğu Arthur Andersen gibi bağımsız denetim şirketleri ile Merrill Lynch gibi mali analist şirketlerin de aktif rol oynadıkları görülmüştür (Yayla, 2006:171). Bu durumdan ötürü finansal skandallar, finansal tabloları hazırlama ve denetleme sürecinde yer alanlarında güvenilirliklerine önemli ölçüde zarar vermiştir. Yaşanan bu skandallardan en çok etkilenenlerin başında sermaye piyasası yatırımcıları gelmektedir. Dolayısıyla Ülkemizde dahil bir çok ülkede, bireysel yatırımcıları korumak, finansal raporlama sürecine olan güveni tekrar sağlamak için bir takım tedbirler alınmıştır (Uzay, 2006:3). Bu bağlamda ilk önemli adım Enron Vakasında sonra bu tür olayların tekrar edilmesini önlemek amacıyla ABD’de atılmıştır. 2002 yılında denetim firmalarına radikal önlemler getiren Sarbanes-Oxley Yasası kabul edilmiş, Yasa ile finansal raporlama ilkeleri yeniden düzenlenmiş, mevcut boşluklar giderilmeye çalışılmış, yeni cezalar getirilmiş, bağımsız denetimin zorunluluğunun yanı sıra bağımsız denetçilerinde denetime tabi tutulması amaçlanmıştır. Ülkemizde ise Sarbanes- Oxley yasasından sonra Sermaye Piyasası Kurulu tarafından düzenlemeler yapılmış, yayımlanan 10-19 numaralı tebliğ ile denetim firmalarına yönelik yeni yaptırımlar getirilmiştir.

Dünyanın en büyük yatırım şirketlerinden Lehman Brothers, 2007 yılında, toplamı 600 milyar doları aşan bilançosu ile iflasını istemiş, aralarında dünyanın en büyük 25 bankası da bulunan çok sayıda banka, dünyanın en büyük sigorta şirketleri topluluğu (AIG) ile dünyanın en büyük sanayi işletmesi General Motors(GM) da ödeme güçlükleri içine düşmüş, birçoğu da iflas etmiştir. Bu şaşırtıcı iflaslarla ilgili davalar ve araştırmalar; iflas eden tüm bu şirketlerin, iflastan önceki 20 yıl boyunca bilançolarındaki varlıkları ile karlarını olduğundan yüksek göstererek sermaye piyasasında işlem gören hisse senetlerinin değerlerini şişirmiş oldukları ortaya çıkmıştır. İflas eden bu şirketlerin, finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları ile yarattıkları gerçek olmayan finansal şişkinlikten şirketlerine ve yöneticilerine büyük haksız kazançlar sağladıkları anlaşılmış ve kanıtlanmıştır (Aysan, 2012:1).

2001 ve 2002 yıllarında ABD’de iflası açıklanan şirketler ve bu şirketlerin iflas tutarları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 7: ABD’de Yaşanan İflaslar

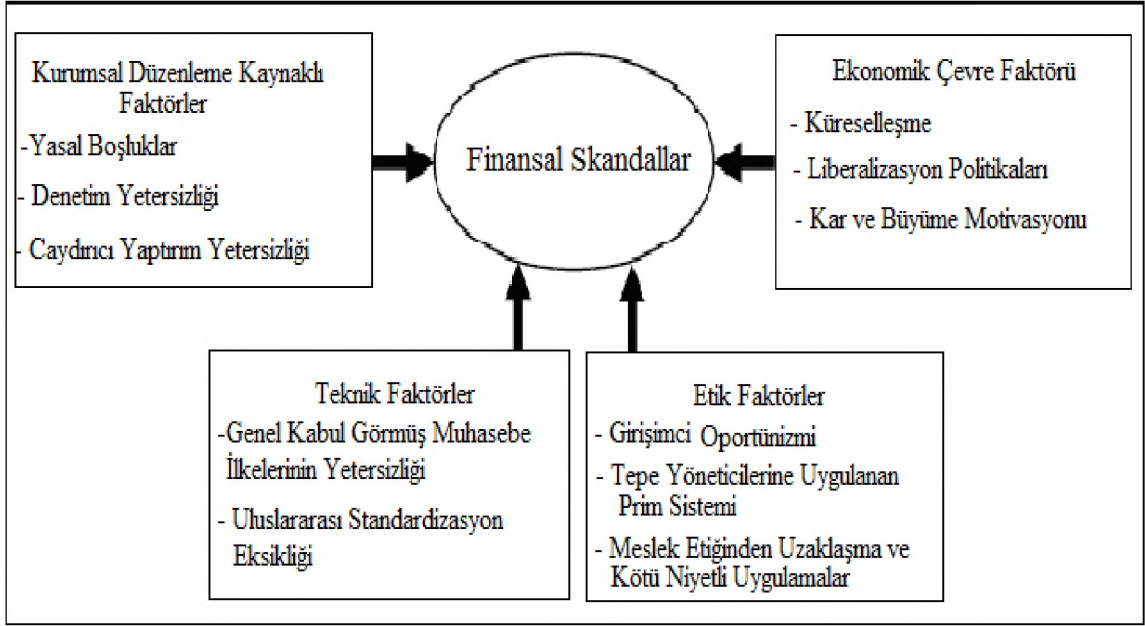
Şirketler	İflas Ettiği Yıl	İflas Tutarı(Milyar Dolar)
Enron	2001	63,4
Pasific Gas	2001	21,5
Worldcom	2002	107
Adelphia Communications	2002	24,4
NTL	2002	16,8
Global Crossing	2002	25,5
Kmart Corp	2002	17,0

Kaynak: Gacar, 2012:76,77

Tablodan da anlaşılacağı gibi ABD’de 2001 ve 2002 yılında ortaya çıkartılan finansal skandalların ardından iflas eden şirketlerin iflas tutarları 275,6 milyar \$ olmuştur. Yaşanan finansal skandallar ve şirket iflasları şirketlere ve sermaye piyasalarına olan güveni azaltmıştır (Gacar, 2012:76,77):

Finansal skandallarda en yoğun olarak kullanılan işlemlere; gerçeğinden yüksek kar gösterilmesi, zararların azaltılması, aktifleştirme ve pasifleştirme tercihlerinin seçimi, varlık ve borç kalemlerinin gizlenmesi, bilanço dışı işlemlerin yapılması, işlemlerin kayıt zamanlaması, muhasebe hesaplarında hileli işlemlere ve değerlendirme, özel amaçlı varlıkların kullanımı örnek verilebilir (Yayla,2006:172). Söz konusu skandalların oluşmasında pay sahibi olan faktörler ise Şekil 6’da görüldüğü üzere dört başlık altında toplanabilir. Bunlar; kurumsal düzenlemelerden kaynaklanan faktörler, ekonomik çevre faktörleri, teknik faktörler ve etik faktörlerdir (Fırat ve Seldüz, 2012:2).

Şekil 6. Finansal Skandalların Oluşmasında ki Etkenler

Kaynak: Fırat ve Seldüz, 2014:2

2.7.1. Enron Olayı

1999 yılının sonları itibariyle yaşanmaya başlayan ve 2000, 2001 yıllarında Dünya geneline yayılarak büyüyen ekonomik durgunluk dönemi, tüm dünyayı derinden etkileyen ekonomik durgunluk dönemlerinden biri olarak ekonomi ve finans literatüründe yerini almıştır. 2000 yılların başında yaşanan ekonomik kriz şiddetini artırarak devam etmiş, etkileri 2002 yılında da kendisini göstermiştir (Gacar, 2012:76). Özellikle sermaye piyasalarını oldukça etkin olduğu ABD’ de çok sayıda şirket iflas etmiştir. Bu iflaslardan en önemlisi, Enron olayı olarak anılan Enron şirketinin iflası olmuştur.

1985 yılında Houston Natural Gas ve Inter North şirketlerinin birleşmesiyle kurulan Enron şirketi kısa bir zaman içerisinde ABD’nin büyük şirketlerinden biri olmuştur. Esas faaliyet alanı doğalgaz iletimi olan Enron şirketi, zamanla pek çok alanda faaliyet göstermeye başlamış ve bu amaçla ikincil şirketler kurmuştur (Çıtak,2007:112).

Şirket, 1999 yılının ilk çeyreğinde 20\$ civarında olan hisse senedi fiyatlarını 90\$’a kadar yükseltmeyi başarmıştır. Yatırımcılar ise Enron’un çok “sağlıklı karlar”

elde ettiğini düşüncesinde oldukları için şirketin piyasa değerini yükseltmekte hiç tereddüt etmiyorlardı. Enron da, dünyanın en büyük denetleme şirketlerinden birisi olan Arthur Andersen'in denetiminden geçerek yayınlanan raporlarda karları yüksek göstererek yatırımcıların güvenini kazanıyordu (<http://www.riskonomi.com>). 2001 yılının ilk çeyreğinde piyasa değeri ve elde ettiği karlarla ABD'nin en büyük yedinci şirketi idi. Fakat şirketin hisse senetlerinin fiyatı 2001 yılının ortalarında bilinmeyen bir nedenle düşmeye başlamıştı. İzleyen günlerde şirket yönetimi şirketin açıklanan karını düzelterek yeniden raporladı (Ayarlıoğu, 2007:7). 2001 yılında ortaya çıkan bu tabloya göre Enron şirketi enerji piyasasından çok büyük zararlar ediyor ve bu zararlar çeşitli finansal türev araçları kullanılarak ve finansal hileler yapılarak gizleniyordu. Enron esasında sermaye tutarının muhasebeleştirilenden çok daha eksik olduğunu açıklamak zorunda kaldı. Bu açıklama Enron açısından sonun başlangıcı olurken, ABD ekonomisi açısından ise bir dönemin kapanışı oldu. Şirketin iç yapısının oldukça zayıf olduğunu anlayan yatırımcılar ellerindeki hisse senetlerini satmaya başladılar. Sonuçta zirvesinde 70 milyar doları aşkın bir şirket olan Enron'un hisse senetleri fiyatı ilk önce 20 dolara daha sonra ise 0.26 dolara kadar gerilemiş ve şirket 2001 yılının aralık ayında iflasını açıklamak zorunda kalmıştır (<http://www.riskonomi.com>).

Enron şirketi kurulduğunda 10 milyar dolar olan aktiflerin 2001 yılına kadar, 53.4 milyar dolar yükselterek 63.4 milyar dolara çıkarmıştır. Şirketin hızlı yükselişi gibi çöküşü de hızlı olmuş ve ABD'de görülen en büyük şirket iflası olarak tarihe geçmiştir (Kandemir ve Sağlar, 2007:22). İzleyen zaman dilimlerinde Global Crossing, WorldCom, Adelphia ve Tyco gibi diğer büyük şirketler de iflaslarını açıklamışlardır. 2001 yılının sonlarında ortaya çıkan bu finansal skandallar, ABD'nin en büyük şirketlerinin bir kısmı tarafından kamuya açıklanan bilgilerin yanlış ve yanıltıcı olabildiğini, çeşitli muhasebeleştirme manipülasyonlarıyla şirketlerin finansal durum ve faaliyet sonuçlarının olduğundan farklı olarak kamuya açıklayabildiğini göstermiştir (Ayarlıoğu, 2007:7).

Enron olayında, hisse senetleri sermaye piyasasında işlem gören şirketin finansal tablolarının gerçeği yansıtmaması, faaliyet sonuçlarının olduğundan daha iyi gösterilmesi, bu tür manipülatif işlemlerin bağımsız denetim şirketinin (Arthur

Andersen) bilgisi dahilinde yapılması durumu vardır. ABD finansal piyasalarında işlem gören şirketlerin ABD Tahvil ve Bono Mübadele Komisyonu'nun (US Securities and Exchange Commission) kuralları gereğince bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmesi zorunlu olup, denetim kuruluşlarınca düzenlenen denetim raporları bilgi kullanıcılarının yatırım kararları almasında oldukça önemli bir işleve sahiptir. Şirketler, boçlarını gizlemek, karlarını şişirmek suretiyle finansal durumlarının iyi olduğunu, karlı bir işletme olduklarını göstermek ve hisse senetlerinin fiyatını artırmak istemişlerdir. Enron olayında da olduğu gibi denetim kuruluşları da bu amaçların gerçekleştirilmesinde büyük rol oynamışlardır (Hill ve diğerleri, 2002 alıntılan, Süer, 2003:3).

1997-2000 yılları arasında Enron; çok sayıda özel amaçlı şirket kurmuş ve bunların bir kısmını muhasebe ilke ve standartlarına aykırı bir şekilde kullanmıştır. Vergi muafiyetinden faydalanabilmek amacıyla 900'den fazla off-shore şirket kurmuş ve bu işlemlerin tamamı Arthur Andersen denetim şirketinin bilgisi ve tavsiyesi üzerine yapılmıştır. Bu sayede Arthur Andersen denetim şirketi Enron şirketinden büyük bir kısmı danışmanlık hizmeti olmak üzere 52 milyon dolar kazanmıştır. Arthur Andersen için hile yaparak Enron'u müşteri olarak devam ettirmek ya da hile yapmamak ve Enron'u kaybetmek arasında 52 milyon dolar gibi çok büyük bir getiri farkı vardı (<http://www.bilgedenetim.com>).

Şirket tarafından finansal raporlama işlemlerinde bazen görünürde yasa dışına çıkmadan yasadaki boşluklardan faydalanarak sadece etik olmayan yöntemlere başvurulmuş, bazen de yasa dışı işlemler gizlice yapılmıştır. İlişkili taraf işlemleri gerçekleştirilmiş, finansal hileler yardımıyla varlık-kaynak yapısı olduğundan çok daha güçlü, faaliyet sonuçları daha karlı gösterilmiştir. Hisse senetlerinin değeri yükselmiş, yöneticiler hisse senetlerini yüksek fiyatlarla satarak büyük karlar elde etmişlerdir (Fırat ve Seldüz, 2014:2).

2.7.2. WordCom

Enron'dan sonra telekomünikasyon sektöründe faaliyet gösteren Worldcom şirketinde açığa çıkan bu skandal, Enron skandalının karmaşıklığı ve karanlığından uzak daha basit düzeyde bir muhasebe hilesidir.

1983'te Long Distance Discount services adıyla kurulan şirketin ismi 1995 yılda WorldCom şirketi olarak değiştirilmiştir. Şirket 1989 yılında halka açılmıştır. Şirket, değeri kendi değerine yakın olan veya kendisinden küçük olan şirketleri bünyesine katarak büyüme stratejisi uygulamış ve kısa zamanda dünya devleri arasında yerini almıştır. Şirketin uyguladığı bu strateji borsa literatüründe kar topu etkisi olarak bilinmektedir (<http://www.riskonomi.com>).

WordCom şirketi 1998 yılında, ABD tarihinde en büyük birleşme olarak bilinen bir birleşmeye imza atarak telekom şirketi MCI ile birleşmiştir. Şirket bu birleşmeden 47 milyar dolarlık varlık sağlamıştır. Bu birleşme WorldCom şirketi için kırılma noktası olmuştur. Böylece şirket uzun mesafeli telefon hizmetleri de verebilecek kapasiteye sahip olmuştur ve 1999 yılında şirketin hisse senedinin değeri oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır (<http://www.riskonomi.com>).

Worldcom CEO'su tarafından bilerek GKGMI ihlal edilerek birkaç milyar dolar değerindeki giderler aktifleştirilmiştir. Böylece 2001 yılının tamamında ve 2002 yılının yarısında raporlanan giderler azaltılmış ve yapay olarak kar tutarı şişirilmiştir. Giderler olduğundan düşük gösterilirken, olmayan gelir varlıkları türetilmiştir. 2002 yılında şirkette yapılan denetim muhasebe hesaplarında hileli işlemler yapıldığını ortaya koymuştur. 2003 yılı sonu itibariyle şirket aktiflerinin 11 milyar dolar kadar şişirildiği anlaşılmıştır (<http://www.Riskonomi.com>). Şirket tarafından yapılan açıklamada harcamaların ilgisiz hesaplara alınarak şirketin gerçek durumunun gizlendiği kabul edilmiş ve baş muhasebe yetkilisi Scott Sullivan'ın görevden alındığı (<http://www.bigpara.com>), 2001 yılı sonu itibariyle de bağımsız denetim kuruluşu Arthur Andersen ile ilişkilerin sonlandırıldığı bildirilmiştir (<http://www.riskonomi.com>). WorldCOM'da yaşanan bu skandal sonrasında şirketin hisse senetleri değer kaybetmiştir.

WorldCom tarafından son 15 ayın kar rakamları yeniden hesaplanıp açıklanmıştır. Yapılan açıklamada; şirketin geçen yıl 1.4 milyar dolar kar ettiği şeklinde daha önce yapılan açıklamanın gerçeği yansıtmadığı, 2001 yılında ve 2002'nin ilk üç ayında toplam 3.8 milyar dolarlık şirket giderinin "yanlışlıkla" sermaye yatırımı olarak gösterildiği bildirilmiştir (<http://www.amerikaninsesi.com>).

2.7.3. Qwest Communications Şirketi

1988 yılında fiber optik ağ inşasına yönelik olarak kurulan Qwest Communications şirketi, kısa ve uzun mesafe telefon hizmeti sağlamaya yönelik çeşitli birleşmeler sonucu büyüyerek, ABD'deki en büyük telekomünikasyon ve internet servis sağlayıcı şirketlerinden birisi olmuştur (Yaşar, 2011:130-131).

Şirketin adı 2000' yılların başında çeşitli hileli finansal raporlama olaylarına karışmıştır. Özellikle şirketin üst kademe yöneticileri hasılat hedeflerinin gerçekleştirilemediğini gizleyebilmek için hileli finansal raporlama yapmışlardır. Hasılat hedeflerini tutturmaya çalışan yöneticiler; Arizona School Facilities Board'a gerçekleştirilen donanımlara ilişkin satıştan doğacak hasılatı, henüz donanımın işletmeden çıkışı gerçekleşmemeden hasılat olarak kayıt altına almışlardır (Tarhan Mengi, 2013:152).

Bununla birlikte Qwest tarafından karın arttırılmasına yönelik olarak 1999-2002 döneminde uygulanan diğer bir manipülasyon tekniği; operatör servis gelirlerinde 56 milyon dolarlık bir şişirme, şirketin servis merkezlerinin oluşturulması ile ilgili giderlerin kar yönetimi amaçlı aktifleştirilmesi suretiyle 200 milyon dolar sağlanmıştır. Şirketin US West şirketi ile birleşmesinin muhasebeleştirilmesinde giderlerin olduğundan düşük gösterilmesi, bazı yeniden yapılanma harcamalarının da olduğundan düşük gösterilmesi suretiyle 850 milyon dolar sağlanmıştır (Yaşar,2011:132).

2002 yılı Mart ayında SEC tarafından incelemeye alınan Qwest şirketi yapılan usulsüzlükleri kabul ederek, usulsüz yapılan işlemlerin diğer telekom şirketleri tarafından satın alınan servislerinde gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Ayrıca 1999-2001

yıllarına ait finansal tabloları düzeltip tekrar yayınlayacaklarını açıklamışlardır. (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/166102.asp>).

2.7.4. Adelphia Communications Şirketi

ABD'nin altıncı en büyük kablo televizyon şirketi olan Adelphia'nın, 25 Haziran 2002'de iflası açıklanmıştır (<http://www.hurriyet.com.tr>). Muhasebe işlemleri SEC tarafından incelemeye alınan aile şirketi Adelphia'nın hesaplarının 2.3 milyar dolar şişirildiği, abone sayılarının yükseltilerek haksız kazanç sağlandığı tespit edilmiştir (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/165826.asp>). Şirkette sahip olunan abone sayısından daha fazla abone sayısı açıkladığını, son iki yılda beyan edilen karın gerçeği yansıtmadığını, olduğundan yüksek gösterildiğini kabul etmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr>). Adelphia'nın uyguladığı stratejisi; müşterilerle birden fazla sözleşme imzalanması ve yatırımcıların sözleşmelerin karlılığından ziyade hacmine odaklanmasının sağlanmasıdır. Böylelikle çok sayıda sözleşme imzalamakla vakit kaybetmeden, hayali müşteriler yaratılarak abone sayılarında olağanüstü artış yaşanacak, söz konusu artış sayesinde de analistler şirkete yüksek not verecekler ve şirkette hisse senetlerini yüksek fiyattan satabilecektir (Özkul, 2003:6).

Adelphia'nın kurucusu John J. Rigas, bu kişinin çocukları ve şirketin üst düzey iki yöneticisi hakkında, yoğun bir şekilde kar yönetimi uygulamaları nedeniyle 2002'de SEC tarafından dava açılmıştır (Yaşar, 2011:129). Söz konusu davada aşağıdaki iddialar yer almıştır:

- ✓ Şirketin sahibi John J. Rigas ve oğullarının, şirket hesaplarından sebebi açıklanamayan toplam 252 milyon dolar kredi çektiği, Sadece John J. Rigas'ın şirketten çektiği paranın 67 milyon dolar civarı olduğu ifade edilmiştir. Hatta Rigas ve oğullarının sırf kendi ihtiyaçları için, şirket hesaplarından çekilen paralarla 13 milyon dolarlık golf sahası yaptırdığı da iddia edilmiştir. (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/165826.asp>).
- ✓ 1999 yılının ortasından 2001 yılı sonuna kadarki dönemde, Adelphia, şirketin yıllık ve üç aylık konsolide mali tablolarında yer alması gereken yaklaşık 2,3 milyar dolarlık banka borcunu kasıtlı bir şekilde konsolide olmayan bağlı şirkete

ait borç olarak şirketin bilanço dışı kayıtlarına kaydırmak suretiyle kar yönetimi uygulamıştır (Yaşar, 2011:130).

- ✓ Ortaklar, Adelphia'nın kablo sektöründeki performansı hakkında basına yaptıkları açıklamalarda, şirketin karı ile ilgili olarak, Wall Street Borsası analistlerinin kablo şirketlerini değerlendirmede kullandıkları;
 - a) şirketin ana abone sayısı,
 - b) şirketin yeniden inşa edilen ya da geliştirilen kablo fabrikası sayısı,
 - c) şirketin net karı ile faiz, vergi ve amortisman öncesi üç aylık karı gibi hususları olduğundan yüksek göstermek suretiyle, gerçeğe aykırı beyanda bulunmuşlardır (Yaşar, 2011:130).

2.7.5. Parmalat Finanziaria Vakası

Diğer bir finansal skandal ise; İtalya'da 2003 yılında ortaya çıkan Parmalat olayıdır. Parmalat şirketi esas faaliyet alanı süt ve gıda üretimi iken, zamanla Özel Amaçlı Girişimler (ÖAG) kurarak 30'dan fazla ülkede çeşitlendirilmiş gıda pazarlayıcısı konumuna gelmiştir. Kurucu aile baştan beri yönetim ve denetim kurulu üyeliklerine, yakın akrabalık bağları bulunan kişileri getirerek şirket kontrolünde mutlak hakimiyet ve gizlilik sağlamıştır.

Parmalat olayında, gerçekte var olmayan eylem ve işlemler için belgeler düzenlenmiş, çok sayıda hileli muhasebe kayıtları yapılmıştır (Göçen, 2010:115-117). Finansal tablo manipülasyonlarıyla kaynak yapısındaki riskler ve varlık yapısındaki değişimler gizlenmiş, özellikle de offshore işlemleriyle firmanın içi mali anlamda boşaltılmıştır (Fırat ve Seldüz, 2014:3). Parmalat'a yaşanan finansal skandalda şirketin en üst yöneticisi, yönetim kurulu üyeleri, çeşitli kademelerde yer alan yöneticiler muhasebe hesaplarında manipülatif işlemler yapmış, çeşitli hileli yollara başvurulmuş, iştiraklerinde bulunan şirketlere büyük tutarlarda kaynak aktarımı yapmışlardır. Yapılan hileli işlemlerin ortaya çıkarılmasına engel olmak, finansal kontrollerden kurtulmak için de çalışanlara çeşitli ödemeler yapılmışlardır (Göçen, 2010:115-117).

Parmalat şirketine SEC tarafından yapılan soruşturmada; şirketin, gerçekte borçlarını ödememesine rağmen ödemiş gibi raporlayarak, finansal tablolarında 14,3

milyar Euro borç açıklaması gerekirken, 1,82 milyar Euro borç açıkladığı, şirket borçlarını yeteri kadar karşılayacak hazır değerleri olduğu izlenimini vermek amacıyla, 2002 yılı sonunda 2,4 milyar Euro; 2003 yılı sonunda ise 3,95 milyar Euro fiktif hazır değer gösterdiği; fiktif satış kaydı yapmak ve bazı giderleri şirket kayıtlarına intikal ettirmemek suretiyle, şirket karını olması gerekenden daha yüksek gösterdiği. Örneğin; 2003 yılının ilk 9 ayında şirket 351 milyon Euro zararda iken, 304 milyon Euro kar açıkladığı iddia edilmiştir (Yaşar, 2011:139).

Şirketin halka açıldığı yıldan itibaren, iflasının açıklandığı 2003 yılına kadar ekonomik kaynakların tüketilmesi, şirketin faaliyetlerinin devamı için gerekli olan ekonomik kaynakların doğrudan ya da dolaylı olarak offshore'lara, özel amaçlı kuruluşlara transfer edilmesi, şirketi borçlarını ödeyememesine sebep olmuştur (Göçen, 2010:116).

2.8. MANİPÜLASYON İLE SPEKÜLASYON ARASINDAKİ FARK

Günümüzde özellikle finansal piyasalar açısından, spekülasyon ile manipülasyon kavramının birbirlerinin yerine kullanıldığı görüldüğünden, spekülasyon ile manipülasyon ayrımının iyi anlaşılması sistemli bir analiz yapabilmek ve yanlış piyasa yorumlarını önlemek için gereklidir.

En basit tanımıyla spekülasyon doğal kazanç sağlama eğilimidir. Yasal bir işlemdir. Fiyat tahminlerine bağlı olarak satım-alım veya alım-satım işlemlerinin gerçekleştirilmesidir. Spekülasyonda bir yatırım aracının veya malın gelecekteki fiyat değişimlerinden kazanç sağlamaya çalışılmaktadır. Ancak spekülasyonda gelecekte oluşacak fiyatın garantisi yoktur. Kar elde edilebileceği gibi zarar etme olasılığı da oldukça yüksektir. Yani spekülör risk alarak fiyat değişimlerinden kar elde etmeye çalışmaktadır (<http://piyasarehberi.org>). Örneğin bir varlığın fiyatının yükseleceği beklentisi varsa bu varlık satın alınacak ve fiyat yükseldiğinde satılarak oluşan fiyat farkından kazanç elde edilecektir. Veya varlığın fiyatının düşmesi bekleniyorsa, bu kez söz konusu varlık elden çıkarılacak ve fiyatı düştüğünde alınarak oluşan fiyat farkından kazanç elde edilecektir (Mazgit, 2007:8).

Manipülasyon ise genelde içerden bilgi sızdırarak diğer insanların bilmediği bilgiyi alarak işlem yapıp haksız kazanç elde etmek veya arz talebe göre oluşan piyasa fiyatını bir şekilde suni olarak yükseltip haksız kazanç elde etmektir (mscephe, 2012). Spekülasyon olmazsa işlem olmaz. Piyasa durur. Çünkü insanlar hep yaptıkları tahminlere ve beklentilere göre bir şeyler alır satar, işlem yaparlar. Dolayısıyla spekülasyon doğal bir şeydir ve yasal olarak suç değildir. Öte yandan manipülasyon yasal olarak suç kabul edilen, serbest piyasa ilkelerine aykırı davranış ve uygulamalardır (mscephe, 2012).

III. BÖLÜM

MANİPÜLASYONUN TESPİTİNE YÖNELİK BIST UYGULAMASI

3. BIST'E FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELER ÜZERİNDE BİR UYGULAMA

Her hangi bir borsaya kote olmuş işletmeler için hisse senetlerinin piyasada ki alım satım fiyatları, firma değerini belirleyen en önemli etkenlerden biridir. Bu sebeple işletmeler, hisse senetlerinin fiyatlarına müdahale ederek firma değerini yükseltmeye çalışırlar. Bunun için kimi zaman GKGMİ'deki esnekliklerden yararlanarak, kimi zaman da GKGMİ dışına çıkararak işletmenin durumunu olduğundan farklı gösterebilirler. Bunun sonucu olarak da firma değeri etkilenmekte ve yatırımcılar zarar görmektedir.

Ayrıca dünyayı sarsan, finansal raporlamaya olan güveni zedeleyen finansal skandalların temelinde de finansal bilgilerin ilgili taraflara doğru biçimde sunulmamasının yattığı düşünüldüğünde muhtemel bir manipülasyonun ortaya çıkarılmasına ve manipülasyon uygulamalarının sebep olduğu zararlardan yatırımcıları korumaya yönelik yapılacak çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle çalışmada olası finansal bilgi manipülasyonu konusu temel alınmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde hisse senetleri BIST(Borsa İstanbul)'e kayıtlı şirketlerin finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarına başvurup başvurmadıklarını tahmin edebilmek için deneysel bir araştırma yapılmıştır. İlk olarak çalışmaya konu araştırmanın amacı anlatılmıştır. Sonraki adımda ise, belirlenen sınırlılıklar ve varsayımlar çerçevesinde, problemin çözülmesine yönelik kullanılan yöntem ve elde edilen veriler detaylı şekilde açıklanmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise elde edilen sonuçlar ve öneriler dile getirilmiştir. Bu kapsamda çalışma kesin bir yargıya ulaşmak amacıyla yapılmamış olup, tanımlayıcı nitelik taşımaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Finansal bilgi manipülasyonu uygulamaları ilgili ülkelerin denetimle yetkili kurum ve kuruluşlarının incelemeleri ile oraya çıkarılmaktadır. Ülkemizde BIST'e işlem gören şirketlerin bu yönüyle denetimi ve incelemesi SPK tarafından yapılmaktadır. Ayrıca işletme büyüklükleri gereğince bağımsız denetime tabi şirketlerinde denetim şirketlerinin çalışmaları ile manipülasyon uygulamaları ortaya çıkartılabilecektir. Akademik çalışmalarda ise önceki bölümlerde açıklanan istatistiki modeller kullanılarak finansal tablolarda manipülasyon yapıp yapılmadığı tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Bu bölümünde hisse senetleri BIST'e işlem gören şirketlerin, finansal bilgi manipülasyonuna başvurup başvurmadıklarını tahmin edebilmek için ampirik bir çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda BIST'te kote olmuş imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin manipülatif uygulamalarda bulunup bulunmadıklarını tahmin etmek amacıyla, manipülasyon tahmin modellerinden Beneish (1999) modeli kullanılmıştır.

İşletmelerin manipülasyon yapıp yapmadığının tespitine dair çeşitli yöntemler kullanılmakla birlikte Beneish modeli çok tercih edilen bir modeldir. Bunun başlıca iki sebebi vardır.

Her şeyden önce Beneish modeli diğer manipülasyon tahmin modellerinden farklı olarak, sadece tahakkukları esas alarak finansal tablo kalemlerinde yıllar itibariyle meydana gelen değişimi göstermemekte, manipülatif uygulamaların belirtisi olabilecek finansal tablo kalemlerinden elde edilen bazı oranları da bağımsız değişken olarak analize dahil etmektedir (Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen, 2004:32).

Modelin bir diğer tercih edilme nedeni ise, Beneish modelinde modele dahil edilen şirketlerin uzun bir süreye ilişkin verilerine ihtiyaç duyulmamakta, iki yıllık finansal tablo verilerinin bir yıllık değişimi modeli oluşturmak için yeterli olmaktadır (Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen, 2004:32).

3.2. Araştırmanın Veri Seti ve Araştırmada Kullanılan Yöntem

Araştırma; 2013-2014 dönemlerinde hisse senetleri Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin manipülasyon yapıp yapmadıklarının tespit edilmesine yöneliktir. Çalışmanın veri setini BIST'e işlem gören şirketler oluşturmaktadır. Ancak akademik literatürdeki bir çok çalışmada olduğu gibi, bankalar, yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve sigorta şirketleri gibi finansal kuruluşların mali tablo yapıları diğer şirketlere göre büyük farklılıklar gösterdiğinden analiz kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca sektörler itibariyle tahakkuk uygulamalarının farklı olabileceği düşünülerek araştırmanın kapsamı biraz daha daraltılmış, imalat sektöründe faaliyet gösteren şirketler olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle BIST'e işlem gören imalat sektöründeki şirket sayısı 192'dir. 15 şirketin ilgili dönem finansal tablolarına, 22 şirketin ise analize uygun verilerine ulaşamadığı için analiz kapsamından çıkartılmıştır. 24 şirkette yapılan incelemeler sonucunda uç değer verilere sahip olması analizdeki güvenilirliği azaltması sebebiyle, Beneish'in (1999) da yaptığı çalışmada olduğu gibi analiz kapsamından çıkartılmış ve 131 şirkete ait verilerle gerekli hesaplamalar yapılmıştır. Analize dahil edilen şirketler Ek 1'de verilmiştir.

İlgili dönemde finansal bilgi manipülasyonuna başvuran ya da başvurmeyan şirketleri tahmin edebilmek için BIST günlük bültenleri ile Sermaye Piyasası Kurulu'nun haftalık bültenlerinden yararlanılmıştır. Bültenler SPK ve KAP'ın internet sitelerinden elde edilmiştir. 01.01.2013--15.09.2015 tarihleri arasında yayınlanan bültenler incelenmiştir. Söz konusu bültenlerde yayımlanan bilgiler çerçevesinde, SPK'nın yaptığı denetimlerde kamuya açıkladıkları finansal tablo ve raporlarında gerçeğe aykırı bilgi verdikleri tespit edilerek kamuya açıklanan şirketler manipülatif uygulamalarda bulunan şirketler olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda 2014 yılında 13 şirket manipülatif uygulamalarda bulunan şirket, 118 şirket ise manipülasyon yapmayan veya yaptığına dair her hangi bir tespit ya da açıklama olmayan kontrol şirketi olarak kabul edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki 131 şirketin 2013-2014 yılları arasındaki bilanço ve gelir tablolarına ait veriler BIST'nin ve KAP'ın web sitelerinden elde edilmiştir. Şirketlerin finansal tablolarında yer alan kalemlerden yararlanılarak modele dahil edilen bağımsız değişken oranları hesaplanmış ve bulunan bu oranlar modelde yerlerine yazılarak analiz sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmada yer alan verilerin analizinde Microsoft Office Word ve Microsoft Excel ve SPSS paket programları kullanılmıştır.

Çalışmamızda iki tip hata söz konusu olabilmektedir. Bunlardan ilki tip 1 hata olarak dikkate alınan, finansal bilgi manipülasyonu yaptığı halde bu durum herhangi bir şekilde tespit edilemediği için manipülatör olmadığı kabul edilen şirketler bulunabilir. Diğer bir hata ise bir şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapmadığı hale modelde manipülatör şirket olarak tahmin edilmesidir. Bu hata da tip 2 hata olarak tanımlanmıştır.

3.2.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada yukarıda da bahsedildiği üzere Beneish modeli kullanılmıştır. Model yardımı ile hisse senetleri BIST'e işlem gören 131 imalat firmasının finansal bilgi manipülasyonuna başvurup başvurmadıkları hakkında fikir edinilmeye çalışılmıştır.

Model

$$M_i = \beta' X_i + \varepsilon_i$$

M_i: Bağımlı değişkeni

E_i: Hata terimini

X_i: Bağımsız değişkenlerin oluşturduğu matrisi ifade etmektedir

Beneish (1997) çalışmasında finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını tespit etmek amacıyla SEC tarafından manipülasyon yaptıkları tespit edilen 64 adet şirketi manipülatör olarak, hakkında manipülasyon yaptığı yönünde herhangi bir açıklama bulunmayan 1989 adet şirketi ise kontrol şirketi olarak model kapsamına almıştır. Daha sonra bu şirketler için çeşitli değişken değerleri hesaplanmış, bulunan bu değerleri ise Probit analizine tabi tutmuştur (Avşarlıgil, 2010:82). Probit analizinden elde edilen değişkenler kullanılarak her şirket için M_i değerleri hesaplanmıştır. M_i değerlerinin

sıfıra yakın çıkması durumunda manipülatör değil, Bir'e yakın çıkması durumunda ise manipülatör şeklinde değerlendirmelerde bulunmuştur (Küçükbenli ve diğ., 2009:7) Beneish, yaptığı istatistiki analizleri sonucunda modelinin manipülatör şirketlerle manipülatör olmayanlar şirketleri birbirinden ayırmada % 30,6 oranında başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır (Bayırlı, 2006:251).

Çalışmada kullandığımız bağımsız değişkenler Beneish'in modelinde kullandığı bağımsız değişkenlerle aynıdır. Ancak Beneish'in modelinde kullandığı oranların yanı sıra Küçüksözen (2004) tarafından oluşturulan modelde yer alan stokların satışlara oranı (SSO) ile finansman giderlerinin satışlara oranı (FSO) değişkenlerinden de çalışmamızda faydalanılmıştır.

Modelde kullanılan 9 adet bağımsız değişken aşağıdaki gibidir:

- ✓ Ticari Alacaklar Endeksi(TAE),
- ✓ Brüt Kar Marjı Endeksi(BKME),
- ✓ Aktif Kalitesi Endeksi(AKE),
- ✓ Satışlardaki Büyüme Endeksi(SBE),
- ✓ Amortisman Giderleri Endeksi(AGE),
- ✓ Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi(PSE),
- ✓ Borçlanma Yapısındaki Değişim Endeksi(BYDE),
- ✓ Stokların Satışlara Oranı(SSO)
- ✓ Finansman Giderlerinin Satışlara Oranı(FSO)

Model oluşturmada kullanılan bağımsız değişkenlerinin hesaplanma yöntemleri ve fonksiyonları aşağıda açıklanmıştır:

Ticari Alacaklar Endeksi: Bu endeks t yıldaki ticari alacakların brüt satışlara oranının t-1 yılında ki aynı orana göre ne kadarlık bir değişim olduğunu göstermektedir. Vadeli satışlarda çok büyük değişiklikler yaşanmadığı sürece ticari alacaklar endeksinin doğrusal bir seyir izlemesi beklenmektedir. Bu sebeple endekste ki önemli bir artış; şirketin gelirlerini dolayısıyla da karını artırmaya yönelik gerçekleştirilebilecek manipölasyon uygulamalarının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Küçükbenli ve diğ., 2009:25-26). Aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Ticari Alacaklar Endeksi} = \frac{\text{Ticari Alacaklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Ticari Alacaklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Brüt Kar Marjı Endeksi: Endeks t-1 yılında ki brüt satış karının brüt satışlara oranının t yılında gösterdiği değişimi ifade etmektedir. Endeksin 1'den büyük olması işletmenin brüt kar marjının t yılında t-1 yılına oranla kötüye gittiğini göstermektedir. Bu sebeple endeks sonuçları 1'den büyük olan işletmelerin brüt kar marjını düzeltmek üzere finansal bilgi manipölasyonu yapma yoluna gidebilirler. Aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

$$\text{Brüt Kar Marjı Endeksi} = \frac{(\text{Brüt Satışlar}_{t-1} - \text{Sat. Mal. Mal.}_{t-1}) / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}{(\text{Brüt Satışlar}_t - \text{Sat. Mal. Mal.}_t) / \text{Brüt Satışlar}_t}$$

Aktif Kalite Endeksi: Dönen varlıklar ile maddi duran varlıklar dışındaki duran varlıkların toplam varlıklara oranında t-1 yılına göre gösterdiği değişimi ifade etmektedir. Aktif kalite endeksinin 1'den büyük olması şirketin manipölasyon yaptığının göstergesi olabilir. Aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Aktif Kalite Endeksi} = \frac{(1 - \text{Dönen Varl.}_t + \text{Mad. Dur. Varl.}_t) / \text{Top. Varl.}_t}{(1 - \text{Dönen Varl.}_{t-1} + \text{Mad. Dur. Varl.}_{t-1}) / \text{Top. Varl.}_{t-1}}$$

Satışlardaki Büyüme Endeksi: Satışlardaki büyüme endeksi t yıldaki satışların bir önceki yıldaki satışlara oranlanması ile bulunur. Brüt satışlarda bir önceki yıla gören yaşanan değişimler başlı başına finansal bilgi manipülasyonu yapıldığını göstermemektedir. Aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Satışlardaki Büyüme Endeksi} = \frac{\text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Amortisman Gideri Endeksi: t-1 yılındaki amortisman giderlerinin maddi duran varlıklar ile amortisman giderleri toplamına bölünmesiyle bulunan değerin, t yılı için aynı şekilde hesaplanarak bulunan değere bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır. Endeksinin 1'den büyük olması işletmenin karını yükseltmek amacıyla amortisman giderlerini azaltıldığının göstergesi olabilir. Bu oranda önemli artışlar olması, amortisman giderleri kullanılarak manipülatif uygulamalarda bulunulduğu şeklinde yorumlanabilir. Aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Amortisman Gid. Endeksi} = \frac{\text{Amort. Gid.}_{t-1}/(\text{Amort. Gid.}_{t-1} + \text{Mad. Dur. Varl.}_{t-1})}{\text{Amort. Gid.}_t/(\text{Amort. Gid.}_t + \text{Mad. Dur. Varl.}_t)}$$

Pazarlama, Satış, Dağıtım Genel Yönetim Giderleri Endeksi: Pazarlama satış dağıtım ve genel yönetim giderleri şirketlerin satışlarına bağlı olarak değişen giderlerdir. Bu sebeple bu giderlerle satışlar arasında oranların pek değişmemesi beklenir. Bu değişkenlerde önemli değişimlerin olması, satışlarla giderler arasında ki oransal farkın açılması, bu giderlere kıyasla satışlarda bir artışın olması, satışların manipülasyon amacıyla kullanıldığı veya söz konusu giderlerin eksik muhasebeleştirildiği biçiminde yorumlanabilir. Aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Paz. sat. Dağ. Gid. Endeksi} = \frac{(\text{Paz. Sat. Dağ. Gid.}_t + \text{Gen. Yön. Gid.}_t)/\text{Brüt Sat.}_t}{(\text{Paz. Sat. Dağ. Gid.}_{t-1} + \text{Gen. Yön. Gid.}_{t-1})/\text{Brüt Sat.}_{t-1}}$$

Borçlanma Yapısındaki Değişim Oranı (Kaldıraç Endeksi): Bu değişkenin 1'den büyük olması şirketin t yılında bir önceki yıla göre borçluluk oranının arttığını göstermektedir. Borçlanma şartlarını yerine getirememek için yapılabilecek olan manipülatif uygulamaları ortaya çıkarmaya yönelik bu endeksten faydalanılabılır. Aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Kaldıraç Endeksi} = \frac{(\text{U. Vad. Borç}_{t-1} + \text{K. Vad. Borç}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_t}{(\text{U. Vad. Borç}_{t-1} + \text{K. Vad. Borç}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

Stokların Brüt Satışlara Oranı: Küçüksözen'in (2004) çalışmasında yer alan bu değişkene çalışmamızda yer verilmiştir. İşletmeler stok değerlendirme yöntemlerini kullanarak karı manipüle etmeye yönelik uygulamalarda bulunabilirler. Bu sebeple bu orandaki yükselişle finansal bilgi manipülasyonuna başvurma arasında doğrusal ilişki olduğu düşünülmektedir.

$$\text{Stokların Brüt Satışlara Oranı} = \frac{\text{Stoklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Stoklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

Finansman Giderlerinin Brüt Satışlara Oranı: Küçüksözen'in (2004) çalışmasında yer alan bu değişkene çalışmamızda yer verilmiştir. Şirketler çeşitli amaçlarla karı artırmak veya azaltmak istediklerinde cari dönem gideri olan finansman giderlerini; gelecek yıllara ait giderler, maddi duran varlıklar veya maddi olmayan duran varlıklar kalemlerine almak yoluyla aktifleştirerek manipülatif uygulamalarda bulunabilecekleri düşüncesi sebebiyle bu oran ile manipülatif uygulamalar arasında bir bağlantı olabileceği kabul edilmiştir. Aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

$$\text{Finansman Gid. Brüt Satışlara Oranı} = \frac{\text{Fin. Gid.}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Fin. Gid.}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

3.2.2 Bulgular

Çalışmamızın bu kısmında, yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde yapılan analiz sonuçlarına ve söz konusu sonuçlara ilişkin yorumlara yer verilecek, kullanılan modeller aracılığıyla gerçekleştirilen regresyon analiz sonuçları sunulacaktır.

Manipülator kabul edilen şirketlerle ve kontrol şirketlerinin 2014 ve 2013 yılı verilerine göre 9 bağımsız değişken değerleri hesaplanmış, bulunan değerler ile probit regresyon analizi yapılmıştır. Bu bağlamda bağımlı değişken Mi'ye manipülator kabul edilen şirketler için 1, kontrol şirketleri için 0 değeri verilerek her bir değişken için bir kat sayı hesaplanmıştır. Analiz sonuçları aşağıda ki tabloda verilmiştir.

Tablo 8. 2014 Yılı Kontrol ve Manipülator Firmalara İlişkin Probit Analiz Sonuçları

Analize Dahil Olan Veri: 131				
Analiz Türü: Probit Lojistik Model				
Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Z Değeri	P Değeri
TAE	0,318	0,342	0,928	0,054
BKME	0,183	0,237	0,773	0,439
AKE	0,001	0,050	0,017	0,987
SBE	1,693	0,634	2,672	0,008
AGE	-0,528	0,330	-1,602	0,109
PSE	0,339	0,642	0,528	0,598
BYD	-3,083	0,924	-3,336	0,001
SSO	0,829	0,306	2,710	0,007
FSO	0,560	0,272	2,059	0,039
Sabit	-1,910	1,159	-1,648	0,099
McFadden R-Squared=0,306				
%95 güven seviyesi				

Yapılan analiz sonucunda modelimizin açıklayıcılığı (McFadden R-Squared) %30,6'dir. Bu oran Beneish (1999) çalışmasında % 30-37 değerleri arasındadır.

Bağımsız değişkenlerin analiz sonuçlarını değerlendirdiğimizde;

Stokların Brüt Satışlara Oranı (SSO), pozitif bir kat sayıya (0,829) sahip olup %95 güven seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu oranda yaşanan bir artış manipülasyon yapma olasılığında bir artış olduğunu göstermektedir.

Finansman Giderlerinin Brüt Satışlara Oranı (FSO), pozitif bir kat sayıya (0,560) sahip olup % 95 güven seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla bu oranda yaşanan bir artış finansal bilgi manipülasyonu olasılığını artırdığını göstermektedir.

Borçlanma Yapısındaki Değişim Oranı (BYDE), % 95 güven seviyesinde negatif bir katsayıya (-3,083) sahip olup istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla borçlanma yapısındaki değişim oranında ki bir düşüşün finansal bilgi manipülasyonu yapma ihtimalini artırdığını göstermektedir.

Satışlardaki Büyüme Endeksi (SBE), pozitif bir kat sayıya (1,693) sahip olup % 95 güven seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Diğer taraftan; ticari alacaklar endeksi, aktif kalite endeksi, brüt kar marjı endeksi, amortisman giderleri endeksi, pazarlama satış dağıtım giderleri endeksi % 95 güven seviyesinde anlamlı görünmemektedir. Yani söz konusu oranlar açısından manipülasyon yapan şirketlerle yapmayan şirketleri arasında çok farklılık olmadığı, başka ifade ile manipülatör şirketlerle manipülatör olmayan şirketlerin bu değişkenler açısından benzer özellikler gösterdiği de söylenebilir.

Yukarıdaki bağımsız değişkenler kullanılarak probit regresyon analizi yapılmış tablo 8.1. de ki sonuçlar elde edilmiştir. Probit regresyon analizinden elde edilen verilerden hareketle her bir şirketin manipülasyon yapıp yapmadığı hakkında fikir sahibi olabilmek için Mi değerleri hesaplanmıştır. Söz konusu denklem aşağıdaki gibi oluşturulmuştur;

$$Mi = -1,910 + (0,318 * TAE) + (0,183 * BKM) + (0,001 * AKE) + (1,693 * SBE) + (-0,528 * AGE) + (0,339 * PSE) + (-3,083 * BYD) + (0,829 * SSO) + (0,560 * FSO)$$

Probit analizi sonucunda ulaşılan bu model ile bağımsız değişkenlerin 2014 ve 2013 yılı verilerine göre hesaplanan değerleri yukarıda yer alan modelde yerlerine konularak 131 şirketin Mi değerleri bulunmuştur (EK 2).

Probit regresyon sonuçlarına göre hesaplanan Mi değerlerinin istatistiki olarak normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığı test edilmiş olup aşağıdaki çıktılara ulaşılmıştır.

Tablo 9: Tanımlayıcı İstatistik

	Geçerli Veri Sayısı		Eksik Veri Sayısı	
	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde
Mi	131	%100	131	%0
			İstatistik	Standart Hata
Mi	Ortalama		1,4080	,04822
	Ortanca		1,4567	
	Varyans		,305	
	Standart Sapma		,5519	
	Minumum		-2,6575	
	Maksimum		,4279	
	Aralık		3,0854	
	eyrekler Arası Aralık		,5825	
	arpıklık		,654	,212
	Basıklık		,993	,420

Yukarıda ki tabloda görüldüğü üzere 131 Mi değeri istatistiğe dahil edilmiş, % 95 güven aralığında Mi değerlerinin ortalaması; 1,4080, Varyansı; ,305, Standart sapması ise ,5519 olarak bulunmuştur.

Verilerin normal dağılıp dağılmadığını test etmek amacıyla birden fazla yöntem kullanılabilir. Bunlardan biri arpıklık ve basıklık katsayılarının dikkate alınmasıdır. Dağılımın normal dağılımdan manidar düzeyde farklılaşmıyor olması için bu değerlerin -2, +2 aralığında olması beklenir. Ayrıca analiz çıktısından elde edilen

tanımlayıcı istatistikler tablosundaki çarpıklık değerinin standart hata değerine bölünerek bulunan değer +1,96 ve -1,96 değerleri arasında ise veriler normal dağılıma uyduğu söylenebilir (Darren vd, 2010: 9). Verilerimize ait çarpıklık (0,654) ve basıklık (0,993) değerleri -2,+2 değerleri arasında olduğu için verilerin normal dağılıma uyduğu kabul edilebilir.

Verilerin istatistiksel olarak normal dağılımını test etmek için kullanılan diğer iki yöntem ise Kolmogorow-Smirnov ve Shapiro – Wilk normallik testleridir. Veri sayısının 29'den fazla olduğu durumlarda veriler normal dağılım gösterse bile Shapiro – Wilk testi verilerin normal dağılmadığı yönünde sonuç verebilmektedir (Kalaycı, 2005:10. alıntıl原因 Avşarlıgil, 2010:97). Dolayısıyla Tablo 10'nun Sig. satırında ki değer istatistiksel anlamlılık hesaplamalarında sınır değer kabul edilen 0,05'den büyük olması incelenen veri dağılımının normal olduğunu göstermektedir.

Tablo 10: Normallik Sınaması

Kolmogorov-Smirnov			
	Statistic	df	Sig.
v1	,095	131	,007

Mi değerlerinin normal dağılımdaki olasılıklarının sınıflandırılabilmesi için de SPSS paket programında K-Means Clustering (K-Ortalamlar kümeleme) analizi yöntemi ile üç küme oluşturulmuştur.

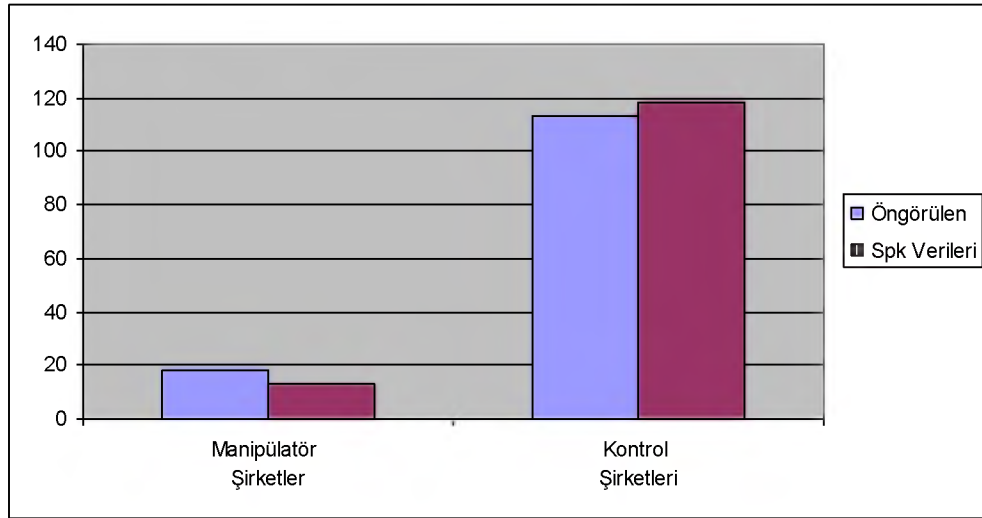
K-Ortalamlar kümeleme analiz sonuçlarına göre, hesaplanan Mi değerinin:

- ✓ % 30'dan daha düşük bir değer çıkması durumunda söz konusu şirketin manipülatif uygulamalar yaptığı yönünde bir bulgunun olmadığı,
- ✓ % 30,01 ile % 86 aralığında olması durumunda, söz konusu şirketin finansal bilgi manipülasyonuna başvurma olasılığının bulunduğu,
- ✓ % 86,01'den daha yüksek bir oran çıkması halinde ise, söz konusu şirketin manipülatif uygulamalar yaptığı yönünde çok önemli emareler olduğu değerlendirilmesinde bulunulabilir.

Bu kapsamda, Beneish modeli kullanılarak elde ettiğimiz sonuçlara göre, 2014 ve 2013 yılında hisse senedi BIST'e işlem gören ve analiz kapsamına alınan 131 şirketten Mi değerleri 3. kümeme dahil olan 18 (%14) şirket finansal bilgi manipülasyonuna başvurmuştur sonucuna ulaşılmıştır.

SPK haftalık bültenleri ve BIST günlük bülten verilerine göre manipülatör kabul edilen şirket sayısı ise 13'tür (%10). Model sonuçları ile BIST'in günlük bültenleri ile SPK'nın Haftalık bültenlerinden manipülasyon yaptığı kabul edilen şirket sayıları ile manipülasyon yapmayan şirket sayıları aşağıdaki grafikte verilmiştir. Grafikte de görüldüğü üzere 2014 yılında modele göre finansal bilgi manipülasyonu yapan şirket sayısı 18'dir. Manipülasyon yapmayan şirket sayısı ise 113'tür. BIST'in günlük bültenleri ile SPK'nın Haftalık bültenlerinden ulaşılan sonuçlara göre ise manipülasyona başvurduğu kabul edilen şirket sayısı 13, manipülasyon yaptığına dair hakkında her hangi bir bilgiye ulaşılmayan şirket sayısı ise 118'dir.

Şekil 7: Gerçek ve Öngörülen Manipülatör Şirket Sayıları

Modeldeki hesaplamalar sonucu elde edilen sonuçlarını SPK verileri ile karşılaştırdığımızda 2014 ve 2013 yılı verilerine göre model;

Manipülatör şirketleri % 53,9 oranında doğru tahmin etmektedir. Dolayısıyla kurduğumuz model, manipülatif uygulamalarda bulunan işletmeleri, manipülatif uygulamalarda bulunmayan işletmelerden ayırmaktadır.

SONUÇ

Finansal bilgi kullanıcıları için finansal tablolar önemli birer bilgi kaynağıdır. İşletmeler ile finansal bilgi kullanıcıları arasında köprü görevi gören finansal tabloların manipüle edilmemiş güvenilir bilgiler içermesi beklenmektedir. Güvenilir ve manipüle edilmemiş bilgiler içeren tablolar karar vericilerin doğru zamanda doğru kararlar verebilmelerine olanak sağlarken, şirketlerin faaliyet sonuçlarını olduğundan farklı gösteren manipülasyon uygulamaları finansal bilgi kullanıcılarını yanıltarak yanlış kararlar vermelerine sebep olmaktadır.

Manipülatif hareketler sonucunda alınan yatırım kararlarının olumsuz etkileri yalnızca yatırımcıların zarar görmesi ile sonuçlanmamakta manipülatif bilgiler ışığında alınan yatırım kararları sebebiyle kaynakların verimsiz alanlarda kullanılmasına sebep olmaktadır. Ayrıca finansal sistemin düzgün işlememesine sebep olarak, ülke ekonomilerini derinden etkileyebilecek finansal krizlere zemin hazırlamaktadır. Enron, WordCom, Parmalat gibi finansal skandallarda şirketlerde gerçekleştirilen manipülasyonların sadece o şirketi değil, toplumun büyük bir kesimini olumsuz etkilediğini göstermiştir. Bu ve benzeri etkenler nedeniyle finansal bilgi manipülasyonunun belirlenmesine yönelik yapılacak akademik çalışmalar; yatırımcıların manipülasyondan ve manipülasyonun neden olduğu zararlardan korunabilmeleri bakımından büyük önem taşımaktadır.

Bu amaçla çalışmada; finansal bilgi manipülasyonunun içeriğinin ne olduğu, manipülasyona neden olan faktörlerin neler olduğu, hangi tür muhasebe uygulamaları ile yapıldığı, sonuçlarının neler olduğu, manipülasyonu tespit etmede ve önlemede hangi yöntemlerin kullanıldığı konuları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın uygulama kısmında ise BIST'te işlem gören imalat sektöründeki şirketlerin 2013 ve 2014 takvim yılı finansal tablolarından elde edilen veriler kullanılarak, Beneish Modeli(1999) ve Küçüksözen'in(2004) Beneish modelini revize ettiği model yardımıyla uygulama yapılmıştır. Modele dahil edilen her bir şirket için; Ticari Alacaklar Endeksi(TAE), Brüt Kar Marjı Endeksi(BKME), Aktif Kalitesi Endeksi(AKE), Satışlardaki Büyüme Endeksi(SBE), Amortisman Giderleri Endeksi(AGE), Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Endeksi(PSE), Borçlanma Yapısındaki Değişim

Endeksi(BYDE), Stokların Satışlara Oranı(SSO), Finansman Giderlerinin Satışlara Oranı(FSO) hesaplanmıştır. Bulunan değerler ile Probit regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre bu endekslerden; Stokların Satışlara Oranı(SSO), Finansman Giderlerinin Satışlara Oranı(FSO), Borçlanma Yapısındaki Değişim Endeksi(BYDE), Satışlardaki Büyüme Endeksi(SBE) finansal bilgi manipülasyonunu tahmin açısından ayırt edici özelliğe sahiptir.

Probit regresyon analizinde bulunan kat sayılar kullanılarak her bir şirket için Mi değerleri hesaplanmıştır. Model sonuçlarına göre hisse senedi BIST’de işlem gören 131 şirketten 18 şirket manipülasyon yapmıştır. SPK haftalık bültenlerine göre ise bu sayı 13’tür. Model; manipülatör şirketleri % 53,9 oranında doğru tahmin etmektedir. Ancak modelde elde edilen sonuçların, uygulama kısmında bahsedilen Tip 1 ve Tip 2 hatalarda dikkate alınarak değerlendirilmesi, elde edilen sonuçların kesin kanaat olmadığı, manipülasyon yapıp yapılmadığı hususunda ipuçları sağladığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmanın uygulama kısmında ayrıntılı olarak bahsedildiği üzere, modelde borsada işlem gören şirketler dikkate alındığından, Borsaya kote olmamış halka kapalı şirketler için model doğru sonuçlar vermeyebilir. Ayrıca Beneish Modeli karı artırmaya yönelik yapılan manipülatif uygulamaları tahmine yönelik geliştirilmiş bir modeldir. Bu yüzden karı azaltmaya yönelik manipülatif uygulamaları tahmin etmede başarısız olabilmektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarına göre BIST’e işlem gören şirketlerin bir kısmının manipülatif uygulamalar yaptığı söylenebilir. Bu sebeple yatırımcıların borsada işlem gören şirketlerle ilgili yatırım kararları alırken manipülatif uygulamaları dikkate almaları faydalı olacaktır. Aksi halde yanlış alınan yatırım kararları sebebiyle zarar etmeleri söz konusu olabilecektir. Daha ileri aşamada ise yatırımcıların sermaye piyasalarına olan güvenlerinin tekrar sağlanması ve ülke ekonomisinin ciddi zararlar görmemesi için yetkili mercilerce gerekli önlemlerin alınması önem arz etmektedir.

Tespit edilmesi oldukça güç olan finansal bilgi manipölasyonunun önlenmesi kapsamında finansal bilgi manipölasyonlarıyla ilgili olarak ÷lke dışındaki uygulamalar incelenerek, ilgili kuruluşlarla bilgi paylaşımında bulunulabilir. Manipölasyonun tespitine ilişkin olarak bir denetim prosedürü hazırlanıp uygulanması sağlanabilir. Bu konuyla ilgili yapılan akademik araştırma sayısı artırılarak manipölasyon ve uygulama yöntemleri, hangi amaçlara yönelik olarak hangi tür işlemler üzerinde uygulandığı konusunda düzenleyici kurumlara ve standart belirleyici kurumlara veri sağlanabilir. Gerek üniversiteler gerekse meslek örgütleri düzeyinde verilen eğitim kalitesi artırılıp, meslek mensuplarının mesleki etik anlayışı geliştirilerek tüm muhasebe çevresinin her türlü manipölatif uygulamanın karşısında durması sağlanabilir. Manipölatif uygulamalar sıklıkla üst yöneticiler tarafından gerçekleştirildiğinden bu konuyla ilgili caydırıcı cezalar uygulanabilir.

Kaynaklar

- A. Brealey, Richard. Stewart c. Myers. Alan J. Marcus. **İşletme Finansının Temelleri**, Çev. Türkan Arıkan. Ünal Bozkurt. Hatice Doğukanlı. MC Grav Hill.
- Abdioğlu, Hasan. 2007, "Hilelerin Önlenmesi ve Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Proaktif Yaklaşımlar", **Muhasebe ve Denetime Bakış**, S. 22, ss.119-138.
- Akbıyık, Sedat. 2005, **Vergi Uygulamaları Yönüyle Denetim ve Raporlama**, Bursa:Ekin Kitapevi.
- Akdoğan, Nalan. Nejat Tenker. 2010. **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akyel, Nermin. Nevran Karaca. 2005, "Bağımsız Denetim Açısından Etik ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları" **Mali Çözüm**, S 72, ss. 242-254.
- Akyüz, Ömer Faruk. 2011, **İnsan ve Bilgi Ekseninde Entelektüel Sermayenin Etkin Yönetimi**, İstanbul: THY Yayınları.
- Altuk Özden, Vildan Evrim. 2013, **Uluslar arası Finansal Raporlama Standartlarının Kar Yönetimine Etkisi: Bağımsız Denetçilerin Algıları Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Aren, Selim. 2009,"Yönetici Değişikliği ve Finansal Rapor Manipülasyonları" **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, S. 10, ss.12-10.
- Aren, Selim. 2003, **Yöneticilerin Kar Yönetimi ile İlgili Tutumları ve İMKB'de Bir Uygulama**, Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Arı, Mustafa. 2007, **Finansal Raporlamaya Olan Güvenin Artırılmasına Yönelik Yeni yaklaşımlar**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Arı, Mustafa. 2008, "Kurumsal Yönetim ve Finansal Raporlamanın Güvenilirliği", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, S. 2, ss. 43-68.
- Atalar, Metin. 2013, **Bankalarda Ticari Kredi Risk Haritası ve Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Araştırılması**, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Ataman, Başak. Çakıcı Cemal. Gürbüz Gökçen. 2011, **Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları**, İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Avşarlıgil, Nuri. 2010, **Finansal Tabloların Manipülasyonunda Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri ve Beneş Modeli ile Bir Uygulama**, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ayarlıoğlu, Mehmet Akif. 2007, **Kar Yönetimi Uygulamaları ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında Test Edilmesi**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Aydın, A.Vahimi, Ergür, H.Oğuzhan. Tarkun, Savaş. 2014, “İşlem Bazlı Manipülasyon Şirketlerinin Vektör Ototegresif Analizi ile İncelenmesi” **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, C. 5, S. 1, ss.1-37.

Ayıköğlü Zaif, Figen. Aydın Karapınar. 2009, **Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları İle Uyumlu Finansal Analiz**, Ankara: Gazi Kitapevi.

Aysan, Mustafa, “Küresel Kriz ve Muhasebe Uygulamaları” Finans Gündem, Kaynak:<http://www.finansgundem.com/mustafa-a-aysan-yazar39/kuresel-kriz-ve-muhasebe-uygulamaları-316581y.htm>, (Erişim tarihi: 11. Nisan 2015).

Bahadır, Oğuzhan. Volkan Demir. 2007, “Muhasebe Manipülasyonu-Yöntemler ve Teknikler”, **Mali Çözüm**, S. 84, ss. 103-119.

Ban, Ünsan. Metin Kamil Ercan. 2005, **Finansal Yönetim**, Ankara: Gazi Kitapevi.

Bayırlı, Rıdvan. 2006, **Yaratıcı Muhasebe Etik, Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama**, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Behdioğlu, Sema; Özcan, Gözde.” Veri Zarflama Analizi ve Bankacılık sektöründe Bir Uygulama”**Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** Y.2009, C.14, S.3 s.301–326.

Bilgedenetim, (2007), “Enron Vakası”, Kaynak: http://www.bilgedenetim.com/makaleler/haber_oku.php?haber_id=6, (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2015).

Bigpara,(2002), “WordCom Skandalı tüm Dünyayı Sarstı”, Kaynak:http://www.bigpara.com/haberler/genel-haberler/worldcom-skandalı-tüm-dünyayı-sarstı_ID419361,(Erişim Tarihi 28.04.2015).

Bozkurt, Nejat. 2010, **Muhasebe Denetimi** İstanbul: Alfa Yayınları.

Bozkurt, Nejat. 2011, “İşletmelerde Çalışanların Yaptıkları Hilelerin Ortaya Çıkartılması ve Önlenmesi”, **Marmara Üniversitesi Seminer Notları**, İstanbul.

Bushman, Robert; Abbie J. Smith, 2001, "Financial accounting information and corporate governance", Journal of Accounting and Economics, Num. 32, pp. 237-333.

Büyükmirza, Kamil. 2012, **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi**, Ankara:Gazi Kitapevi.

Can, Ahmet Vecdi. (2010), "Krizin Muhasebesi ve Muhasebenin Krizi", **Mali Çözüm Dergisi**, S. 97, ss: 21-49. Kaynak: <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicözüm/97malicozum/2%20ahmet%20vecdi%20can.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.04.2015).

Canbulut, Gonca. 2008, **Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Örnek Bir Uygulama**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ceylan, Onur. 2014, Spekülasyon ve Manipülasyon Nedir, Farkları Nelerdir. Kaynak: <http://piyasarehberi.org/piyasa/105>, (Erişim tarihi:01.08.2015).

Chambers, Nurgül. 2004, 'Sermaye Piyasalarında Manipülasyon ve İMKB'deki Örnekleri', **Muhasebe ve Finansman**, S. 24, ss.62-72.

Coşkun, Dilek. Yusuf Demir. 2009, "Finansal Bilgi Sisteminin İşletmelerin Yönetim Fonksiyonu Üzerine Etkisi:Aydın İli Örneği", **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 2, ss.1-21.

Çabuk, Adem. İbrahim Lazol. 2005, **Mali Tablolar Analizi**, Bursa: Vipaş Yayınları.

Çaldağ, Yurdakul. 2007, **Denetim ve Raporlama Finansal Tablolar ve Analiz Teknikleri**, Ankara: Gazi Kitapevi.

Çalış, Y. Ercan. Özgür Çatıkkaş. 2010, "Hile Denetiminde Proaktif Yaklaşımlar", **Muhasebe ve Finansman**, S.45, ss.146-156.

Çetiner, Ertuğrul. 2008, **Yönetim Muhasebesi**, Ankara: Gazi Kitapevi.

Çıtak, Nermin. 2009, "Yaratıcı Muhasebe hileli Finansal Raporlama mıdır", **Mali Çözüm Dergisi**, S. 91, ss. 81-112,

Çıtak, Nermin. 2007, **Hileli Mali Raporlamada Yaratıcı Muhasebe ve Bir Uygulama**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Çorbacı Doğan, Öznur. 2011, **Yaratıcı Muhasebe ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda İşlem Gören Şirketler Üzerinde Bir Uygulama**, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Dağlar, Hüseyin. Sait Pekin. 2011, “Kurumsal Yönetim ile Finansal Tablo Manipülasyonu Arasındaki İlişki: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alan Şirketlerde Bir Araştırma”, **Mali Çözüm**, S. 107, ss.19-44.

Dağlı, Muhammet Fatih. 2011, **Muhasebe Denetiminin Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Kayıt Dışı Etkisi**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Denetimnet, 2015, ”Denetim Teknikleri”, Kaynak: (<http://www.denetimnet.net/PrintPage.aspx?pgID=9955/>, (Erişim Tarihi: 03. Nisan 2015).

Doğan, Ebubekir. Nevin Yörük. 2009, **Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Finansal Bilgi Manipülasyonunun Belirlenmesine Yönelik İMKB’da Bir Uygulama**, Ankara: Detay Yayıncılık.

Dokur, Şükrü. Sait Kaygusuz. 2009, **Finansal Muhasebe: Uygulamacılar İçin**. Bursa: Dora Yayınları.

Dönmez, Adnan. Ayten, Ersoy. 2011, “Bağımsız Denetim Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri:Türkiye’de SPK’da Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma” Kış 2011, S.56, ss.121-142. Kaynak: <http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/13010549/2011/sayi56/M0009574.pdf>. (Erişim Tarihi:04 Mart 2015).

Er, Bünyamin. İdris Varıcı. 2013, “Muhasebe Manipülasyonu ve Firma Performansı İlişkisi: İMKB Uygulaması”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, S. 1, ss. 43-52.

Erdoğan, Melih. 2005, **Denetim**, Eskişehir: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Ersoy, Mehmet. 2012, “Finansal Bilgilerin Yönetimi Sürecinde Muhasebe Bilgi Sistemi”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, S. 6, ss. 9-21.

Fırat, Emine. Hakan Seldüz. 2014, ”Finansal Raporların Oluşmasında Finansal Raporlamanın Rolü: Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Getirdiği Düzenlemeler Yeterli mi?” **INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES**, ss. 1-10.

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve

Gacar, Anıl. 2012, ”Ekonomik Krizler Sonrası Yaşanan Şirket İflasları ve Yaratıcı Muhasebe İlişkisi” **Mali Çözüm**, S. 111, ss.73-84.

George, D., Mallery, M. 2010, ‘SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference Fourth Edition’, Boston: Pearson.

Göçen, Ayça Ceren. 2010, “Kurumsal Yönetim, İç Kontrol ve Bağımsız Denetim: Parlatmat Vakası”, **Mali Çözüm**, S. 97, ss. 107-130.

Gücenme, Ümit. Aylin Poroy Arsoy. 2006, “Muhasebe Standartlarındaki Sınıflandırılmış Nakit Akım Tablosu Formatı ile Finansal Performansın Ölçülmesi”, **Muhasebe ve Finansman**, S. 30, ss.66-74.

George, Darren. Mallery, M. 2010, SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, Boston: Pearson,

Haftacı, Vasfi. 2013, **Yönetim Muhasebesi**, Kocaeli:Umuttepe Yayınevi.

Hisse Senedi Piyasasında Manipülasyon: Kullanılan Yöntem Örnekleri Manipülatif İşlem Kalıbı Örnekleri, Korunma Yolları. 2003, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, ss. 1-24. Kaynak: <http://www.spk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 02.03.2015)

İbiş, Cemal. “Muhasebe Denetiminde Analitik İnceleme Prosedürlerinin Yeri ve Önemi”,Kaynak: http://www.vergisorumlari.com.tr/makale_login.aspx?makaleno=3086 (Erişim Tarihi: 07.04.2015).

Kandemir, Canol, Şenol Kandemir. 2012, ”Muhasebe Hilelerini Önlemede Çözüm Yolu Olarak kullanılacak Strateji Bileşenleri”, **Mali Çözüm Dergisi**, S.111, ss. 15-42.

Kandemir, Canol. Jale Sağlar. 2009, “Enron Olayı: Muhasebe Hilesi mi, Sistem Hatası mı?” **Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi**, S.1, ss. 20-39.

Karacaer, Semra. Cem Sayın. 2014, “ Değer Hisse Senetleri ve Büyüme Hisse Senetlerinin Tahakkuk Uygulamaları Açısından Farklılıkları”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.14, S.3, ss. 39-63. Kaynak: <http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/13030876/2014/cilt14/sayi3/M0016799.pdf> (Erişim Tarihi: 02 Şubat 2015).

Kartal, Cemal Turgut. “Şirketlerde Hilekarlık ve Hileli Finansal Raporlama”, Kaynak: <http://kobitek.com/sirketlerde-hilekarlik-ve-hileli-finansal-raporlama.>, (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2015).

Keskin Benli, Yasemin. Küçükkocaoğlu Güray. Küçüksözen Cemal. 2009,” Finansal Bilgi Manipülasyonunun Tespitinde Yapay Sınır Ağı Modelinin Kullanımı”, **İMKB Dergisi**, S. 36, ss.1-31.

Kiracı, Murat. 2004, **Hile Riski Değerlemesinin ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü ve Türkiye’de SPK’dan Yetki Alan Denetim**

Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Koç Yalkın, Yüksel. 2012, **Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulamalar**, Ankara: Nobel Yayıncılık

Kutukız, Doğan. 1999, “Menkul Kıymet Piyasalarında Manipülasyon ve İstanbul Kıymet Borsasında Manipülasyon Önlemleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksekokulu Dergisi**, S.2, ss. 125-138.

Küçük, Ergün. Şaban UZAY. 2009, “Hileli Finansal Raporlamanın Oluşumu ve Doğurduğu Sonuçlar”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.32, ss.240-258.

Küçük, Ergün. 2009, **Hileli Finansal Raporlamanın Engellenmesinde Kurumsal Yönetim ve Dış Denetimin Rolü: Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma**, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Küçük, İsmail. 2008, **Finansal Raporlamada Hile-Manipülasyonlar ve Önlenmesi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Küçükkaplan, İlhan, Umut Uyar. 2012, ” Finansal Tablolarda Yapılan Hile ve Hataların Firmaların Hisse senedi Getirilerine Etkisi”, Kaynak: http://icongfesr2011.tolgaerdogan.net/documents/national_presentations/UL15.pdf, (Erişim Tarihi: 04.01.2015).

Küçükkocaoğlu, Güray. Cemal Küçüksözen. 2004, “Finansal Bilgi Manipülasyonunun Ortaya Çıkarılması: İMKB Senetleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, Kaynak: <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/kisiselgercegeaykiri.pdf>, (Erişim Tarihi: 02.02.2015).

Küçükkocaoğlu, Güray. Cemal Küçüksözen. 2004, “Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, 1st International Accounting Conference on the Way to Convergence, **MODAV**, ss. 1-58.

Küçüksözen, Cemal, 2004, **Finansal Bilgi manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Leyli Elitaş, Bilge. 2013, ”Muhasebe Manipülasyonu ve Muhasebe Bilgi Kalitesine Etkisi”, **Muhasebe ve Finansman**, S.58, ss.41-54.

Mazgit, İsmail. 2007,” Sermaye Piyasalarında Spekülasyon : Tarihin Tekerrürü”, Gündem Dergisi, ss.8-11. Kaynak: http://ekonomikorumlar.com.tr/dergiler/gundem/Gundem_1_Sayi_512.pdf. (Erişim tarihi:16. Mayıs 2015),

Muhasebe Dersleri, “Gelir Tablosu”, Kaynak: <http://www.muhasabedersleri.com/gelir-tablosu.html>, (Erişim Tarihi: 12. Ocak 2015).

Mscephe, 2012, “Manipülasyon Spekülasyon Farkı”, Kaynak: <https://mscephe.wordpress.com/2012/02/12/manipulasyon-spekulasyon-farki/>, (Erişim Tarihi: 07 Ocak 2015).

Muhasebe Dersleri, “Kar”, Kaynak;<http://muhasabedersleri.com/ekonomi/rant-faiz-ucret-kar.html>, (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2015).

Myomuhasebe, 2015, “Özkaynak Değişim Tablosu, Fon Akım Tablosu”, Kaynak:<http://myomuhasebe.tr.gg/-Oe-zkaynaklar-De%26%23287%3Bi%26%23351%3Bim-Tablosu.html/>, (Erişim Tarihi: 06 Temmuz 2015).

Notoku, “Muhasebe ile İlgili Taraflar”, Kaynak: [http://notoku.com/muhasebe-ile-ilgili-taraflar\(/#ixzz3OVYwRmyW\)](http://notoku.com/muhasebe-ile-ilgili-taraflar(/#ixzz3OVYwRmyW)), (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2015).

Okay Örerler, Esin. 2005, “Finansal Değerlendirme Açısından Finansal Tabloların Şeffaflığı”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, S. 15, ss.1-8.

Öncel, Abidin; Salih Şimşek. 2011, ”Türkiye’de Bölgeler Arası Kaynak Kullanım Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Ölçülmesi”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, S. 37, ss. 87-119.

Özcan, Rasim. 2013, ”Hisse Senedi Piyasalarında Manipülasyon Stratejileri”, **İMKB Dergisi 3 Aylık Finans ve Ekonomi Süreli Yayını**, S.49, ss.19-42.

Özcan, Murat. 2007, **Kar Yönetimi Uygulamalarına İlişkin Etik Yargı Farklılıkları**, Kocaeli: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Doktora Tezi.

Özden, Ünal H. 2008, “Veri Zarflama Analizi ile Türkiye’de ki Vakıf Üniversitelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, S. 2, ss.167-185.

Özdoğrular, 2011, ‘Muhasebe Hileleri ve Muhasebede Manipülasyon ve Vergi Cezaları’, Kaynak: <http://www.ozdogrular.com/content/view/17231/176/>), (Erişim Tarihi: 02 Nisan 2015).

Özkul, Levent. 2003, **ABD Sermaye Piyasalarında Yaşanan Son Gelişmelerin ve ABD’de yürürlüğe Giren 2002 Tarihli Sarbanes-Oxley Kanununun türk**

Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul: Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü.

Özşahin, Nadir. t.y., **Finansal Tablolar Analizi ve Yorumlanması**, y.y.: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezun ve Mensupları Vakfı Yayınları.

Reitix Com. (2013), ‘Finansal Durum Tablosu(Bilanço) Nedir’ Kaynak: <http://www.reitix.com/Makaleler/Finansal-Durum-Tablosu>, (Erişim Tarihi: 03.02.2015).

Riskonomi. Com, (2010), ‘Bir Dünya Devinin Çöküşü: Enron Skandalı’ Kaynak: <http://www.riskonomi.com/wp/?p=582>, (Erişim Tarihi: 19. Şubat 2015).

Sayın, Halil Cem. 2010, **Değer Hisse Senetleri ve Büyüme Hisse Senetlerinin Yapısal Özellikleri ve Tahakkuk Uygulamaları Açısından Farklılıkları**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Seldüz, Hakan. 2014, ‘Finansal Krizlerin Oluşmasında Finansal Raporlamanın Rolü:Uluslar arası Finansal Raporlama Standartlarının Getirdiği Düzenlemeler Yeterli mi’, **İnternational Conference on Eurosion Economios**, ss. 515-524. Kaynak: <http://www.academia.edu/8806373> (Erişim Tarihi: 04 Mart 2015).

Sevilengül, Orhan. 2011, **Genel Muhasebe**, Ankara: Gazi Kitapevi; 2011.

Seyman, Hasan. 2010, **İMKB Hisse Senedi Piyasasında Manipülasyon ve Engellemeye Yönelik Tedbirler**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

SPK. 2015, ”Haftalık Bültenler”, Kaynak: <http://www.spk.gov.tr> (Erişim tarihi: 01 Kasım 2014).

Süer, A. Zeynep. 2003, ‘Profesyonel Muhasebe Mesleğinde Enron Skandalı ve Sonraki Gelişmeler’, **Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, İstanbul.

Şamiloğlu, Famil. 2001, ‘Etkin Bir Vergi Denetiminde Temel Finansal Tabloların Analizinin Önemi’, **Mali Çözüm Dergisi**, S. 56, ss. 90-102.

Şengür, Evren Dilek. 2010, **İşletmelerde Hile, Hilelerin Önlenmesi, Hileli Finansal Raporlama ile İlgili Düzenlemeler ve bir Araştırma**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Şensoy, Deniz. 2013, ‘Manipülasyon; Piyasa Dolandırıcılığı Suçu, Uygulanacak Tedbirler ve Yaptırımlar’, **Ankara Barosu Yayınları**, S.3, ss. 371-399.

Tarhan Mengi, Banu. 2003, **Hileli Finansal Raporlama**, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Tetik, Semra. 2003, “İşletme Performansını Belirlemede Veri Zarflama Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, C.10, S.2, ss. 221-229.

Topçuoğlu, Metin. Hayrettin Usul. 2011,” Finansal Manipülasyonların Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesinde Adli Muhasebenin Önemi: Türk Hukuk Sisteminde Var Olması Gerekliği Üzerine Bir Tartışma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi**, C.16, S.3, s.53-66.

Türkyener, C. Mustafa. 2007, “Benford Yasası ve Mali Denetimde Kullanımı”, **Sayıştay Dergisi**, S. 64, ss.111-122.

Uçma, Tuğba. 2010, **Finansal Bilgi Manipülasyonunda ve Hileli Finansal Raporlamada Denetçi Sorumluluğunun Belirlenmesine Yönelik Yapısal Eşitlik Modeli(SEM) Uygulaması**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Usul, Hayrettin. Metin Topçuoğlu. 2011, “Finansal Manipülasyonların Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesinde Adli Muhasebenin Önemi: Türk Hukuk Sisteminde Var Olması Gerekliği Üzerine Bir Tartışma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.3, ss. 53-66.

Uzay, Şaban. 2006, “Denetçilerin Denetiminde Yeni Bir Model Olarak Kamu Gözetim Kurulu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, C, 8, S.4, ss. 175-2010.

Varıcı, İdris. 2011, **Hile Riski ve Denetçinin Sorumluluğu: Hile Riskinin Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama**, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Varış Tezcanlı, Meral. 1996, **İçeriden Öğrenenlerin Ticareti ve Manipülasyonlar**, İstanbul: İMKB Yayınları.

Yardımcıoğlu, Mahmut. 2013, **Finansal Muhasebe**, Kahramanmaraş: Fatih Basımevi.

Yaşar, Alparslan. 2011, **Bağımsız Dış Denetim Kalitesinin Kar Yönetimi Üzerine Etkisi: İMKB’de Kayıtlı İşletmeler Üzerine Bir Uygulama**, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Yayla, Hilmi Erdoğan. 2006, **Güç ve Yetki İlişkilerinin Muhasebe Bilgisi Kararları Üzerinde Yapısal Bir Model Önerisi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Yıldız.Edu. tr., ‘Yapay Sinir Ağları’, Kaynak: <http://www.yildiz.edu.tr/~gulez/3k1n.pdf>, (Erişim Tarihi: 04 Temmuz 2015).

Yüce, Aydın Alber. 2012, ”Sermaye Piyasasında Manipülasyon” **TBB Dergisi**, ss.363-388, Kaynak: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-98-1131>, (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2014).

Diğer İnternet Kaynakları:

<http://www.borsaistanbul.com/>

<http://www.spk.gov.tr>

<http://www.tdkterim.gov.tr>

<http://www.kap.gov.tr/>

<http://www.tusiad.org>

<http://arsiv.ntv.com.tr/news/165826.asp>

<http://www.hurriyet.com.tr/index/ArsivNews.aspx?id=81346>.

Ekler

Ek: 1 Araştırmaya Dahil Edilen Şirketler

1	AVOD	A.V.O.D. KURUTULMUŞ GIDA VE TARIM ÜRÜNLERİ A.Ş.
2	AKCNS	AKÇANSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
3	ATEKS	AKIN TEKSTİL A.Ş.
4	AKSEL	AKSEL ENERJİ YATIRIM HOLDİNG A.Ş.
5	ALKİM	ALKİM ALKALİ KİMYA A.Ş.
6	ALKA	ALKİM KAĞIT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
7	ALYAG	ALTINYAĞ KOMBİNALARI A.Ş.
8	AEFES	ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SANAYİİ A.Ş.
9	ASUZU	ANADOLU ISUZU OTOMOTİV SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
10	ARCLK	ARÇELİK A.Ş.
11	ASLAN	ASLAN ÇİMENTO A.Ş.
12	ATPET	ATLANTİK PETROL ÜRÜNLERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
13	AYES	AYES ÇELİK HASIR VE ÇİT SANAYİ A.Ş.
14	AYGAZ	AYGAZ A.Ş.
15	BAKAB	BAK AMBALAJ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
16	BALAT	BALATACILAR BALATACILIK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
17	BANVİT	BANVİT BANDIRMA VİTAMİNLİ YEM SANAYİİ A.Ş.
18	BASCM	BAŞTAŞ BAŞKENT ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
19	BTCİM	BATIÇİM BATI ANADOLU ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
20	BRKSN	BERKOSAN YALITIM VE TECRİT MADDELERİ ÜRETİM VE TİCARET A.Ş.
21	BLCYT	BİLİCİ YATIRIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
22	BRKO	BİRKO BİRLEŞİK KOYUNLULULAR MENSUCAT TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
23	BRMEN	BİRLİK MENSUCAT TİCARET VE SANAYİ İŞLETMESİ A.Ş.
24	BFREN	BOSCH FREN SİSTEMLERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
25	BOSSA	BOSSA TİCARET VE SANAYİ İŞLETMELERİ T.A.Ş.
26	BRISA	BRİSA BRIDGESTONE SABANCI LASTİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
27	BUCİM	BURSA ÇİMENTO FABRİKASI A.Ş.
28	CELHA	ÇELİK HALAT VE TEL SANAYİİ A.Ş.
29	CEMAS	ÇEMAŞ DÖKÜM SANAYİ A.Ş.
30	CMBTN	ÇİMBETON HAZİRBETON VE PREFABRİK YAPI ELEMANLARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
31	CMENT	ÇİMENTAŞ İZMİR ÇİMENTO FABRİKASI T.A.Ş.
32	CİMSA	ÇİMSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
33	DAGI	DAGI GİYİM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
34	DMSAS	DEMİSAŞ DÖKÜM EMAYE MAMÜLLERİ SANAYİİ A.Ş.
35	DENCM	DENİZLİ CAM SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
36	DERİM	DERİMOD KONFEKSİYON AYAKKABI DERİ SANAYİ VE

		TİCARET A.Ş.
37	DESA	DESA DERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
38	DIRIT	DİRİTEKS DİRİLİŞ TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
39	DITAS	DİTAŞ DOĞAN YEDEK PARÇA İMALAT VE TEKNİK A.Ş.
40	DOBUR	DOĞAN BURDA DERGİ YAYINCILIK VE PAZARLAMA A.Ş.
41	DGKLB	DOĞTAŞ KELEBEK MOBİLYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
42	DOGUP	DOĞUSAN BORU SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
43	DYOBY	DYO BOYA FABRİKALARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
44	ECZYT	ECZACIBAŞI YAPI GEREÇLERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
45	EGGUB	EGE GÜBRE SANAYİİ A.Ş.
46	EGPRO	EGE PROFİL TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
47	EGSER	EGE SERAMİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
48	EPLAS	EGEPLAST EGE PLASTİK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
49	EKİZ	EKİZ KİMYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
50	EKMEL	EMEK ELEKTRİK ENDÜSTRİSİ A.Ş.
51	EREGL	EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.
52	ESEMS	ESEM SPOR GİYİM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
53	GENTS	GENTAŞ GENEL METAL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
54	GEREL	GERSAN ELEKTRİK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
55	GOODY	GOODYEAR LASTİKLERİ T.A.Ş.
56	GUBFR	GÜBRE FABRİKALARI T.A.Ş.
57	HATEK	HATEKS HATAY TEKSTİL İŞLETMELERİ A.Ş.
58	HZNDR	HAZNEDAR REFRAKTER SANAYİİ A.Ş.
59	HURGZ	HÜRRİYET GAZETECİLİK VE MATBAACILIK A.Ş.
60	IHEVA	İHLAS EV ALETLERİ İMALAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
61	IHGZT	İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
62	IZMDC	İZMİR DEMİR ÇELİK SANAYİ A.Ş.
63	IZOCM	İZOCAM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
64	JANS	JANTSA JANT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
65	KRATL	KARAKAŞ ATLANTİS KIYMETLİ MADENLER KUYUMCULUK TELEKOMÜNİKASYON SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
66	KRDMA	KARDEMİR KARABÜK DEMİR ÇELİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
67	KARSN	KARSAN OTOMOTİV SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
68	KATMR	KATMERCİLER ARAÇ ÜSTÜ EKİPMAN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
69	KENT	KENT GIDA MADDELERİ SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
70	KERVT	KEREVİTAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
71	KLMSN	KLİMASAN KLİMA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
72	KNFRT	KONFRUT GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
73	KONYA	KONYA ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
74	KORDS	KORDSA GLOBAL ENDÜSTRİYEL İPLİK VE KORD BEZİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
75	KUTPO	KÜTAHYA PORSELEN SANAYİİ A.Ş.

76	LUKSK	LÜKS KADİFE TİCARET VE SANAYİİ A.Ş.
77	MAKTK	MAKİNA TAKIM ENDÜSTRİSİ A.Ş.
78	MRDIN	MARDİN ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
79	MRSHL	MARSHALL BOYA VE VERNİK SANAYİİ A.Ş.
80	MNDRS	MENDERES TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
81	MEMSA	MENSA SINAİ TİCARİ VE MALİ YATIRIMLAR A.Ş.
82	MERKO	MERKO GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
83	TIRE	MONDİ TİRE KUTSAN KAĞIT VE AMBALAJ SANAYİ A.Ş.
84	MAKU	MUTLU AKÜ VE MALZEMELERİ SANAYİ A.Ş.
85	NIBAS	NİĞBAŞ NİĞDE BETON SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
86	NUHCM	NUH ÇİMENTO SANAYİ A.Ş.
87	OLMIP	OLMUKSAN INTERNATIONAL PAPER AMBALAJ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
88		OMV PETROL OFİSİ A.Ş.
89	OTKAR	OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ş.
90	OZBAL	ÖZBAL ÇELİK BORU SANAYİ TİCARET VE TAAHHÜT A.Ş.
91	PARSN	PARSAN MAKİNA PARÇALARI SANAYİİ A.Ş.
92	PENGD	PENGUEN GIDA SANAYİ A.Ş.
93	PETKM	PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.
94	PETUN	PINAR ENTEGRE ET VE UN SANAYİİ A.Ş.
95	PINSU	PINAR SU SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
96	PNSUT	PINAR SÜT MAMULLERİ SANAYİİ A.Ş.
97	RODRG	RODRİGO TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
98	ROYAL	ROYAL HALI İPLİK TEKSTİL MOBİLYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
99	SAMAT	SARAY MATBAACILIK KAĞITÇILIK KIRTASİYECİLİK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
100	SARKY	SARKUYSAN ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
101	SASA	SASA POLYESTER SANAYİ A.Ş.
102	SAYAS	SAY REKLAMCILIK YAPI DEKORASYON PROJE TAAHHÜT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
103	SEKUR	SEKURO PLASTİK AMBALAJ SANAYİ A.Ş.
104	SELGD	SELÇUK GIDA ENDÜSTRİ İHRACAT İTHALAT A.Ş.
105	SILVR	SİLVERLİNE ENDÜSTRİ VE TİCARET A.Ş.
106	SKTAS	SÖKTAŞ TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
107	SNPAM	SÖNMEZ PAMUKLU SANAYİİ A.Ş.
108	TARAF	TARAF GAZETECİLİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
109	TATGD	TAT GIDA SANAYİ A.Ş.
110	TKURU	TAZE KURU GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
111	TMPOL	TE-MAPOL POLİMER PLASTİK VE İNŞAAT SANAYİ TİCARET A.Ş.
112	TOASO	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.
113	TRKCM	TRAKYA CAM SANAYİİ A.Ş.

114	TUKAS	TUKAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
115		TÜRK DEMİR DÖKÜM FABRİKALARI A.Ş.
116	TTRAK	TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.
117	TBORK	TÜRK TUBORG BİRA VE MALT SANAYİİ A.Ş.
118	ULKER	ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ A.Ş.
119	VANET	VANET GIDA SANAYİ İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş.
120	VESBE	VESTEL BEYAZ EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
121	VESTL	VESTEL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
122	VKING	VİKİNG KAĞIT VE SELÜLOZ A.Ş.
123	YATAS	YATAŞ YATAK VE YORGAN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
124	YBTAS	YİBİTAŞ YOZGAT İŞÇİ BİRLİĞİ İNŞAAT MALZEMELERİ TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
125	YONGA	YONGA MOBİLYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
126	YUNSA	YÜNSA YÜNLÜ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
127	DEVA	DEVA HOLDİNG
128	FMZP	FEDERAL-MOGUL İZMİT PİSTON VE PİM ÜRETİM TESİSLERİ A.Ş.
129	GOLTS	GÖLTAŞ GÖLLER BÖLGESİ ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
130	PIMAS	PİMAŞ PLASTİK İNŞAAT MALZEMELERİ A.Ş.
131	TUPRS	TÜPRAŞ-TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.

Ek 2: Beneish Modelinde Kullanılan Endeksler ve Mi Değerleri

SIRA NO	ŞİRKET ÜNVANI	TAE	BKME	AKE	SBE	AGE	PSE	BYD	SSO	FSO	Mi Değerleri
1	AVOD	0,5268	1,4561	0,5711	2,3435	1,4563	0,7888	1,0767	0,4075	0,3979	-0,7682
2	AKCNS	0,8684	0,7928	1,4701	1,1735	0,2781	0,9906	0,8628	1,0105	1,1218	-0,5057
3	ATEKS	1,0112	0,5412	0,4753	1,0469	0,9429	0,7556	0,7324	1,0859	1,7249	-0,3499
4	AKSEL	0,6297	0,9519	1,2277	0,2498	0,3358	1,3623	0,3150	0,1230	0,8829	-1,2018
5	ALKIM	0,5797	0,8754	0,6752	1,0871	0,9100	0,8983	0,6712	1,2813	0,5944	-0,5745
6	ALKA	0,3821	0,6902	0,7739	1,0869	0,8454	0,8991	0,7028	1,3245	0,8657	-0,5469
7	ALYAG	1,8674	2,2870	0,8515	1,0787	1,3409	1,0121	1,2269	0,7426	1,4938	-1,7660
8	AEFES	1,0853	0,9915	1,4457	1,0961	0,9484	0,9803	1,0352	0,9864	1,3731	-1,2996
9	ASUZU	0,9698	0,9480	0,9553	1,1304	1,0037	1,0715	1,1873	1,3248	1,0467	-1,6563
10	ARCLK	0,9402	0,9603	1,0529	1,1276	0,8808	1,0483	1,0123	0,9477	0,7743	-1,5364
11	ASLAN	1,1325	0,8662	0,9306	1,3758	1,0497	0,8680	1,2342	0,7270	0,8220	-2,0632
12	ATPET	1,0666	0,8905	1,2399	1,1937	0,6848	1,2984	1,3127	0,7824	1,1281	-2,0740
13	AYES	0,7941	0,8033	0,8924	1,1762	0,9065	0,6060	0,8471	0,7888	1,3293	-1,0050
14	AYGAZ	0,9022	1,2740	0,4319	1,1759	0,9755	0,8711	1,0415	0,3408	2,3221	-1,2466
15	BAKAB	0,8223	1,0836	0,5800	1,2441	0,9144	0,9608	0,9210	0,9207	0,6960	-1,1868
16	BALAT	0,8148	1,0266	0,6369	1,0942	0,2535	0,9423	1,1176	0,8463	1,0698	-1,5693
17	BANVIT	1,0149	0,9141	1,0673	1,1692	0,8083	1,0189	1,0294	0,8762	0,8044	-1,5174
18	BASCM	1,3456	0,8612	1,0463	1,1126	1,1575	0,9572	0,9977	1,0675	1,0690	-1,3190
19	BTCIM	1,3266	0,8250	1,0622	1,1710	0,8409	0,8691	0,9187	0,9257	0,5957	-1,2344
20	BRKSN	0,0887	0,7977	7,8662	1,4589	1,0520	0,7883	1,0078	0,7263	0,4735	-1,7861
21	BLCYT	1,0787	0,6348	0,1230	2,1663	1,3501	0,8915	1,0733	1,4549	1,2937	0,4279
22	BRKO	0,9992	1,3071	-0,9818	0,9798	1,0508	1,2723	1,0909	1,4066	1,1548	-1,3693
23	BRMEN	0,9315	0,9017	0,8617	1,0179	0,9424	1,9930	1,1975	1,4881	1,0129	-1,4376
24	BFREN	1,1033	1,2404	1,1073	1,2028	1,0380	0,5716	1,0035	2,5970	0,7226	-0,1852
25	BOSSA	0,7996	0,9812	0,3187	1,0539	0,9507	1,1572	1,3197	0,9405	0,7726	-2,6575
26	BRISA	1,0314	0,9126	1,0316	1,1370	0,9441	1,0294	1,0542	0,9822	0,8923	-1,5749
27	BUCIM	0,8457	0,8483	0,7640	1,1461	1,0231	1,0079	0,8284	0,9581	0,6075	-1,1628
28	CELHA	1,1149	1,0860	0,9923	1,1898	0,8971	0,9649	0,9008	0,4953	0,1544	-1,7680
29	CEMAS	0,9303	1,0707	0,1523	1,2735	1,8214	0,9664	0,9764	0,7209	1,1955	-1,6391
30	CMBTN	1,1242	1,4942	1,1242	1,0388	1,0765	1,0114	0,9944	0,9663	1,2595	-1,3041
31	CMENT	0,9249	0,8559	0,8395	1,1539	0,9764	1,0376	0,8633	1,0401	0,5801	-1,1431
32	CIMSA	1,0440	0,8018	0,7574	1,1474	0,9982	1,1786	1,0297	0,9920	0,5950	-1,6346
33	DAGI	1,0267	1,0517	1,0985	1,1357	0,9720	0,9538	0,7992	0,7026	0,2070	-1,4226
34	DMSAS	0,8402	0,8638	0,7591	1,1641	1,3322	0,9416	1,0390	0,8851	0,5153	-2,0782
35	DENCM	0,9651	0,8121	0,8463	1,2381	0,8828	0,9601	1,0198	0,7817	1,3043	-1,2639
36	DERIM	1,2096	2,8508	1,0088	0,9028	0,9192	0,2078	0,9821	0,9714	1,0608	-1,5176
37	DESA	0,5988	1,0425	1,0061	1,1537	1,0178	0,9843	1,0099	0,9517	0,3370	-1,9143
38	DIRIT	1,1191	0,3605	0,7303	0,8909	0,9376	1,5136	1,1095	1,0972	0,7519	-2,0509

39	DITAS	1,0703	0,7695	0,8675	1,3309	1,0812	0,9303	0,8007	0,8055	0,3223	-1,0506
40	DOBUR	1,0018	0,9830	1,0022	0,9887	1,1112	1,0311	0,8790	1,1384	1,0955	-1,1266
41	DGKLB	0,7766	0,9814	1,4338	1,2277	0,9282	1,1225	1,0762	1,0250	1,2268	-1,2942
42	DOGUP	1,4390	2,5368	1,0179	0,9066	1,0540	1,1764	1,3666	0,8829	2,1690	-1,8767
43	DYOBY	0,9108	1,1061	1,2102	1,2050	0,8439	0,9782	0,9723	0,7864	0,5124	-1,5494
44	ECZYT	0,8278	0,9232	0,5951	1,0620	0,8498	1,0012	0,9682	1,0165	0,3317	-1,7453
45	EGGUB	0,6675	0,8850	-	0,9862	0,9402	0,9750	1,0926	1,5874	0,5328	-1,7866
46	EGPRO	1,0066	1,0630	0,9681	1,1932	1,0065	0,9410	1,0042	1,2803	0,7673	-1,1915
47	EGSER	0,9795	0,9261	1,2406	1,1102	0,8908	1,0018	0,9558	0,9763	0,8075	-1,3643
48	EPLAS	0,4717	1,1409	0,5337	0,9421	1,0620	0,9825	1,0111	0,7116	0,8658	-2,2257
49	EKIZ	1,3289	1,9825	1,0864	0,7766	1,0573	0,9757	0,9651	1,3278	1,7186	-0,9483
50	EKMEL	0,7724	0,8808	0,7306	1,0341	1,0151	1,3006	0,9261	1,0246	0,8497	-1,3767
51	EREGL	0,8758	0,8951	0,4380	1,1742	0,9717	0,0027	0,9297	0,8203	0,4454	-1,9284
52	ESEMS	1,1995	-3,4325	2,7937	0,9982	0,7468	1,0675	1,3465	1,8202	2,6280	-1,6670
53	GENTS	0,8412	1,0373	1,2226	1,1869	0,9385	1,1390	1,3148	0,9475	1,0329	-2,2413
54	GEREL	0,9226	0,8132	-	1,0417	0,8195	0,9209	0,9896	1,4160	0,8248	-1,2405
55	GOODY	0,7363	1,0248	0,8182	1,0347	1,0583	1,0608	0,9794	0,9486	1,2533	-1,4661
56	GUBFR	0,8466	1,0127	-	1,2573	1,1201	0,9671	0,9453	1,1281	0,0958	-1,5164
57	HATEK	1,1421	0,9637	1,2791	1,0522	1,0283	0,8552	0,9254	1,0036	1,0036	-1,2997
58	HZNR	1,0499	0,8868	0,9083	0,9840	2,8692	1,0954	0,5056	0,9304	0,6473	-1,3156
59	HURGZ	1,0467	1,0477	0,6653	0,8933	0,9287	1,0640	1,0922	0,8718	2,1907	-1,4198
60	IHEVA	1,2066	1,7447	1,2191	0,9112	0,8049	0,9129	0,7330	1,0460	0,6858	-0,7872
61	IHGZT	0,8512	0,1395	1,7949	1,1713	1,0234	1,3799	1,1054	0,7560	0,6707	-2,1074
62	IZMDC	0,7419	0,2583	2,7607	1,2412	0,4972	0,9622	0,9790	0,5795	1,2505	-1,2966
63	IZOCM	1,0108	1,0261	2,1272	1,0702	0,9675	0,9397	0,8503	1,0057	0,6432	-1,2067
64	JANS	0,8298	0,8736	0,7344	1,0738	1,1405	1,0118	0,7957	1,2978	0,3361	-1,1158
65	KRATL	1,6061	0,6561	0,9879	0,5357	4,1891	1,6847	1,0687	3,4417	1,4964	-1,6157
66	KRDMA	1,6397	0,7482	0,8561	1,2080	1,0246	0,8274	1,0725	1,1807	0,7596	-1,3683
67	KARSN	3,0203	1,8387	-	0,3926	1,1226	1,8219	1,1745	2,3899	1,7430	-0,5876
68	KATMR	0,5981	1,2052	0,9026	1,1596	1,0445	0,7552	0,9215	0,8122	0,4786	-1,7303
69	KENT	0,7488	0,9908	1,5642	1,1455	0,8822	0,8525	0,9881	0,6412	0,9889	-1,6875
70	KERVT	0,9535	0,9827	1,9756	1,2368	0,9576	1,0071	0,9805	0,9130	0,4452	-1,5119
71	KLMSN	1,0541	0,9638	1,0470	0,9137	0,9002	0,9886	0,9941	1,6149	0,2053	-1,6016
72	KNFRT	0,6606	0,8848	0,9439	1,2263	0,9705	0,9538	0,3655	0,6283	0,0675	-0,2181
73	KONYA	0,9451	0,7517	1,7345	1,1593	1,0022	0,9961	0,8423	0,9508	0,4874	-1,2348
74	KORDS	1,0192	0,7893	1,0622	1,1007	1,0019	0,9351	1,0858	1,1053	3,2168	-0,4188
75	KUTPO	0,8472	0,7914	0,6685	1,2715	1,5134	1,2619	0,9043	0,9697	0,6649	-1,3256
76	LUKSK	1,0344	1,0537	0,9737	1,1001	1,5455	1,2371	1,0137	1,1412	0,8376	-1,6314
77	MAKTK	4,4329	-0,3970	0,7372	1,2603	0,8781	0,4973	1,0712	0,5975	0,8923	-1,0413
78	MRDIN	1,0000	0,9103	0,2705	0,9876	1,3024	0,9586	0,9115	1,2956	0,3806	-1,6389
79	MRSHL	0,9340	0,9798	1,1969	0,9636	0,9599	0,9824	1,0030	1,5322	1,1828	-1,1345

80	MNDRS	0,5044	1,0595	1,1116	1,2510	0,7829	1,0925	1,0891	1,0682	0,5081	-1,6672		
81	MEMSA	0,4907	-0,1151	1,1684	1,8944	0,1658	0,3575	1,1452	0,0938	0,1359	-1,9097		
82	MERKO	1,0403	0,9222	1,2684	1,5049	0,8675	0,9637	0,5366	0,1508	0,2098	-0,4047		
83	TIRE	0,9548	0,8678	0,8945	1,0666	0,9585	0,9751	0,9537	0,8144	1,3270	-1,3386		
84		0,9342	2,9927	1,6088	1,0191	0,8298	0,9180	0,7406	1,2048	0,1869	-0,6450		
85	NIBAS	0,2216	0,3525	1,6058	1,8330	1,1453	0,5055	0,9645	0,3215	0,8048	-1,3598		
86	NUHCM	1,0058	0,7367	0,3640	1,0446	-	1,3846	1,1473	0,8189	1,0792	0,9950	0,3610	
87	OLMIP	0,9629	1,0187	1,0186	1,1592	1,0039	1,0073	1,0544	0,8741	1,2328	-1,4782		
88		0,8314	1,4810	1,1003	1,3190	0,8413	0,8842	1,0174	0,7678	0,9644	-1,2449		
89	OTKAR	0,7646	0,8869	0,9202	0,8788	0,8602	1,2475	1,0012	1,0094	1,1724	-1,6405		
90	OZBAL	1,5292	1,0523	0,9052	1,1906	1,2448	1,0325	1,0706	0,7411	0,7149	-1,8078		
91	PARSN	0,7410	0,8082	0,9799	1,2613	0,8302	1,0570	1,2281	0,9588	0,4669	-2,1999		
92	PENGD	0,8875	0,3702	0,6436	1,2135	1,2480	0,9248	1,0759	0,7225	0,3063	-2,3969		
93	PETKM	0,7006	2,8524	-	0,1975	0,9938	1,0756	1,7387	0,8940	0,9364	1,7228	-0,4766	
94	PETUN	0,8550	1,1608	1,8620	1,1494	0,9583	0,8819	0,9197	0,9353	0,0720	-1,7044		
95	PINSU	1,1881	0,9459	0,7254	1,2026	0,8459	0,9202	1,1801	0,7414	1,3835	-1,7060		
96	PNSUT	1,1641	1,1109	0,7638	1,1613	1,0521	0,9380	1,0793	0,8722	0,6766	-1,8326		
97	RODRG	1,9836	0,5864	0,8567	0,9657	1,0599	1,3167	1,4424	0,8507	1,5189	-2,5406		
98	ROYAL	0,9550	3,1413	0,7321	1,2130	1,0811	0,9236	1,1689	1,2843	0,5667	-1,4567		
99	SAMAT	0,6732	1,0406	0,7831	0,7998	0,8308	1,3605	0,9697	1,6794	1,3864	-0,9491		
100	SARKY	0,7764	1,1944	0,9212	1,0557	1,0876	1,0478	0,9723	0,9386	0,8077	-1,6425		
101	SASA	0,8913	0,5758	1,0611	1,1096	0,8897	1,0981	0,8410	0,8821	0,6966	-1,2106		
102	SAYAS	2,8242	0,5066	1,5494	0,8546	0,8049	2,4275	1,8947	2,4354	2,5600	-1,4618		
103	SEKUR	1,1188	1,2151	0,9418	1,3092	1,0962	1,0033	1,3069	1,1870	0,9460	-1,8684		
104	SELGD	0,6250	-0,1347	1,0509	1,3409	1,3682	0,9411	1,3507	1,5125	0,6892	-2,3925		
105	SILVR	0,7654	0,8036	0,9590	1,0643	1,0244	1,0310	0,8412	1,6064	0,3711	-0,9618		
106	SKTAS	0,7480	0,7297	0,8542	1,0546	0,9264	0,6376	1,0873	0,8594	0,6440	-2,3043		
107	SNPAM	0,6515	0,8333	0,8784	1,0788	1,3134	1,2020	1,0721	1,2240	0,4749	-2,0339		
108	TARAF	0,5531	1,2634	-	2,4408	1,1252	1,3996	0,9248	1,1799	3,4649	0,8747	-0,3012	
109	TATGD	0,8519	0,9920	0,9279	1,0301	1,6745	0,9562	0,7769	1,1067	0,9131	-1,2390		
110	TKURU	0,6847	0,8590	1,1207	2,8205	0,9410	0,4289	1,6049	0,6397	2,1790	-0,3076		
111	TMPOL	0,8721	1,0760	0,6935	1,4542	1,5677	1,1187	0,9821	0,6777	0,5358	-1,5875		
112	TOASO	1,5633	0,9405	0,8505	1,0571	1,7647	1,0976	1,0084	1,1300	0,5569	-1,8702		
113	TRKCM	0,7177	1,0108	-	38,312	1	1,3565	0,7596	0,9321	1,0538	0,9860	0,5830	-1,4287
114	TUKAS	0,5893	-3,7753	0,8370	0,7732	0,0000	1,4284	0,8057	1,2596	0,5784	-1,7351		
115		0,9135	0,8971	0,9815	1,1235	1,2415	0,7901	0,9975	0,7503	0,6440	-2,0325		
116	TTRAK	1,0144	1,2077	0,8324	1,2519	1,1812	1,0446	1,2568	0,8430	0,6999	-2,2995		
117	TBORK	0,9273	0,9884	1,2962	1,2704	1,0299	0,9890	0,9446	0,6090	1,6307	-0,9847		
118	ULKER	0,8848	1,0964	0,9124	1,0520	1,0157	0,8439	1,0255	1,0178	0,7023	-1,8209		
119	VANET	0,6843	1,2769	-	0,3997	1,4520	1,7699	0,6581	0,9246	1,2154	1,6045	-0,6569	

120	VESBE	1,0574	0,6845	1,1235	1,1520	0,9074	0,9906	0,9535	0,6154	0,5182	-1,7797
121	VESTL	0,9500	0,8629	1,2636	1,2492	0,8903	0,9743	1,0676	1,0874	1,0224	-1,2910
122	VKING	0,9734	0,9027	0,9056	1,1130	0,9428	0,7795	1,0049	1,0594	1,5861	-1,1152
123	YATAS	0,8719	0,9712	0,9873	1,2666	0,8799	1,0291	1,0233	0,8847	0,6132	-1,5033
124	YBTAS	1,2139	0,8820	- 3,8885	1,1320	1,1753	0,9598	1,0266	0,7801	1,1028	-1,6458
125	YONGA	0,8833	1,0739	- 1,5020	1,1686	1,0931	1,0277	0,8890	1,0860	0,7436	-1,1086
126	YUNSA	0,9555	0,9823	1,0375	1,1820	1,0005	1,0261	0,9424	0,9944	0,5694	-1,3669
127	DEVA	0,9772	1,0704	0,9020	1,1184	1,0685	0,9049	1,0519	0,9480	0,9948	-1,6665
128	FMZP	1,5796	0,6486	1,0584	1,3017	1,0248	1,5948	1,6868	1,7069	3,4561	-0,9347
129	GOLTS	1,0357	1,1578	0,5223	1,1489	0,8822	0,9388	1,0997	1,4316	0,1295	-1,7019
130	PIMAS	0,9822	1,2454	0,9841	1,0214	0,8854	1,0800	0,9738	0,6447	0,8069	-1,7568
131	TUPRS	0,0898	1,1282	- 2,4527	0,9670	1,1874	1,0862	0,9469	0,7093	0,6806	-2,2493

